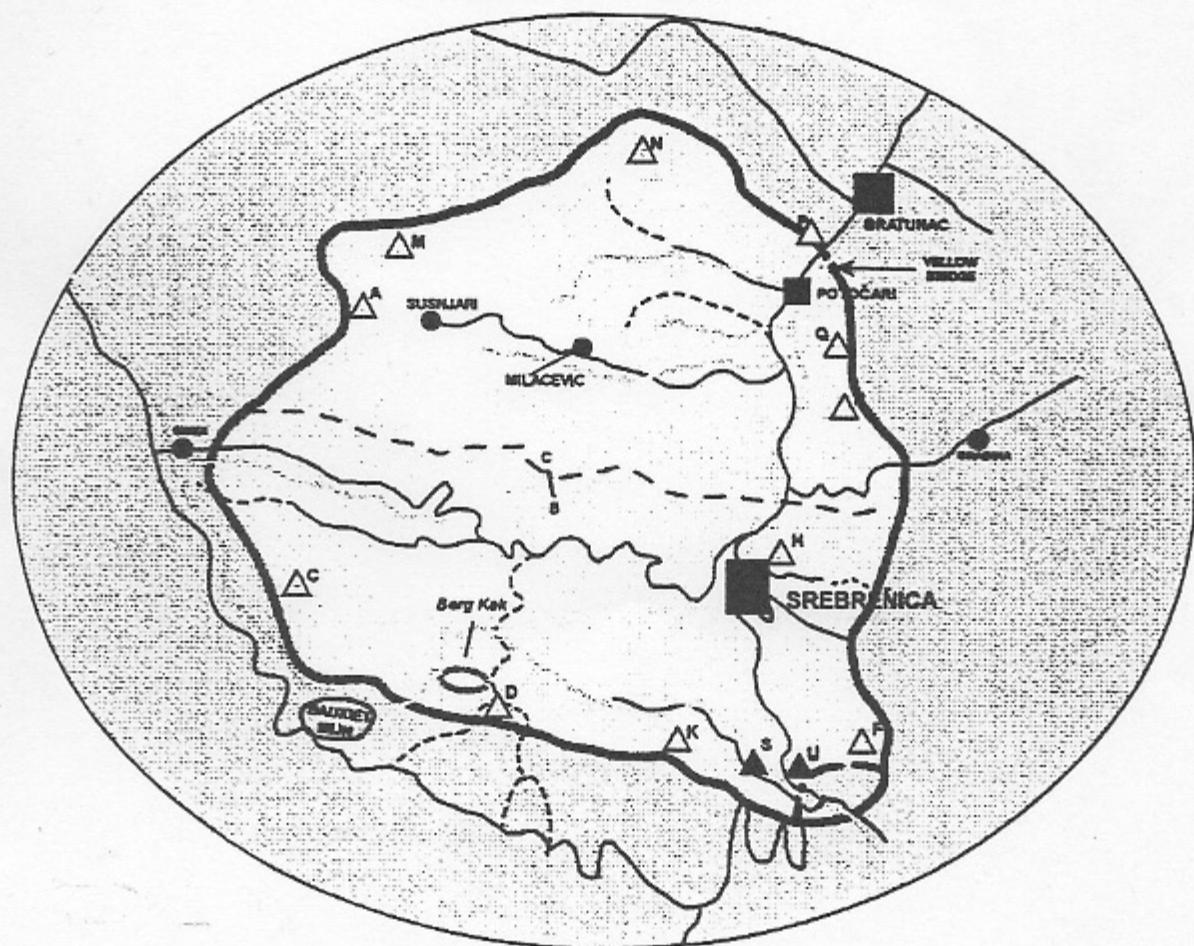

DE VAL VAN
SREBRENICA

TOEVAL OF OPZET?

RONALD ELZENGA

WERKSTUK POLEMOLOGIE
Vrije Universiteit Amsterdam
Vakgroep Politicologie & Bestuurskunde

augustus 1996

DE VAL VAN SREBRENICA

TOEVAL OF OPZET?

RONALD ELZENG

WERKSTUK POLEMOLOGIE
Vrije Universiteit Amsterdam
Vakgroep Politicologie & Bestuurskunde

augustus 1996

INHOUDSOPGAVE

Hst. 1.	INLEIDING	
1.1.	probleemstelling	3
1.2.	toelichting op probleemstelling en deelvragen	3
1.3.	Beperkingen	3
1.4.	Verdere indeling	4
Hst. 2.	RECONSTRUCTIE VAN DE VAL VAN SREBRENICA	
2.1.	Inleiding	5
2.2.	De oorlog in Joegoslavië	5
2.3.	De aanval op Srebrenica	13
2.4.	De ontwikkelingen die volgde	19
Hst. 3.	ANALYSE VAN DE VAL - militaire aspecten	
3.1.	Inleiding	22
3.2.	Vragen en antwoorden	22
HST. 4.	ANALYSE VAN DE VAL - politieke aspecten	
4.1.	Inleiding	31
4.2.	Vragen en Antwoorden	31
Hst. 5.	CONCLUSIES	
5.1.	Inleiding	41
5.2.	Conclusies	41
Noten		47
Afkortingen		50
Literatuurlijst		51
Bijlagen		

Het is al weer een jaar geleden, dat de Oost-Bosnische enclave Srebrenica op 11 juli 1995 onder de voet werd gelopen door (Bosnisch-) Servische troepen. Daarmee kwam een einde aan een periode van ruim twee jaar waarin de enclave onder de bescherming van de VN/NAVO had voortbestaan.

Op 16 april 1993 werd Srebrenica door de VN-Veiligheidsraad bij resolutie 819 uitgeroepen tot een "Safe Area". Op 11 maart was de Franse UNPROFOR-commandant, generaal Morillon, naar het belegerde Stadje afgereisd. De stad stond op het punt te worden ingenomen door de Bosnische Serviërs, die een einde wilden maken aan de aanvallen vanuit de enclave door de lokale Bosnische regeringstroepen. Door het grote aantal vluchtelingen in het stadje dreigde een bloedbad. Generaal Morillon besloot daarop een poging te doen dit te voorkomen. Eenmaal in de stad werd het hem door de bevolking onmogelijk gemaakt te vertrekken (in opdracht van Bosnische regering). Daarop verklaarde Morillon dat de bevolking onder de bescherming van de VN viel en werd de VN-vlag gehesen. Morillon besloot de stad niet te verlaten voor de belegering was opgeheven. De Bosnische Serviërs stonden uiteindelijk de evacuatie van een deel van de bevolking toe alsmede humanitaire hulp op voorwaarde dat de moslimsoldaten door de VN zouden worden ontwapend. Op 18 april werd uiteindelijk een staakt-het-vuren overeengekomen en werden 150 Canadeze soldaten in de stad gelegerd. Dit "safe area"-concept kreeg in mei navolging toen bij resolutie 824 ook Sarajevo, Zepa, Gorazde, Tuzla en Bihac tot "safe area" werden uitgeroepen. De instelling van "safe areas" werd gezien als een tijdelijke maatregel in afwachting van een definitieve vredesregeling, waar op dat moment over werd onderhandeld (Vance/Owen-plan).

Nederland had al in een vroeg stadium positief gestaan tegenover het "safe area"-concept. Het werd van belang geacht op overtuigende wijze invulling te geven aan dit concept. Nederland was rond juni 1993 bovendien bereid extra militairen te leveren aan de VN. In eerste instantie ging het om een logistieke eenheid, al werd ook de optie opengehouden het eerste bataljon van de nieuwe luchtmobiele brigade in te zetten. Nederland probeerde hiermee andere landen aan te sporen ook extra troepen te leveren (voorbeeldfunctie).¹ Onder grote politieke druk werd versneld het eerste LMB-bataljon gevormd en werd het op 7 september 1993 door Minister van Defensie Ter Beek aan de VN aangeboden, mogelijk voor inzet in de "safe areas", voor een periode van anderhalf jaar. Op 22 oktober werd daartoe een verzoek door de VN gedaan. Op 3 december deelde de minister aan de Kamer mee, dat een "gemechaniseerd" LMB-bataljon zou worden gestationeerd in Zepa en Srebrenica, alwaar de Canadezen zouden worden afgelost. In februari 1994 vertrok het eerste bataljon naar de enclave.

Eind juli 1995 had er een einde moeten komen aan de anderhalf jaar. Daarin was nog steeds niet tot een vredesovereenkomst gekomen. Het derde bataljon (Dutchbat 3) had er bijna een half jaar opzitten, waarin de situatie steeds slechter werd, en Nederland vroeg om een aflossing. Na weken van diplomatiek overleg bleek uiteindelijk alleen de Oekraïne bereid te zijn Dutchbat af te lossen. Op 15 juli

zouden de eerste Oekraïense militairen arriveren. Op 8 juli zetten de Bosnische Serviërs echter hun aanval op de enclave in en op 11 juli was het afgelopen. Het drama waarmee dit gepaard ging, de duizenden vluchtelingen en aanwijzingen dat mogelijk zesduizend Bosnische mannen systematisch zijn afgeslacht, veroorzaakten een schok in de wereld en met name Nederland. Ondanks het snel daarop volgende Dayton-vredesplan stond Nederland zeer uitgebreid stil bij de gebeurtenis en de rol die Nederland daarbij had gespeeld. Een trauma was geboren en de beschuldigingen aan het adres van Dutchbat beschadigden niet alleen de relaties tussen defensie en de politiek maar ook tussen verschillende onderdelen binnen defensie zelf. Ook waren er beschuldigingen, dat de enclave bewust was opgegeven. Vele vragen blijven echter bestaan, bij gebrek aan bevredigende antwoorden. Het ziet er naar uit dat het boek Srebrenica voorlopig nog niet is gesloten.

Hst. 1.1. Probleemstelling

In deze scriptie staat de val van Srebrenica centraal. De probleemstelling van dit werkstuk luidt:

"In hoeverre is de val van de enclave Srebrenica het gevolg geweest van de (bewuste) politiek van een aantal VN-lidstaten?"

De volgende deelvragen kunnen worden geformuleerd:

- 1) Binnen welk groter geheel kan de inname van Srebrenica worden geplaatst?
- 2) Welke militaire factoren hebben een rol gespeeld bij de val van de enclave?
- 3) Welke politieke factoren hebben een rol gespeeld bij de val van Srebrenica?
- 4) Welke actoren waren er bij betrokken en wat was hun rol?

Hst. 1.2. Toelichting op probleemstelling en deelvragen

Zoals de probleemstelling een deelvragen aangeven zal in dit werkstuk een poging worden gedaan een inventarisatie te maken van de factoren die een rol hebben gespeeld bij de val van de enclave Srebrenica. Vervolgens is het misschien mogelijk een antwoord te geven op de probleemstelling. Want dat de val een ongelukkige samenloop van omstandigheden is lijkt vrij onwaarschijnlijk. Daarvoor zijn er teveel dingen gebeurd en in de media gemeld die vraagtekens oproepen. Het is echter onwaarschijnlijk dat de ware toedracht naar boven komt. Hopelijk wordt wel duidelijk in welke bredere context het drama zich heeft afgespeeld en welke rol verschillende landen daarin hebben gespeeld. Bij het presenteren van de gegevens zal ik gebruik maken van een vraag en antwoord-methode om enig overzicht te behouden.

Hst. 1.3. Beperkingen

Binnen dit werkstuk gelden een aantal beperkingen.

Het is geenzins de bedoeling een volledig beeld te geven van de gebeurtenissen rond de val. Het is binnen de toch al ruime omvang onmogelijk alle facetten uitgebreid te behandelen. Ook de zo belangrijke ontwikkelingen voor en na de val kunnen niet allemaal worden bespro-

ken, hoewel getracht is door een omvangrijke reconstructie van het conflict in het voormalig Joegoslavië in hoofdstuk 2 een algeheel beeld te geven.

Zowel een aantal gegevens als een deel van mijn stellingen en conclusies zijn speculatief. Er ontbreken evenvoudig weg harde bewijzen voor. Ik probeer echter door argumentatie en het leggen van verbanden de aannemelijkheid ervan aan te tonen.

Hst. 1.4. Verdere indeling

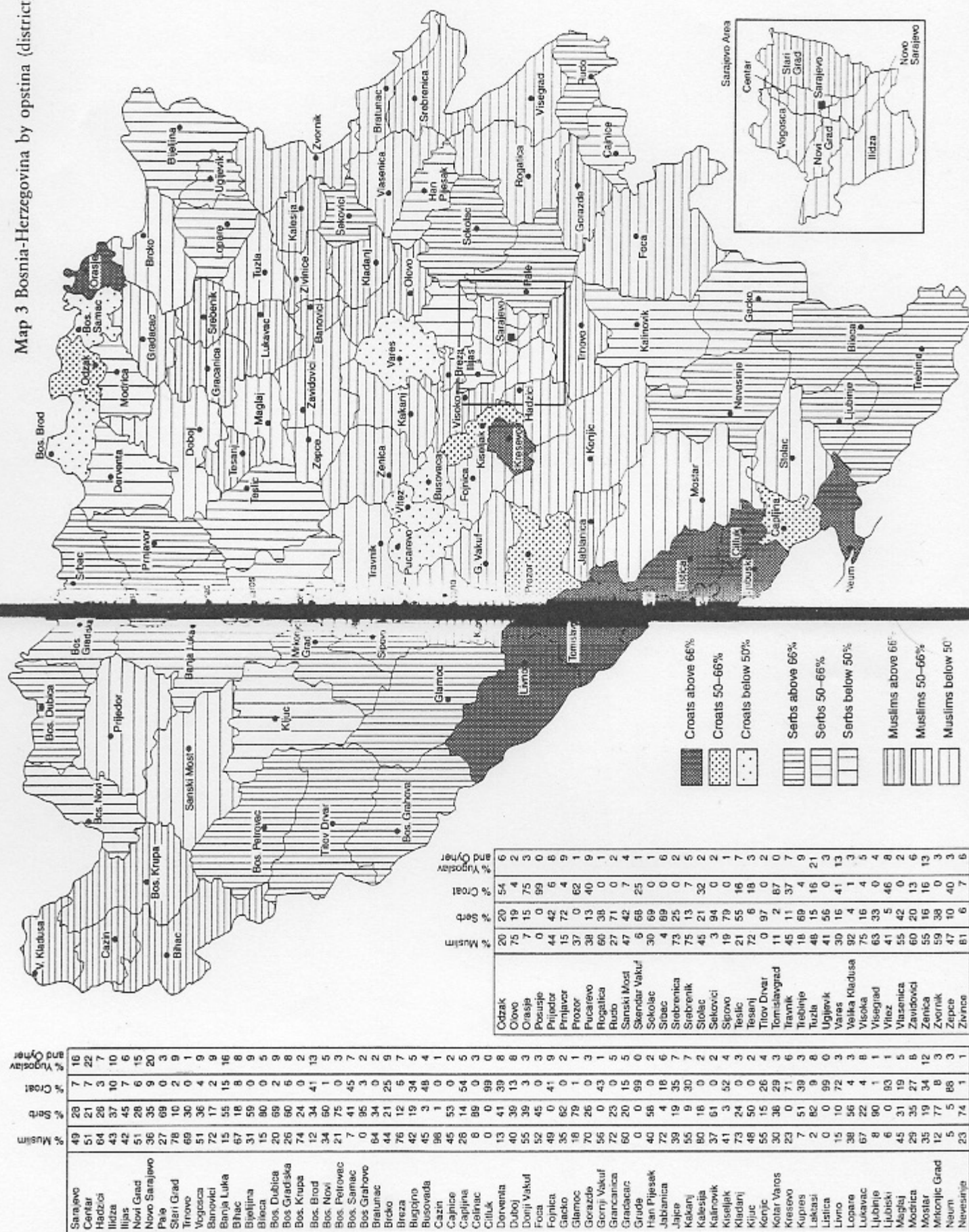
Na dit inleidende hoofdstuk zal in hoofdstuk 2 een reconstructie worden gemaakt van het conflict in voormalig Joegoslavië van het begin in 1991 tot het Dayton-akkoord in 1996. De val van de enclave zal daarbij in grotere detail worden beschreven.

In hoofdstuk 3 zullen een aantal militaire factoren ten aanzien van de val van Srebrenica worden behandeld. Daaronder het "safe area"-concept en de militaire mogelijkheden van de VN en Dutchbat.

In hoofdstuk 4 zullen een aantal meer politieke factoren rond de val van Srebrenica worden behandeld.

In hoofdstuk 5 zullen vervolgens de conclusies worden getrokken en wordt in het nawoord kort ingegaan op enkele ontwikkelingen rond de vredesoperaties in het voormalig Joegoslavië en wel met name de rol van de VN en NAVO.

Map 3 Bosnia-Herzegovina by opština (district)

Hst. 2.1. Inleiding

In dit hoofdstuk zal een reconstructie worden gemaakt van het conflict in het voormalig Joegoslavië van het begin in 1991 tot de ondertekening van het Dayton-akkoord in 1996. De val van de enclave zal daarbij in grotere detail worden beschreven. Hoewel redelijk uitgebreid is de reconstructie geenzins volledig. Het doel is opnieuw een beeld te krijgen van dit complexe conflict om de analyse in hoofdstuk 3 en 4 beter te kunnen volgen.

Hst. 2.2. De oorlog in Joegoslavië

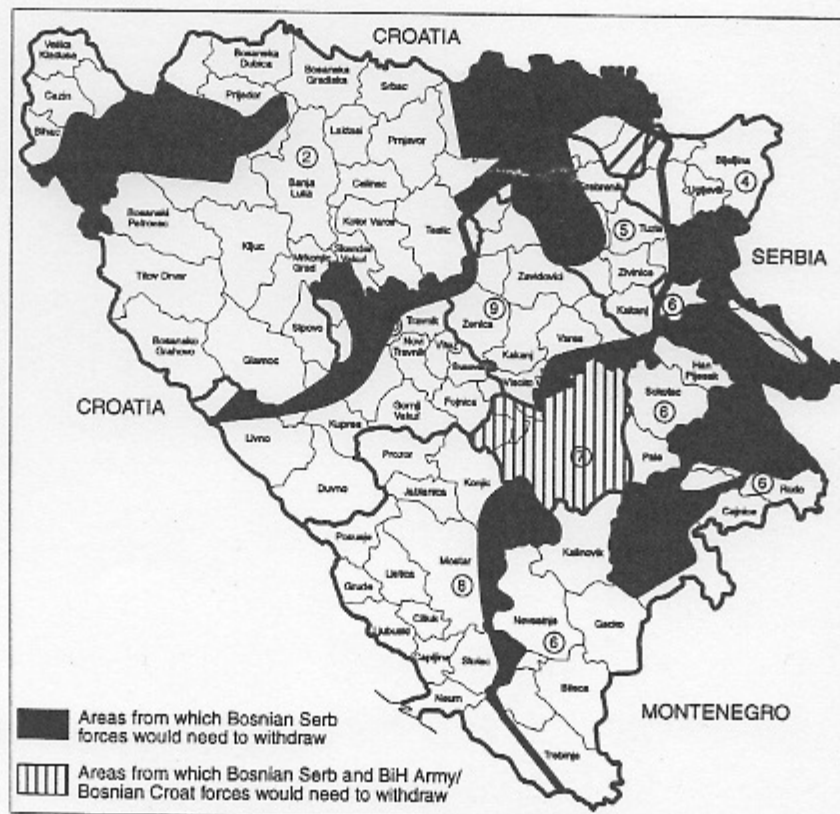
De oorlog begint als in juni 1991 het Joegoslavische Nationale Leger (JNA) met militaire middelen probeert het proces naar Sloveense onafhankelijkheid te stoppen. Een proces van politieke desintegratie is hieraan vooraf gegaan. Na tien dagen van gevechten moet het JNA zich terugtrekken. Ook in het naar onafhankelijkheid strevende Kroatië breken vervolgens gevechten uit, waarbij het JNA en de Kroatische Serviërs (KS) een derde van Kroatië bezetten en deze gebieden begin januari 1992 uitroepen tot de "Servische Republiek Krajina". Pogingen van de EU en VN om de crisis op te lossen zijn niet succesvol (Carrington-Cutileiro-voorstellen worden afgewezen). Pas in januari 1992 wordt een staakt-het-vuren getekend (Vance-plan) en geeft de VN-Veiligheidsraad opdracht tot de stationering van een VN-vredesmacht (UNPROFOR I) in "protected areas".²

Ook in Bosnië-Herzegovina (BH) breken in maart/april '92 gevechten uit tussen de Bosnische regering (dan nog bestaande uit Kroaten, Moslims en Serviërs) aan de ene kant en de Bosnische Serviërs (BS) en het JNA aan de andere kant. Dankzij hun militaire overmacht weten de Serviërs bijna 70% van BH te veroveren en Sarajevo van de buitenwereld af te sluiten. Met de overname van Sarajevo-luchthaven op 29 juni en de start van humanitaire hulpvluchten en transporten begint de inzet van VN-militairen in BH (UNPROFOR II). Met name de gevolgen van de "etnische zuiveringen", de grote vluchtelingenstromen, vragen om aandacht. De vele diplomatieke pogingen het conflict te stoppen (zoals de Conferentie van Londen op 26-27 augustus 1992) zijn vruchteloos. Op 14 september wordt het UNPROFOR-mandaat en aantal VN-militairen uitgebreid met de opdracht de UNCHR-hulpkonvooien te ondersteunen in heel BH. Op 9 oktober aanvaardt de Veiligheidsraad een resolutie die een vliegverbod boven BH afgekondigt. Medio oktober ontstaan gevechten tussen de Bosnische Kroaten (BK) en Moslims (BM) in Midden-Bosnië.

Begin januari 1993 wordt het Vance/Owen-plan bekend gemaakt, dat onder andere voorziet in de opdeling van BH in tien provincies, binnen een gedecentraliseerde staat. De BK gaan meteen akkoord. De BM en BS zijn het niet eens met de landkaart. Op 14-19 juli laaien de gevechten tussen de BK en BM weer op. Ook breken weer gevechten uit in Kroatië bij een poging van Kroatië een klein deel van de "Republiek Krajina" te heroveren. Op 10 februari kondigt de VS aan "actief en direct betrokken" te willen worden bij de vredesinitiatieven. De Internationale

Map 2 Croatia, showing UN Protected Areas, and Bosnia-Herzegovina, spring 1992

Map 7 Areas of Serb withdrawal under Vance-Owen Peace Plan

Map 5 Vance-Owen Peace Plan, 2 January 1993

Map 6 Revised Vance-Owen Peace Plan, 8 February 1993, New York

vredesbesprekingen verhuizen mede daarom van Genève naar New York. Eind februari volgen voedseldroppingen door de VS. In maart word er vooral gevochten rond de Oostelijke moslim-enclaves (Cerska, Srebrenica, Zepa en Gorazde). Cerska valt in BS handen. UNPROFOR probeert de moslim-bevolking te evacueren.

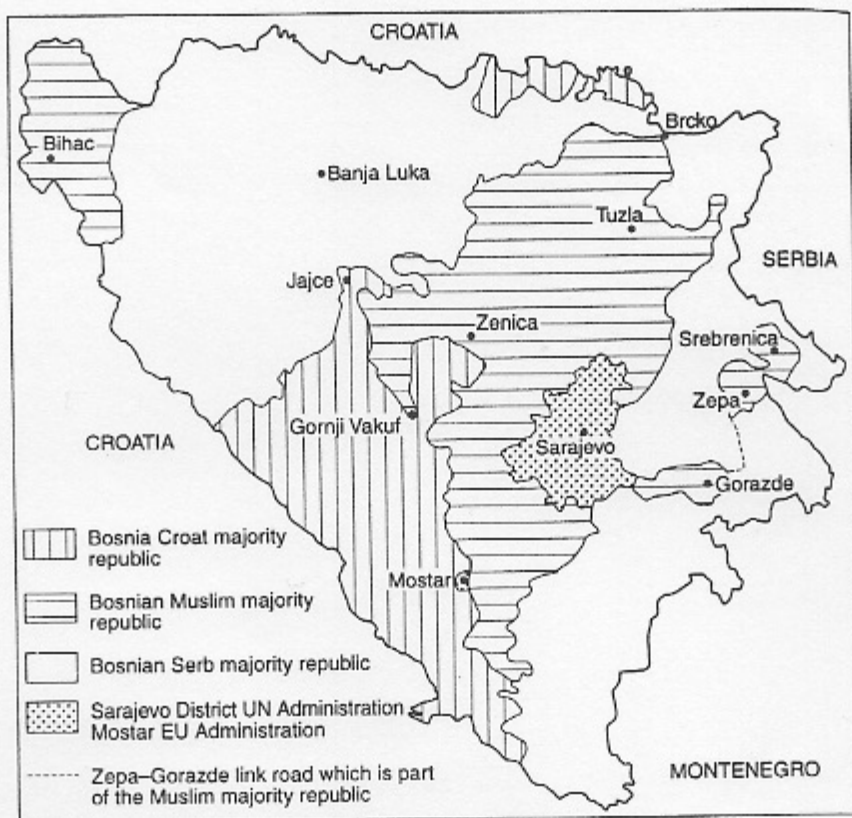
Op 11 maart arriveert UNPROFOR-commandant generaal Morillon in het belegerde Srebrenica en, na te zijn tegengehouden door de bevolking, besluit de stad niet te verlaten voor de belegering is opgeheven. De BS staan evacuatie en humanitaire hulp toe op voorwaarde dat de moslimsoldaten door de VN worden ontwapend.

Op 27 maart bereikt Morillon een wapenstilstand in Bosnië. Op 31 maart neemt de Veiligheidsraad resolutie 816 aan die de NAVO toestaat het vliegverbod boven Bosnië militair te handhaven. Op 26 april verwierpt het BS-"parlement" het Vance/Owen-plan omdat zij de territoriale regelingen niet accepteert. De BM waren eerder onder grote druk akkoord gegaan. Servië keurt het plan de 28e wel goed. In de VS ontbreekt de wil het plan op te leggen en klinken er steeds meer stemmen (met name in Congres) om wapenboycot voor BM op te heffen en luchtaanvallen te overwegen als drukmiddel. De EG (behalve Duitsland) is tegen de opheffing van het wapenembargo en luchtaanvallen. Onder druk van de EG worden op 27 april extra sancties tegen Servië van kracht. Ondanks diplomatieke activiteiten (o.a. van Rusland) blijven de BS tegen het Vance/Owen-plan (een referendum op 15/16 mei bevestigd dit). Op 27 april starten de BS nieuwe offensieven tegen Bihac (samen met KS) en in Oost-Bosnië (Tuzla en enclaves). De BK en BM sluiten op 29 april een wapenstilstand, maar door een offensief van de BK op 9 mei laaien de gevechten weer op.

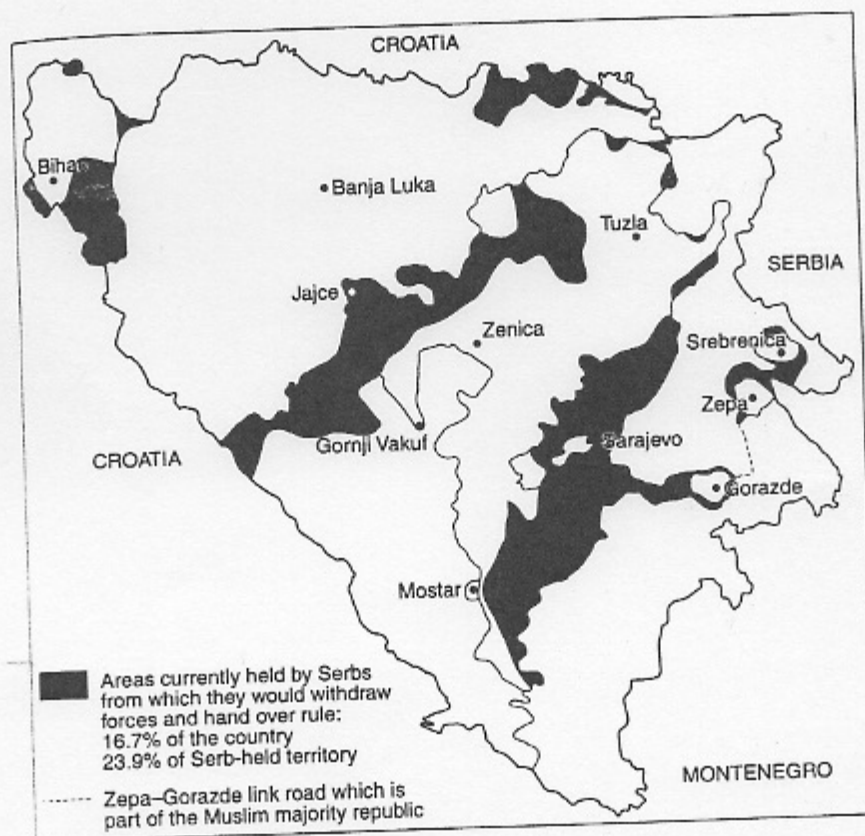
Via resoluties 819 en 824 (zie bijlage) verklaart op 16 april en 6 mei de Veiligheidsraad Sarajevo, Tuzla, Zepa, Gorazde, Bihac en Srebrenica als "safe areas". Alle betrokken partijen krijgen de opdracht de "safe areas" te vrijwaren van "gewapende aanvallen of andere vijandigheden", en VN-militairen krijgen opdracht toezicht te houden op de veiligheid van de moslim-bevolking.

Op 22 mei bereiken de ministers van de VS, VK, Rusland, Frankrijk en Spanje een akkoord ("Joint action plan") over de te volgen strategie in Bosnië. Servië wordt aangemoedigd verdere sancties tegen de BS te nemen. Er wordt ontkend, dat het afstand neemt van het Vance/Owen-plan, maar volgens waarnemers bevestigt het de status quo en moedigt het de Kroatische en Servische nationalistten aan te volharden in hun streven naar een eigen staat. Ook is er veel kritiek dat het plan zonder overleg (binnen bv. de EG) is opgesteld. Op 26 mei keurt de veiligheidsraad het plan goed om een internationaal tribunaal in Den Haag op te richten voor de berechting van oorlogsmisdaden.

Op 4 juni krijgt UNPROFOR bij resolutie 836 extra volmachten. Het mag geweld gebruiken, waaronder luchtaanvallen, als de voorlopige "safe areas" worden aangevallen of humanitaire konvooien worden gehinderd in hun activiteiten (zie bijlage). De EG-lidstaten gaan hier op 8 juni mee akkoord. Op 10 juni biedt de NAVO gevechtsvliegtuigen aan die UNPROFOR zouden kunnen verdedigen "bij de uitvoering van zijn mandaat". De Veiligheidsraad keurt de voorstellen van VN-secretaris-generaal (UNSG) Boutros Ghali goed om de al aanwezige UNPROFOR-militairen (± 3700) in de enclaves met de "minimum optie" van 7600 soldaten te

Map 9 Union of Three Republics, August 1993

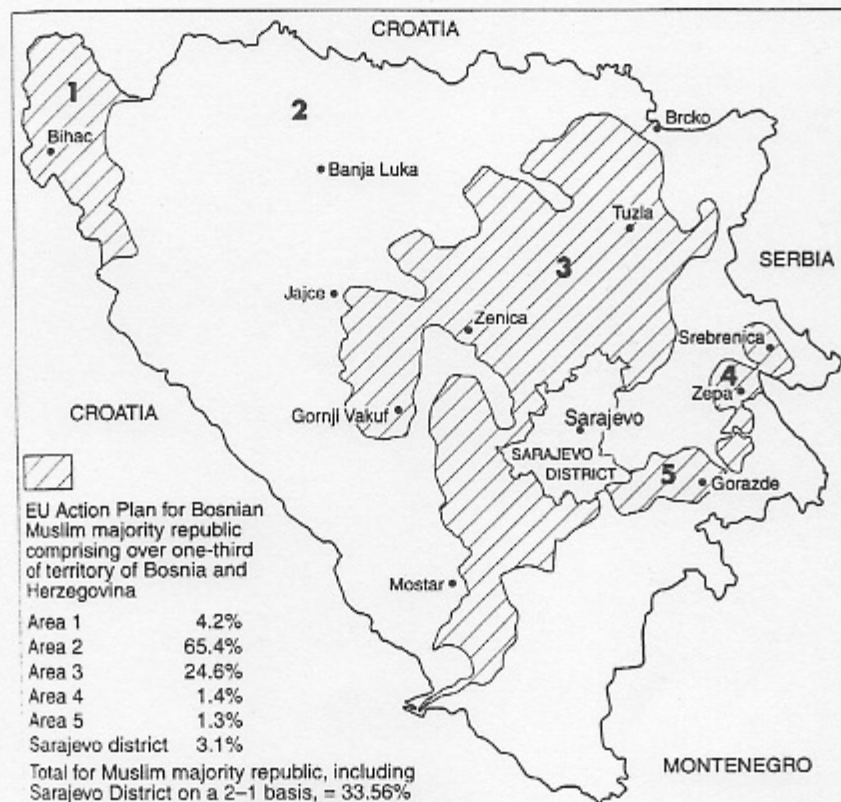
Map 10 Areas of Serb withdrawal under Union of Three Republics map, August 1993

versterken (UNSG vroeg om 15000). UNPROFOR had aangedrongen op 34000 extra soldaten om de taak effectief uit te oefenen (uiteindelijk worden slechts 3700 extra militairen geleverd³).

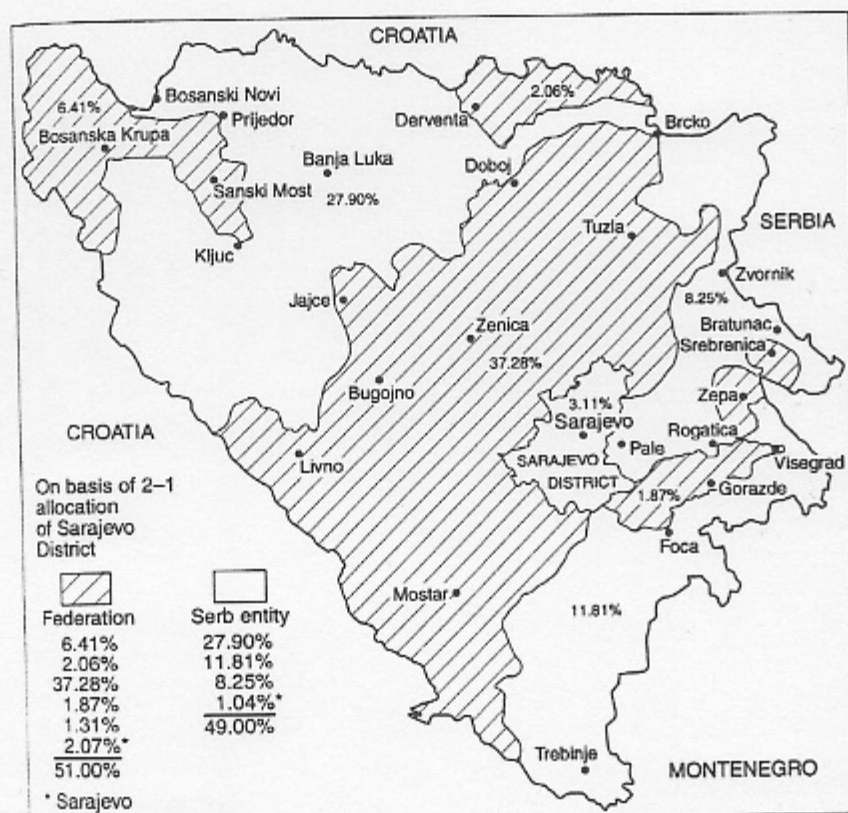
Op 16 juni kondigden de Servische en Kroatische presidenten Milosevic en Tudjman een akkoord aan om Bosnië op te delen in drie etnisch homogene staten met een confederale grondwet. De Bosnische president Izebegovic en Europese Raad verwerpen dit plan. Op 29 juni verwerpt de Veiligheidsraad een ontwerp-resolutie van de VS om de Bosnische regering uit te zondere van het wapenembargo van de VN. De gevechten gaan door. BK en BS-legereenheden lanceren een gezamenlijke aanval op Bosnische regeringstroepen in Midden-Bosnië, BS-troepen bedreigen Gorazde en de gevechten in Kroatië laaien ook weer op. Op 27 juli starten nieuwe vredesbesprekingen in Genève. Op 30 juli accepteert president Izebegovic schoorvoetend de opdeling van BH in drie deelrepublieken binnen een gedemilitariseerde Unie. Er is nog geen overeenstemming over de landkaart. Op 2 augustus stemt de NAVO-raad, bijeen in Brussel, in met het Amerikaanse plan NAVO-toestellen in te zetten ter bescherming van UNPROFOR en om de belegering van Sarajevo te doorbreken. Op 9 augustus wordt dit besluit echter afgezwakt door het ontbreken van politieke wil bij de lidstaten (het zou alleen om de logistieke voorbereiding zijn gegaan). De situatie in Sarajevo blijft slecht. Op 16 augustus worden de onderhandelingen in Genève voortgezet over wat in de pers nu het Owen/Stoltenberg-plan heet (maar eigenlijk het Milosevic/Tudjman-plan is).⁴ Sarajevo zou daarbij onder VN en Mostar onder EU-bestuur komen te staan. De BM kunnen de territoriale verdeling echter niet aanvaarden en het overleg wordt afgebroken. De besprekingen worden overschaduwd door felle gevechten tussen de BM en BK. Nieuwe onderhandelingen in september leveren niet het gehoopte resultaat op. De BM eisen verdere concessies die de BS en BK niet willen geven. Een munitie van BS-eenheden in Banja Luka wordt de kop ingedrukt. In de enclave Bihac scheidt een deel van de moslims zich onder "ondernemer" Abdic af en tekent verdragen met de Kroaten en Serviërs. Op nieuwe beschietingen van Sarajevo dreigt de Amerikaanse minister Christopher op 18 oktober met NAVO-luchtaanvallen om de "wurg" van de stad te voorkomen.

Met een internationale conferentie op 29 november in Genève wordt geprobeerd de onderhandelingen weer op gang te brengen. Daarbij wordt een nieuw EU-actieplan toegepast, waarbij de BS territoriale concessies doen in ruil voor het geleidelijk opschorten van de sancties. Eind december is er nog geen overeenstemming. De Fransen en de Britten dreigen met terugtrekking van hun troepen als er niet snel een einde komt aan de gevechten. De VS zegt door te gaan met humanitaire hulp, maar wenst nog steeds geen troepen te sturen. De VN-Algemene Vergadering roept op tot opheffing van het wapenembargo tegen de Bosnische regering.

Met name Frankrijk uit begin 1994 forse kritiek op het beleid van de VS en houdt haar verantwoordelijk voor een "catastrofe" als ze zich niet achter het beleid van de EU en Rusland schaart. Op 11 januari herhaalt de NAVO, dat zij bereid is luchtaanvallen uit te voeren om de wurgende greep op Sarajevo, de enclaves en andere gebieden te voorkomen. Frankrijk en VK manen tot voorzichtigheid in verband met de

Map 11 EU Action Plan, December 1993–February 1994

Map 12 Contact Group map, July 1994

veiligheid van de UNPROFOR-militairen. Vredesonderhandelingen blijven vruchteloos en een totale oorlog dreigt. Op 5 februari ontploft een mortiergranaat op de markt in Sarajevo en dood 68 burgers. Na onderzoek blijkt niet vast te stellen wie de granaat heeft afgevuurd (men vermoed BM).⁵ Volgens Westerse leiders is er sprake van een "keerpunt". De EU, VN en NAVO gaan akkoord met luchtaanvallen. De NAVO stelt de BS op 10 februari een ultimatum om hun zware wapens binnen tien dagen uit een straal van 20 km rond Sarajevo terug te trekken of onder VN-toezicht te plaatsen. Rusland en enkele andere landen uiten ernstige twijfels. De terugtrekking begint pas goed na 17 februari nadat Rusland de BS heeft toegezegd 800 soldaten rond Sarajevo te legeren. Luchtaanvallen blijven uit. Het verzoek van de VN om meer troepen krijgt geen gevolg.

Nederland neemt begin februari de VN-taak in Srebrenica over van de Canada. Zo'n 570 militairen zullen in de enclave worden gelegerd. Ook is het de bedoeling, dat in Zepa ongeveer 250 militairen worden gelegerd (worden uiteindelijk in Sapna-vinger onder Tuzla gelegerd). De ontplooiing van de eenheden verloopt moeizaam door tegenwerking van de BS. Zo wordt een helikopterdetachement niet toegelaten.

Op 28 februari schieten NAVO-toestellen vier BS-gevechtswliegtuigen neer, die het vliegverbod overtreden. Nadat Kroatië en de BK zwaar onder druk zijn gezet wordt op 23 februari een staakt-het-vuren overeengekomen met de BM. Op de 26e beginnen onder leiding van de VS besprekingen tussen de BM en BK om te komen tot een federatie en een toekomstige confederatie met Kroatië. Op 18 maart wordt een akkoord daarover in Washington ondertekend. Op 22 maart wordt het vliegveld van Tuzla heropend. Het staakt-het-vuren rond Sarajevo houdt stand. Maglaj wordt nog steeds belegerd en enkele enclaves wordt zo nu en dan beschoten. De VN-afgezant Akashi (SGSR) vraagt op 3 maart om troepenversterkingen (10650) om toe te zien op de naleving van het staakt-het-vuren. Het Verenigd Koninkrijk (VK) zegt 700 militairen toe. Ondanks Servisch en Grieks protest stemt Boutros Ghali in met het Turkse aanbod van 2700 soldaten. Op 31 maart spreken de VS in verband met de kosten (30% voor rekening VS) echter hun veto uit over de extra 8500 soldaten. Als compromis komt men tot 3500 militairen.

Begin april beschieten de BS opnieuw Gorazde. Volgens UNPROFOR-bevelhebber Rose gaat hij ervan uit dat de BS de enclave niet willen innemen (volgens hem kunnen ze dat ook niet). De Amerikaanse minister van Defensie, Perry, laat op 3 april weten dat er geen geweld zal worden gebruikt om de Servische aanval op Gorazde tot staan te brengen. President Clinton verklaart op 4 april nadrukkelijk, dat dit "geen groen licht is" voor een Servische opmars. De BS-leider Karadzic beweert op 7 april, dat de Servische aanval een reactie is op een BM-offensief. Op 8 april laat de lokale BS-commandant Spremo echter weten dat de bezetting van de enclave wel het doel is. Na een wapenstilstand van 24 uur wordt de strijd hervat. Op 10 april vraagt Generaal Rose luchtsteun aan op basis van resolutie 836, wat door SGSR Akashi wordt goedgekeurd. Twee Amerikaanse F-16's vallen een BS-artilleriecommandopost aan. De BS-beschielingen worden gestaakt. Op 11 april volgt een tweede "beperkte" aanval na nieuwe beschietingen, die na anderhalf uur stoppen. Als reactie nemen de BS een agressieve houding aan naar de VN en zoeken steun bij Rusland. Ze nemen 155 VN-militairen feitelijk

"in gijzeling" en schieten op 16 april een Britse Harrier neer. Rusland veroordeelt de aanvallen, en is boos omdat ze niet vooraf is ingelicht. Op 15 april bezwijken de verdedigingslinies, raken twee Britse waarnemers (in feite SAS-Forward air controllers) gewond (één sterft) en dringen de BS-tanks door tot in het centrum. Ondanks een wapenstilstand, overeengekomen tussen Karadzic, SRSG Akashi en de Russische afgezant Tsjoerkin, wordt de aanval de 18e in alle hevigheid voortgezet. Tsjoerkin reageert kwaad op de Serviers. Op 20 april gaat de NAVO akkoord met het voorstel van UNSG Boutros Ghali om luchtaanvallen ter verdediging van de "safe areas" ook toe te staan als VN-personeel niet direct wordt bedreigd. Op 22 april vaardigt de NAVO een ultimatum uit. De BS moeten zich tot drie kilometer uit de stad terugtrekken (voor 23 april) en alle zware wapens tot een afstand van 20 km (26 april). Ondertussen sloot Akashi op 22 april een wapenstilstandsakkoord met Karadzic en de Servische president Milosevic. Op 23 en 24 april wordt Gorazde nog steeds beschoten. Op 24 april laat Rusland weten in te stemmen met luchtaanvallen. De BS beginnen zich daarop terug te trekken en 200 Oekraïense VN-militairen arriveren in de enclave. Op 26 april volgen 300 Britse en Franse militairen. Tijdens zijn bezoek op 27 april aan de enclave vraagt UNPROFOR-commandant Rose zich af of de BM de enclave wel fel genoeg hebben verdedigd en verbaasd hij zich over de geringe schade. Deze woorden worden hem niet in dank afgenomen.

Op 26 april wordt in Londen op initiatief van Rusland de "Contactgroep" opgericht, bestaande uit Duitsland, de EU, Frankrijk, VK, Rusland en de VS. Haar eerste streven is een algehele wapenstilstand van vier maanden te bereiken om verder overleg mogelijk te maken. Op dezelfde dag keurt de Veiligheidsraad de zending van 6500 extra militairen naar Bosnië goed. Op 11 mei stemt de Amerikaanse senaat voor opheffing van het wapenembargo (het HvA volgt op 8 juni). De Amerikaanse regering veroordeelt het besluit, wat het uiteindelijk niet haalt. De Franse regering dreigt met terugtrekking als er geen vereende internationale aanpak komt. SRSG Akashi noemt de Amerikaanse Bosnië-politiek op 29 april "angstig, timide en aarzelend". De permanente VS-vertegenwoordigster bij de VN, Madeline Albright, reageert met scherpe kritiek op Akashi. Boutros Ghali erkent de "volledige onaanvaardbaarheid" van de kritiek. Rond 4-8 mei ontstaat spanning bij de BS-plaats Brcko, bij de nauwe landcorridor in Noord-Bosnië. De BM zouden een aanval voorbereiden. 16 VN-waarnemers worden gestuurd en Frankrijk dringt tevergeefs aan Brcko aan te wijzen als "safe area". Een aanval blijft uit.

Op 8 juni sluiten de BS en de Bosnische federatie (BOFE) een wapenstilstand van een maand. Een plan van Akashi voor een wapenstilstand van 4 maanden wordt door de BOFE afgewezen. Het gaat wel akkoord met de 51/49% territoriale verdeling. Volgens berichten in de pers van 2 juni zijn er steeds meer aanwijzingen dat het BM-leger met stilzwijgende toestemming van de VS wordt bewapend en getraind door Iran. Op 6 juli komt de contactgroep met nieuwe vredesvoorstellen en landkaart. Beide partijen worden onder druk gezet voor 19 juli in te stemmen. De BOFE aanvaardt de kaart op 18 juli. Op 19 juli verwerpt het BS-"parlement" de kaart door verdere eisen te stellen. Boutros Ghali adviseert daarom op 25 juli alle VN-troepen uit Bosnië terug te trek-

ken. Uit onvrede met de BS-weigering en onder internationale druk besluit de Servische president Milosevic op 4 augustus de grens met BH te sluiten voor alle verkeer (behalve humanitaire) en de telefoonverbinding te verbreken. Milosevic weigert echter waarnemers toe te laten. Vanaf eind juli voerden de BS acties uit tegen de VN en Sarajevo. Op 5 augustus roven zij enkele zware wapens uit een VN-opslagplaats binnen de 20km zone rond Sarajevo. Na luchtaanvallen door de NAVO worden de wapens weer teruggebracht. Op 11 augustus dreigt de VS opnieuw met het opheffen van het wapen-embargo voor de BOFE, als de BS het plan van de contactgroep niet voor 15 oktober aanvaarden. Frankrijk meldt dan haar troepen te zullen terugtrekken. De BS stemmen in een referendum op 27-28 augustus tegen het plan. De Bosnische president Izetbegovic dringt echter niet meteen aan op de opheffing van het embargo. Daarmee voorkomt hij dat over de kwestie verwijdering ontstaat tussen de VS en Europa, welke er fel tegen is.

Vanaf 8 september laaien de gevechten rond Sarajevo op na aanvallen van de BM op strategische posities rond de stad. Op 7 en 8 oktober weet UNPROFOR de BM-troepen van de berg Igman te verdrijven. Op 29 oktober nemen de BS de stad onder vuur. Op 21 augustus valt de opstandige enclave Bihac in BM handen gevallen en moet Abdic vluchten. Op 5 september openen de KS een tegenaanval, die wordt afgeslagen. Eind oktober openen de BM een offensief vanuit Bihac op de BS en boeken grote terreinwinst. In ruil voor de gedeeltelijke opheffing van de sancties stemt klein Joegoslavië 14 september in met de stationering van 135 waarnemers langs de grens met BH om toe te zien op de blokkade. Op 18 september dreigt UNPROFOR-commandant Rose de BM voor het eerst met luchtaanvallen als zij een BS-dorpje beschieten. Op 22 september bombarderen NAVO-toestellen BS-tanks in vergelding op een aanval op een Frans VN-voertuig. De BS dreigen met gepaste vergeldingsmaatregelen. De VS dringt aan op "dwingend" optreden tegen de BS. Generaal Rose benadrukt echter het belang van geduld en vasthoudendheid en verwerpt verdere aanvallen. Op 29 oktober worden de NAVO en Veiligheidsraad het eens over nieuwe, hardere regels waardoor het eenvoudiger wordt opdrachten voor luchtaanvallen te geven en de NAVO meer zeggenschap krijgt bij doelselectie. In samenwerking met de Kroaten verovert het BM-leger op 3 november het strategisch gelegen Kupres. Ook op andere fronten valt het BM-leger aan. Op 9 november beginnen de BS een groot tegenoffensief bij Bihac en drijven de BM snel terug. De BS krijgen steun van de BK en opstandige BM onder Abdic. Op 14 november is bijna al het verloren gegane gebied weer heroverd. Kroatië waarschuwt op 14 november voor een militair ingrijpen als Bihac in Servische handen valt. Op 9, 18 en 19 november voeren Servische toestellen bombardementen uit op Bihac. Omdat zij uit de Krajina komen neemt de Veiligheidsraad op 19 november een resolutie aan die ook NAVO-luchtaanvallen op dit gebied mogelijk maakt. Op 21 november vallen 39 NAVO-toestellen het vliegveld Udbina in Krajina aan. Op de 23e valt de NAVO luchtdoelraketinstallaties aan en op de 25e volgt een derde aanval. De BS "gijzelen" opnieuw 400 VN-militairen. Ondanks de aanvallen bezet het BS-leger de omgeving van Bihac maar valt het centrum niet aan.

Op 11 november maakten de VS (onder toenemende druk van het Congres) bekend, dat zij niet langer zullen toezien op de na-

leving van het wapenembargo. Het besluit zorgt voor verbijstering bij de Europese bondgenoten. De NAVO en WEU zeggen door te gaan met de controle. Op 2 december meldt de "contactgroep", dat een toekomstige confederatie tussen de BS en Klein-Joegoslavië mogelijk is binnen het vredesplan van de groep. De Franse minister van Buitenlandse Zaken Juppé, hekelt op 7 december regeringen (vooral doelend op VS), "die ons dagelijks de les lezen, maar nog geen pink hebben uitgestoken om zelfs maar één man aan de grond te zetten". Hij heeft de NAVO officieel verzocht een evacuatie-plan te maken voor de terugtrekking van UNPROFOR. Op dezelfde dag zegt president Clinton toe in dat geval Amerikaanse troepen in te zetten om de terugtocht te beveiligen. Minister Perry uit lovende woorden over UNPROFOR en de Franse inbreng. De BS houden ondertussen in december 311 man VN-personeel vast en houden ook VN-hulpkonvoien tegen. Op 14 december komt daar een einde aan.

Op 18-20 december bemiddelt de Amerikaanse oud-president Carter op persoonlijke titel tussen de strijdende partijen. Een volledige stopzetting van de vijandelijkheden wordt op 23 december overeengekomen. Op 31 december ge-volgt door een bestand van 4 maanden. Behalve gevechten bij Bihac houdt het bestand.

Op 18 januari 1995 neemt Dutchbat-3 de taak van Dutchbat-2 over. Op 21 januari geeft het ABiH aan dat Dutchbat niet meer in de zogenaamde "Bandera"-driehoek mag komen. Dit wordt genegeerd, wat leidt tot het vasthouden van circa honderd Dutchbat-militairen tussen 27 en 31 januari. Na dit incident wordt er niet meer door Dutchbat in dit gebied gepatrouilleerd. Vanaf 18 februari laat het BSA geen brandstof meer toe tot de enclave. In maart is er geen vers voedsel meer voorradig en wordt het eerste verlofgangerskonvooi aanvankelijk geweigerd.⁶

Op 4 januari vraagt de Veiligheidsraad om 6000 extra troepen om het bestand te controleren. VN functionarissen melden dat zowel de BS als BM in het geheim worden herbevoorraad vanuit het buitenland. Op 6 maart sluiten de BM, BK en Kroatië een militaire alliantie. Op 19 maart beginnen de troepen van de Bosnische regering offensieven tegen de BS bij Tuzla en Travnik. BK-troepen veroveren medio april verschillende bergtoppen waardoor zij Knin, de hoofdstad van het Servische Krajina, met artillerie kunnen bereiken. BM-troepen veroveren meer gebied bij Bihac. Op 9 april geeft de nieuwe UNPROFOR-commandant Smith, opdracht tot luchtaanvallen tegen BS-troepen als antwoord op de hernieuwde bombardementen op Sarajevo. De missie wordt door een gebrek aan doelen afgelast. Na de dood van drie Franse militairen tussen 13 en 18 april dreigt Frankrijk zijn troepen terug te trekken. De Britten kondigen op 25 april aan hun 350 militairen in Gorazde na het aflopen van hun termijn in september niet af te vervangen.

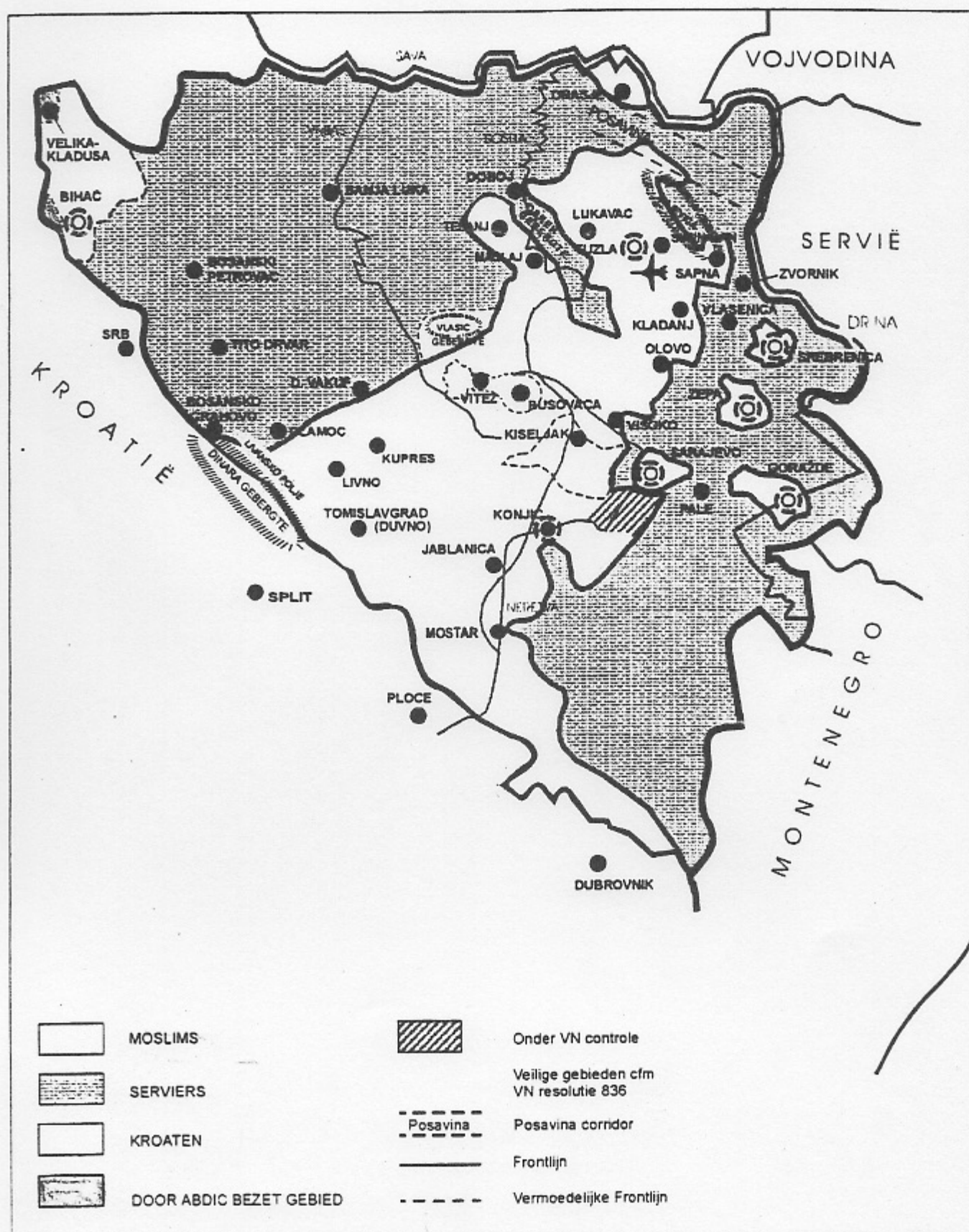
Eind april wordt Srebrenica hermetisch door het BSA afgesloten en mogen verlofgangers niet meer terugkeren.

Op 30 april loopt het bestand in BH af. Pogingen het te verlengen zijn mislukt en er dreigt een totale oorlog. Op 1 mei verovert Kroatië West-Slavonië op de KS. Er volgt geen zware veroordeling door

de internationale gemeenschap en de BS reageren niet. In BH geeft UNPROFOR-generaal Smith op 8 mei opnieuw opdracht tot luchtaanvallen op Servische doelen bij Sarajevo, dat zwaar wordt beschoten. Zijn bevel wordt ongedaan gemaakt door SRSK Akashi die gijzeling van VN-personeel vreest en de delicate situatie in Kroatië niet wil verslechteren. VN-ambassadrice, Madeleine Albright, ziet de "logica" van dit besluit niet in en de Franse premier Juppé is furieus. De Franse VN-troepen krijgen opdracht confrontaties met de strijdende partijen te vermijden. UNSG Boutros Ghali beschrijft op 16 mei aan de Veiligheidsraad de slechte situatie waarin UNPROFOR verkeert. Hij pleit onder meer voor het terugtrekken van UNPROFOR uit de oostelijke enclaves. De VS is hier fel op tegen en pleit juist voor de inzet van het luchtwapen.⁷ De gevechten rond Sarajevo escaleren door een aanval van BM-troepen op 16 mei. De BS reageren met zware beschietingen van de stad. Commandant Smith stelt op 24 mei een ultimatum aan de strijdende partijen. Er zullen luchtaanvallen volgen als de zware wapens niet worden verwijderd of ingeleverd. Franse, Nederlandse, Spaanse en Amerikaanse NAVO-gevechtswliegtuigen vallen op de 25e een BS munitie-opslagplaats aan. De BS reageren met beschietingen van vijf "safe areas" en trekken hun wapens niet terug. Op de 26e volgt een tweede luchtaanval. De BS reageren met een massale beschieting van Tuzla, waarbij veel doden vallen en de gijzeling van UNPROFOR-militairen vanaf 26 mei. Zij worden vastgeketend aan BS-objecten, wat wereldwijd op de TV wordt getoond. Op 30 mei zijn 222 leden gevangen genomen en 131 anderen omsingeld. Een Franse observatiepost wordt op de 27e met geweld door de Fransen op de BS heroverd. Op 28 mei kondigt de Britse premier Major de versterking aan van het Britse contingent met 1200 soldaten en later nog eens 5500 in reactie op de gijzeling van 33 Britse VN-militairen bij Gorazde (het tekent de Britse verandering van strategie). Ook andere EU landen gaan hun eenheden versterken al is nog niet duidelijk onder welke vlag. UNPROFOR-commandant Smith geeft op 29 mei opdracht aan zijn ondercommandanten, dat de veiligheid van het VN-personeel nu boven het uitvoeren van de taak gaat en luchtaanvallen een laatste redmiddel worden.⁸ UNPF-commandant Janvier bevestigt dit op 2 juni en geeft aan dat gebruik van geweld moet worden vermeden.

President Clinton zegt op 31 mei toe bereid te zijn Amerikaanse troepen in te zetten om te helpen bij de hergroepering van UNPROFOR. Op 2 juni wordt een Amerikaanse F-16 boven Bosnië neergehaald en de piloot na 6 dagen opgepikt. Op 1 juni biedt Boutros Ghali een rapport aan de Veiligheidsraad waarin hij pleit voor de terugkeer van UNPROFOR naar "conventionele vredesactiviteiten", waarin geen plaats is voor de bescherming van burgers of het straffen van aanvallers. Zijn conclusies leiden tot nog meer twijfel over de handhaving van de "safe areas". Door tussenkomst van de Servische president Milosevic komt er in juni een einde aan de gijzelaarscrisis. In drie groepen worden ze vrijgelaten en de laatste van de 377 VN-militairen komt op 18 juni vrij. De gijzelaarscrisis verandert de situatie. VNeenheden worden uit BS gebied teruggetrokken, de wapenzone rond Sarajevo wordt daardoor feitelijk opgeheven (zware wapens weer in handen BS) en het vliegverbod lijkt niet meer te worden gecontroleerd. De Bosnische regeringstroepen beginnen op 14 juni een groot offensief

MILITAIRE SITUATIE BOSNIË-HERZEGOWINA JULI 1995

rond Sarajevo om het beleg te doorbreken. De BS-troepen slaan de aanval echter af en hervatten de beschietingen op de stad. Op 3 juni wordt in Parijs een Snelle Reactiemacht opgericht onder bevel van de VN. De brigade moet medio juli operationeel zijn en gaat bestaan uit twee brigades van 5000 man (één gemengd Frans, Brits, Nederlands; één Britse brigade). De taken zijn het vergelden van aanvallen op VN-troepen; assisteren bij hergroepering VN-eenheden; steun geven aan belegerde enclaves in Oost-Bosnië; belegerde VN-eenheden bevoorraden en "Wapenvrije Zones" controleren. Op 16 juni wordt resolutie 998 door de Veiligheidsraad aanvaard, welke toestemming geeft voor de legering van 12500 extra militairen (waaronder Snelle Reactiemacht). Duitsland stemt op 30 juni in met de eerste inzet van Duitse militairen in Europa (1000 militairen en verkenningsvliegtuigen) sinds 1945.

Hst. 2.3. De aanval op Srebrenica

In het licht van de gijzelingen en de vrees, dat de BSA, net als bij Gorazde, ook in Zepa en Srebrenica VN-personeel zal gijzelen, wordt door de staf van UNPROFOR bij Dutchbat aangedrongen op het terughnemen van observatieposten (OP's). Na overleg wordt besloten ze te handhaven maar voorbereidingen te treffen voor mogelijke snelle evacuatie. De BSA uit ondertussen zijn woede over een bloedige aanval van de ABiH bij Srebrenica. Op 1 juni eist de BSA dat OP-E (zie kaart) wordt verplaatst, zodat de belangrijke weg aldaar vrij gebruikt kan worden. Op 3 juni wordt OP-E aangevallen. OP-E wordt daarop verlaten en vervangen door twee nieuwe posten OP-S en OP-U. Op hoog militair en diplomatiek niveau wordt er tegen de inname protest aangetekend. Luchtaanvallen zijn echter onmogelijk gezien de gijzelingscrisis. Zowel Dutchbat als de VN vermoeden dat de BSA alleen uit is op de zuidelijke sector van de enclave in verband met de belangrijke weg daar. De relatieve rust die volgt tot 6 juli lijkt dit te bevestigen. UNPF-commandant Janvier stelt op 27 juni, dat ondanks de situatie het verstandig is gebruik van geweld slechts ter zelfverdediging aan te wenden. De algehele humanitaire situatie in de enclave is zeer slecht door het niet doorlaten van voorraden en hulp en het slechte weer.

Het Bosnisch-Servisch leger (BSA) begint het offensief op 6 juli, wanneer er na een raketaanval op Srebrenica om 3 uur 's nachts, in het zuidoosten van de enclave rond 4 uur gevechten uitbreken. Het BSA voert beschietingen uit rondom observatiepost F (OP-F)(zie kaartje) en op Srebrenica-stad. Na een verzoek van het ABiH geeft Dutchbat-commandant Karremans het Bosnische regeringsleger (Abih) te kennen, dat de "weapons collection point" (WCP) pas geopend wordt als het BSA de enclave-grens overschrijdt (Op 9 juli wordt een nieuw verzoek afgewezen. Pas op 11 juli wordt de WCP vrijgegeven, maar dan is een groot deel van het ABiH al gevlucht). Rond 13.00 uur wordt OP-F wordt door direct BSA-tankvuur geraakt en de toren waarop het anti-tankwapen staat wordt daarbij beschadigd. Om 16.00 uur vraagt Overste Karremans luchtsteun aan. Dat wordt niet gehonoreerd, omdat de VN grote terughoudendheid betracht (na gijzeling in mei), men nog steeds uit gaat van een beperkte Servische actie, de bemanning van de OP zich kan te-rugtrekken en EU-onderhandelaar Bildt op dat ogenblik belangrijke onderhandelingen voert met de Servische president Milosevic¹⁰ (vol-

gens een UNMO-waarnemer krijgt Karremans te horen dat er geen toestellen beschikbaar zijn¹¹). In de middag wordt het weer slecht en neemt de intensiteit van de gevechten af.

Op 7 juli zijn er beperkte gevechten door het weer maar voert de BSA zware beschietingen uit op de enclave en de stad zelf. Vooral in de nacht van 7 op 8 juli volgen zware beschietingen (275 inslagen). Overste Karremans verwacht echter geen verdere aanval door het BSA en inname van de stad. Daarvoor beschikt het BSA volgens hem over te weinig infanterie. Mogelijk proberen zij op lange termijn het ABiH te neutraliseren. Dit geeft hij door aan sector-hoofdkwartier North-East (UNHQ-NE). Hogere VN-staven delen deze mening.¹²

Op 8 juli komt rond 13.45 OP-F onder tankvuur te liggen en krijgt voltreffers. Rond 14.30 wordt de OP door het BSA ingenomen. Overste Karremans vraagt om 15.00uur luchtsteun aan, welk verzoek niet wordt gehonoreerd. Wel vliegen NAVO-toestellen over de enclave om verdere aanvallen af te schrikken.¹³ De Dutchbat-militairen op OP-F worden door de BSA ontwapend maar krijgen uiteindelijk toestemming zich terug te trekken met hun YPR-pantservoertuig. Een wegversperring van het ABiH wordt op bevel van de compagniecommandant genegeerd, waarop het voertuig wordt beschoten. Boordschutter Van Renssen is niet op tijd onder pantser en wordt door een handgranaat dodelijk gewond. Dutchbat beseft nu ook door het ABiH bedreigt te worden. De gevechten verplaatsen zich. Ook OP-U wordt na gevechten tussen de BSA en ABiH in de omgeving door de BSA ingenomen. De Dutchbatters kiezen ervoor, gezien de dreiging van het ABiH met anti-tank wapens en het incident van die middag, om naar Bratunac te worden afgevoerd in plaats van naar Srebrenica terug te keren. Dit geven zij door aan hun compagnie. Ze melden ook dat ze vanuit daar naar Nederland mogen vertrekken en waarschuwen hun collega's op OP-S zich niet te verplaatsen gezien de aanwezigheid van het ABiH. Overste Karremans gaat nog steeds uit van een gedeeltelijke inname van de enclave door de BSA en geeft de OP's, gezien de dood van Van Rensen, volledige vrijheid zelf te bepalen of ze zich terugtrekken of overgeven (eigen veiligheid staat voorop!!).¹⁴

Op 9 juli wordt OP-S in de ochtend door de BSA ingenomen en de bemanning gedwongen naar Bratunac te rijden. Onderweg melden ze aan hun compagnie dat ze veel BSA-artillerie waarnemen. Overste Karremans meldt UNPROFOR, dat de BSA op langere termijn mogelijk de hele enclave wil innemen. Ook acht hij luchtsteun (Close air support-CAS), of het moet zeer massaal zijn, niet uitvoerbaar omdat hij dan zware beschietingen van de BSA verwacht. Een YPR-groep probeert bij het Swedisch Shelter Project (SSP) een nieuwe positie in te nemen maar wordt overmeesterd en afgevoerd. Vanuit het zuiden van de enclave (o.a. uit de SSP) komt een vluchtelingenstroom op gang. OP-K en OP-D krijgen opdracht zich terug te trekken. OP-K wordt na gevechten in de omgeving echter op 18.15 bezet door de BSA. De OP-groep besluit na overleg met de compagniescommandant mee te gaan met de BSA naar Milici in plaats van zich te verplaatsen naar Srebrenica. OP-D trekt zich wel terug en wordt daarbij niet door het ABiH tegengehouden. Om 19.00 worden ze echter door een andere groep ABiH vastgehouden en mogen tot de 10e niet weg. BSA-generaal Mladic ontkent ondertussen tegenover UNPF-generaal Janvier uit te zijn op de verovering van de enclave. Na zware

gevechten naderen aan het eind van de middag BS-tanks Srebrenica tot twee kilometer. OP-M, in het noorden, ligt onder mortiervuur. UNPROFOR veroordeelt het optreden van het BSA en stelt een ultimatum, dat het BSA de enclave verlaat en de gevangen VN-militairen onmiddellijk vrij laat. Ook zullen er luchtaanvallen (CAS) door de NAVO worden uitgevoerd als de "blocking positions" worden aangevallen. Dutchbat dient een doelenlijst in met 15 BSA-doelen. NAVO-luchtsteun zal vanaf 5.00 uur beschikbaar zijn. Dutchbat krijgt om 22.00 uur opdracht met alle beschikbare middelen en wapens "Blocking Positions" voor de stad in te richten om de BSA-opmars te voorkomen. De B-compagnie in Srebrenica krijgt de opdracht toegewezen, welke wordt aangegeven als een "groen" optreden (zonodig mag een gevecht worden aangegaan). Er zijn echter onvoldoende middelen (geen artillerie, mijnen en barrières en weinig anti-tank wapens) en de YPR's zijn wit en dus goed zichtbaar.

Op 10 juli 3.30uur heeft compagnie-B een "blocking position" met zes YPR's, 50 man, twee Dragon ATGW's, AT-4 ATGW's en een mortier ingericht. Ook zijn FAC's aanwezig voor de geleiding van de luchtaanvallen en worden andere posities ingenomen. Opdracht is niet meteen gericht te schieten. De BSA hervat de beschieting van Srebrenica, waarbij burgerslachtoffers vallen. Vluchtelingen pakken zich in de stad samen. De NAVO houdt vliegtuigen gereed op verzoek van UNPROFOR. UNHQ-NE in Tuzla en Dutchbat zijn op basis van de grote aantal gevraagde doelen en de 40 beschikbare toestellen in de veronderstelling, dat er een grote luchtaanval (air-strike) komt. Deze blijft echter uit, waarop Overste Karremans om 9.00 uur opnieuw luchtsteun aanvraagt. Omdat er geen toereikende doelenlijst door Dutchbat is ingediend (het gaat uit van "air strikes" ipv. "close air support") en de "blocking position" nog niet wordt aangevallen wordt deze aanvraag niet gehonoreerd. Generaal Mladic ontkent tegenover generaal Janvier opnieuw niet uit te zijn op de verovering van Srebrenica. De gevechten ten zuiden van de stad duren voort. Ook het ABiH trekt zich geleidelijk terug op de stad. Om 14.00 uur keren de NAVO vliegtuigen, die boven de Adriatische zee rondvliegen, in verband met het slechte weer terug naar hun basis. In het begin van de avond (18.30) stromen meer vluchtelingen toe en nadert het BSA. Dutchbat vuurt "overhead" richting de BSA en vuurt lichtkogels af met de mortier. Het trekt zich verder terug richting de stad om niet te worden omtrokken, nadat de BSA het ABiH ten zuiden van de stad heeft teruggedrongen. De bevelvoerende commandant laat de BSA beschieten in de heuvels west van de stad. Verdere verbetering van de posities wordt ondanks overleg door ABiH-militairen onder dreiging van anti-tankwapens geblokkeerd (opnieuw dubbele "dreiging"). Het VN-compound in Srebrenica stroomt vol met vluchtelingen, die van de burgemeester en het ABiH echter niet naar Potocari mogen vertrekken. Om 19.00 uur wordt luchtsteun aangevraagd, wederom in de veronderstelling dat er omvangrijke luchtsteun komt. Na 15 minuten wordt die goedgekeurd door UNHQ-Sarajevo. Op het UNHQ-Zagreb wordt twee uur intensief overlegd. Dutchbat stopt ondertussen met vuren en het BSA trekt zich naar het zuiden terug. De aanvraag wordt uiteindelijk om 22.00uur afgewezen, officieel omdat de situatie op de grond onoverzichtelijk is en er gevaar bestaat dat Dutchbat en de bevolking ook door de bombardementen worden geraakt.¹⁶ Officieus omdat UNPF-commandant Janvier in het afblazen van de BSA-aanval een

aanwijzing blijft zien dat generaal Mladic de enclave niet geheel wil innemen.¹⁷ Het BSA beschiet wel het VN-compound en stelt verschillende ultimata om Dutchbat onder druk te zetten. Dutchbat krijgt vanaf 6.00 uur de volgende dag 48 uur de tijd de enclave samen met de bevolking te verlaten. De BSA garandeert een vrije aftocht. Plaatsvervangend bataljonscommandant majoor Franken verwerpt het ultimatum en dreigt met massale luchtaanvallen als het BSA zich niet vanaf 6.00 uur terugtrekt. UNPROFOR en Dutchbat willen de enclave niet zonder meer opgeven en twijfelen aan de zogenaamde "vrije aftocht".¹⁸ De bataljonsleiding krijgt van het UNHQ-NE te horen dat er de volgende ochtend 7.00 uur massale luchtaanvallen volgen. Overste Karremans meldt dit rond middernacht aan de BM/ABiH, die toezeggen de "blocking position" te versterken en de zuidpunt van de enclave te ontruimen (volgens Karremans wordt dat een "zone of dead").¹⁹ Dutchbat-militairen nemen waar dat grote groepen ABiH-militairen in noordwestelijke richting wegtrekken. Een groot aantal moslimmannen en militairen is 's nachts begonnen de enclave te verlaten door uit te breken richting Tuzla. Tot Konjevic Polje worden zij doorgelaten door de BSA, maar na ingrijpen van Mladic volgt een felle klopjacht.²⁰ Duizenden mannen worden gedood (De BM-commandant zal later spreken van een geslaagde uitbraak).²¹ OP-H, ten noordoosten van Srebrenica, neemt de BSA-aanval vanuit het noordoosten waar en ziet hoe de ABiH zich terugtrekken. De OP-H wordt om 4.30 ontruimd en de militairen trekken zich op Srebrenica terug. Overste Karremans ziet nu in dat de BSA de hele enclave wil innemen (Generaal Mladic zal op 19 juli aan UNPROFOR-commandant Smith meedelen dat de uitbraak van ABiH-eenheden richting Tuzla de aanleiding voor de gehele inname was. Ook verklaart hij dat hij toen een corridor richting Tuzla heeft geopend om een deel van de ABiH-eenheden (circa 6000) door te laten).²²

Tijdens telefonisch contact met UNHQ-NE om 5.00 uur in de ochtend van de 11e juli worden "air strikes" toegezegd (gezien het grote aantal beschikbare toestellen). UNHQ-S blijkt alleen "Close air support" beschikbaar te hebben maar verwacht nog een aanvraag daartoe. Door dit misverstand (volgens Defensie veroorzaakt door onderbezetting in Tuzla, kapotte fax en het ontbreken van een adequate doelenlijst²³) komt er geen luchtsteun om 7.00 uur. Omstreeks 8.00 uur vraagt Dutchbat daarom luchtsteun aan. Dat wordt niet gehonoreerd omdat, uitgaande van CAS, er geen reden voor is. Dutchbat-posities worden immers niet aangevallen. Vanuit de "blocking position" wordt rond 9.30 uur een verkenning uitgevoerd om te bepalen waar de BSA zich bevindt. Daarop vraagt Overste Karremans om 10.00 uur opnieuw luchtsteun aan tegen de BSA ten zuiden van de stad. De verwachte snelle aanval blijft echter uit. Om 11.00 keurt UNHQ-S de aanvraag goed en zendt het door naar UNHQ-Z. Terzelfdertijd heeft plaatsvervangend commandant UNHQ-NE, kolonel Brantz, contact met het Defensiecrisiscentrum in Den Haag om het grote belang van luchtsteun te onderstrepen. Minister Voorhoeve belt daarop SGSR Akashi om hier aandacht voor te vragen. Om 12.30 keuren UNHQ-Z, Janvier en Akashi, de aanvraag goed omdat Dutchbat nu direct wordt aangevallen en men nu inziet, dat de BSA de hele enclave wil veroveren. Omdat de NAVO-toestellen die ochtend met toestemming van UNPROFOR weer naar hun basis in Italië waren teruggekeerd, kan er niet direct worden gereageerd. Rond 11.00 uur zijn de gevechten weer

HOOFDROLSPELERS BIJ DE VAL VAN SREBRENICA

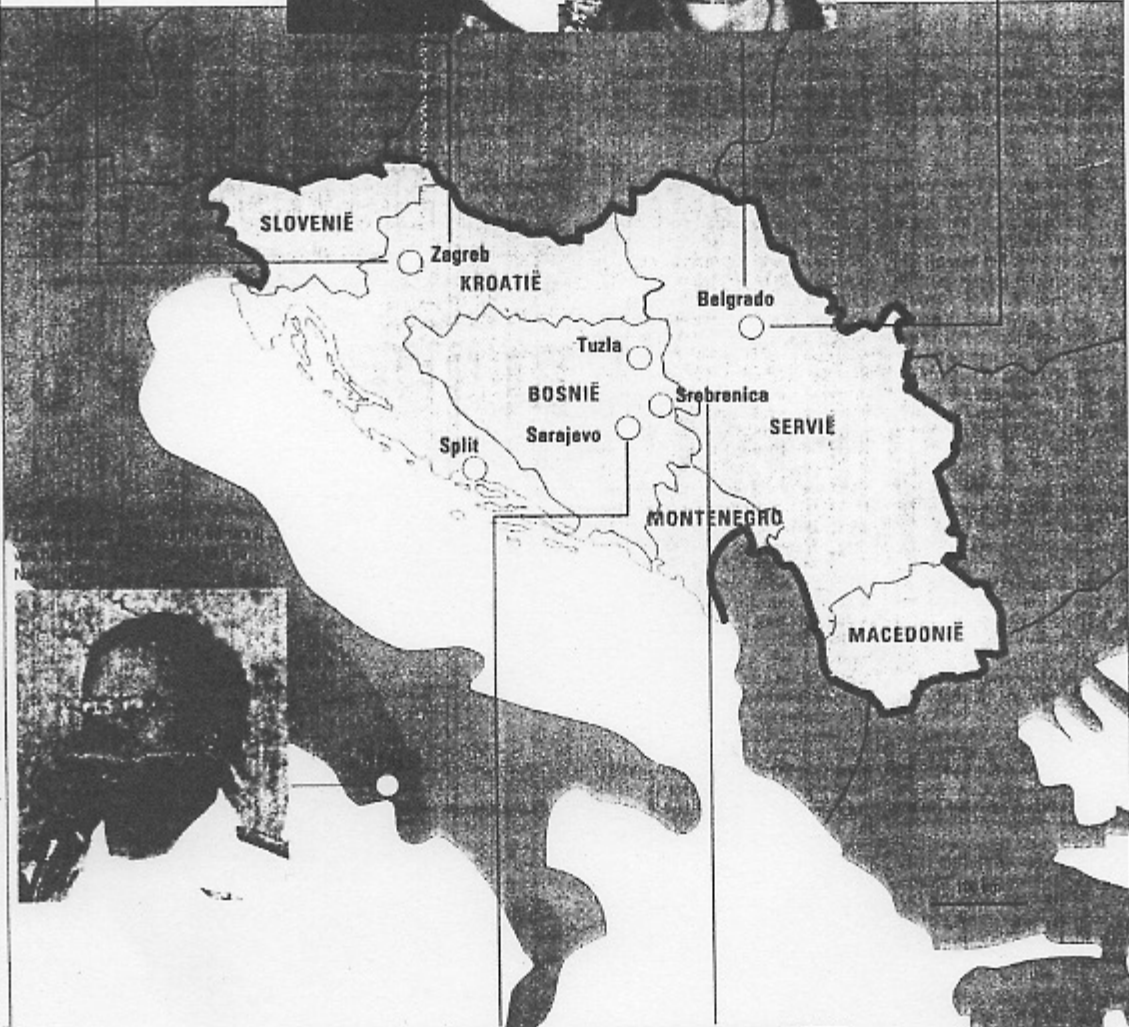
Bernard Janvier (Fransman), bevelhebber van de gehele VN vredesmacht op de Balkan, Zagreb.

Momcilo Perisic (Serviër), stafchef van het leger van Klein-Joegoslavië (Servië en Montenegro), Belgrado.

Slobodan Milošević (Montenegrijn), president van Servië, Belgrado.

Yasushi Akashi (Japanner), de speciale VN-gezant voor ex-Joegoslavië van de secretaris-generaal van de VN, Zagreb.

Kofi Annan (Ghanees), ondersecretaris-generaal van de VN, New York.

Rupert Smith (Brit), commandant van de VN-troepen in Bosnië, Sarajevo.

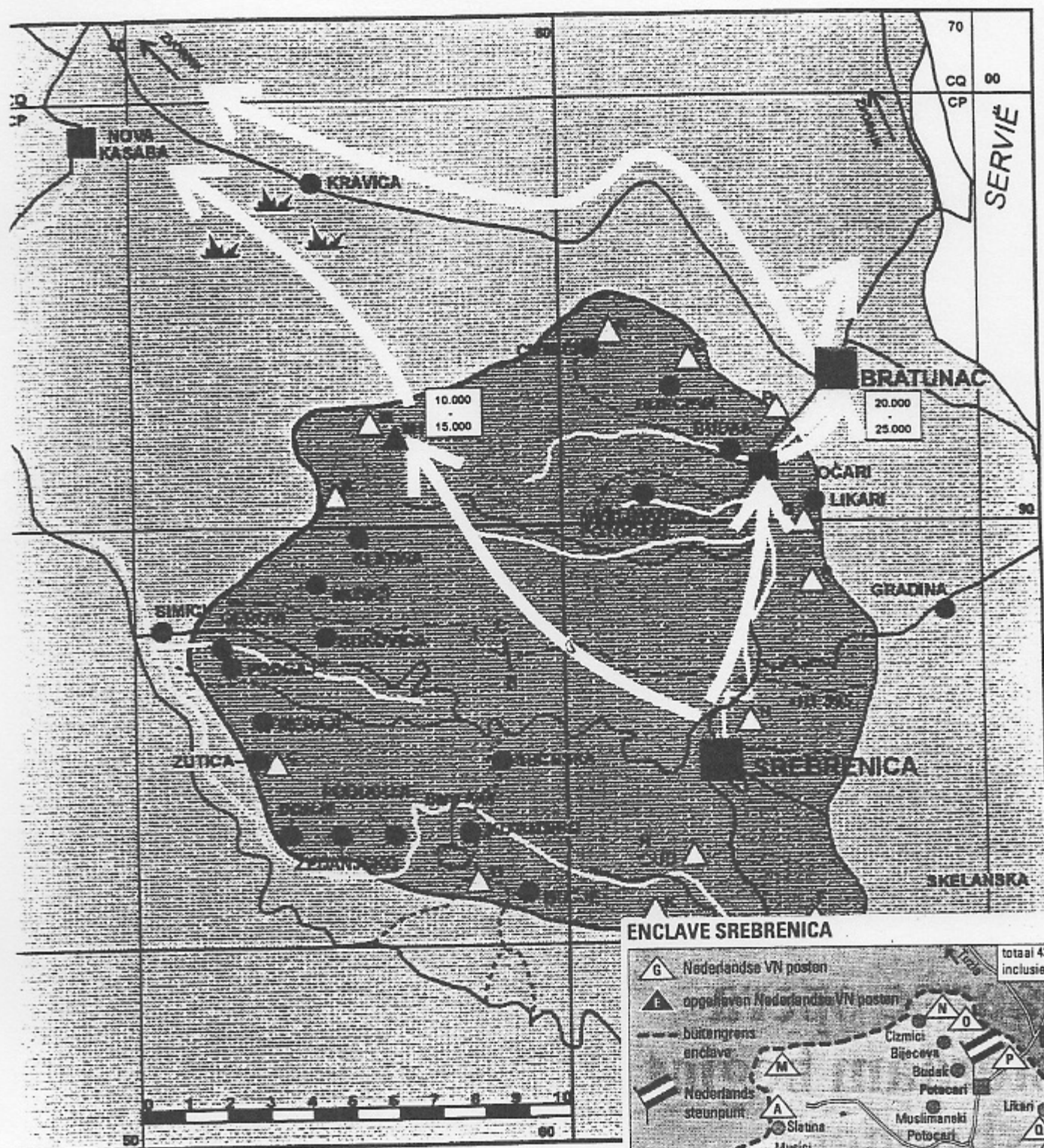

Ton Karremans (Nederlander), commandant van het Nederlandse bataljon (Dutchbat) Srebrenica.

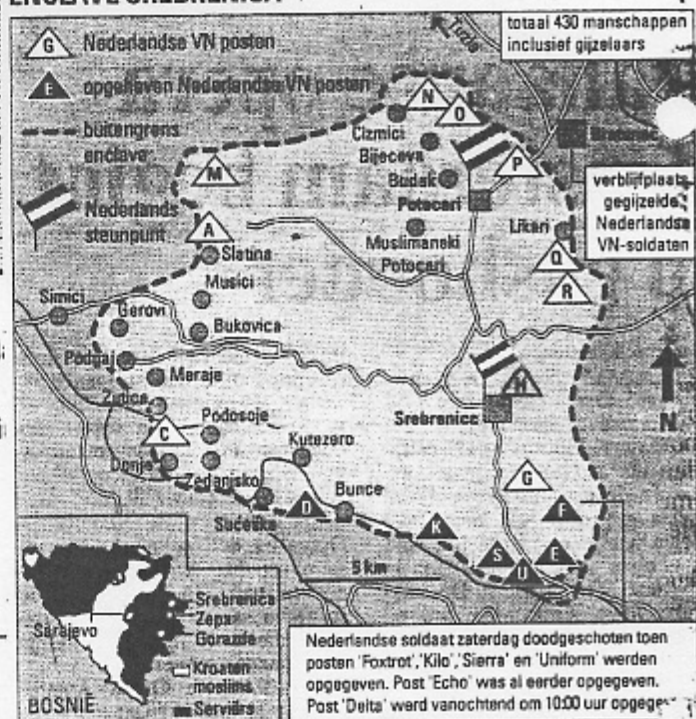
Ratko Mladic (Bosnische Serviër), bevelhebber van het leger van de Bosnische Serviërs, Han Pijesak.

VLUCHTELINGENSTROMEN

ENCLAVE SREBRENICA

opgelaaide. FAC's worden onder vuur genomen door het optrekkende BSA. Ook andere posities worden beschoten (een militair raakt daarbij licht gewond). ABiH-militairen verlaten hun stellingen. Dutchbat trekt zich terug op de "blocking position" in de stad. Deze wordt vanuit het oosten en zuiden beschoten. Vluchtelingen trekken richting Potocari. De ABiH-militairen verlaten de stad. Om 13.40 krijgt de VN-compound twee voltreffers met slachtoffers onder de burgers. De daar gelegerde Bravo-compagnie krijgt opdracht zich terug te trekken op Potocari. Om 14.40, na 10 minuten rondcirkelen boven het doelgebied, schakelen twee Nederlandse F-16's twee BS-tanks uit (of missen).²⁴ Door het terrein en procedurele onvolkomenheden²⁵ kunnen twee Amerikaanse F-16's hun doelen niet vinden. Na het dreigement van het BSA Potocari en Srebrenica te bombarderen en de gegijzelde blauwhelmen te doden wordt verdere luchtsteun onwenselijk. Minister Voorhoeve zoekt contact met Akashi en NAVO-SG Claes om hun te vragen alvast na te denken over de voorbereide nood-evacuatie van Dutchbat voor het geval het mis zal gaan. Om 16.30 belt hij met Chef-staf UNPROFOR, generaal Nicolai, die meldt dat er geen sprake is van een noodsituatie voor Dutchbat en het zich beter kan concentreren op de hulp aan de vluchtelingen. Minister Voorhoeve stemt daar mee in.²⁶ In een telefoongesprek met Akashi om 16.50 dringt hij erop aan de luchtaanvallen te staken. De uittocht uit Srebrenica is ondertussen in volle gang. Onder druk van de BSA wordt de "blocking position" verlaten en gaat men over tot het afschermen van de aftocht naar Potocari. Rond Potocari worden nieuwe posities ingenomen en een kordon rond de vluchtelingen gelegd. Omstreeks 16.15 neemt het BSA Srebrenica in. Om 17.15 besluit UNHQ-S een derde lucht-aanval te staken. UNHQ-S (NL-generaal Nicolai) geeft Dutchbat aan het begin van de avond opdracht met het BSA te gaan onderhandelen over een staakt-het-vuren, geen wapens af te staan, de vluchtelingen zo goed mogelijk te beschermen, medische hulp te verlenen, en de posities met alle mogelijke middelen te verdedigen (desnoods luchtsteun). Overste Karremans acht dit een onmogelijke opdracht en meldt dit. UNHQ-NE ondersteunt deze visie en meldt dit aan UNHQ-S. De humanitaire situatie op de VN-compound in Potocari is verschrikkelijk. Om 20.00 uur ontmoet Overste Karremans Generaal Mladic. Om 23.00 vindt een tweede ontmoeting plaats. Mladic eist dat de ABiH hun wapens afgeven en zegt hen een vrije aftocht toe.

Op 12 juli om 10.00 uur vindt een derde ontmoeting plaats waarbij Mladic dicteert op welke wijze de evacuatie van de vluchtelingen zal plaatsvinden. Overste Karremans protesteert tevergeefs tegen de eisen (waaronder "screenen" weerbare mannen). Bij de nadering van het BSA vormt Dutchbat een "non-provocatief" menselijk schild rond de vluchtelingen. Nog dezelfde dag start het BSA de evacuatie en vertrekken de eerste vluchtelingen met bussen naar Kladanj. Dutchbat probeert daarbij toezicht te houden door een kordon te vormen, maar kan niet voorkomen dat de weerbare mannen worden gescheiden van de rest. VN-voertuigen reizen met de konvooien mee maar worden onderweg opgehouden en beroofd door de BSA. Daarop worden 4 stationere posten ingericht. De BSA ontwapent een deel van de Dutchbat-militairen buiten de compound.

In de vroege ochtend van de 13e wordt de evacuatie voortgezet.

Op initiatief van majoor Franken wordt een lijst opgesteld van

239 mannen die zich in het VN-kamp bevinden (zestig mannen weigeren hun naam te geven). Generaal Mladic weigert een humanitaire luchtbrug en wil dat Dutchbat met de vluchtelingen vertrekt. Overste Karremans weigert dit. In de avond vertrekt het laatste konvooi met vluchtelingen, uitgezonderd een kleine groep gewonden. Dutchbat krijgt van UNHQ-S richtlijnen voor vertrek. Zo dienen alle gevechtvoertuigen, bewapening, verbindingsmiddelen en blauwe helmen en baretten en kogelwerende vesten te worden meegenomen (een groot deel is door de BSA onttrokken en zal niet worden teruggegeven). Ook moeten alle lokale VN-medewerkers worden meegenomen.

Een verkenningsteam van Defensie en minister Pronk vertrekken op 14 juli naar Tuzla. OP-A, in wiens omgeving slecht beperkt is gevochten, krijgt toestemming van het BSA zich terug te trekken op Potocari. Ze worden echter onderweg door het BSA opgepakt en via een omweg naar Potocari vervoerd. 65 gewonden worden door Dutchbat naar Kladanj geëvacueerd, na onderweg door het BSA te zijn beroofd. Dutchbat wil niet vertrekken voordat de 61 overgebleven gewonden zijn geëvacueerd. Dutchbat start met de voorbereidingen voor hun verplaatsing naar Zagreb. Een logistiek konvooi arriveert in de enclave. 30000 liter brandstof wordt aan de BSA overgedragen (had de BSA aan Dutchbat "voorgeschoten" om de vluchtelingen te vervoeren!!).

Op 15 juli worden 55 gegijzelde Dutchbatters vrijgelaten, die op 16 juli in Zagreb aankomen. In Belgrado vindt overleg plaats tussen president Milosevic, generaal Mladic, generaal Smith (UNPROFOR) en EU-onderhandelaar Bildt. Er wordt onder meer gesproken over het vertrek van Dutchbat uit de enclave.

Op 17 juli maakt Artsen zonder grenzen een lijst met de namen van de 61 overgebleven gewonden en zieken in Potocari. De gewonden worden naar Bratunac vervoerd, waar vanuit 87 gewonden door het ICRC worden afgevoerd. 23 gewonde mannen, waaronder zeven uit Potocari worden door het BSA vastgehouden. Het ICRC maakt van hen een lijst op. Majoor Franken, plaatsvervangend commandant - Overste Karremans is samen met een groot aantal andere militairen ziek door een voedselvergiftiging - wordt gevraagd een verklaring te ondertekenen waaruit zou blijken dat de "evacuatie" correct is verlopen. Na er aan toe hebben gevoegd, dat dit alleen geldt voor de door Dutchbat begeleide konvoien, ondertekent hij het document. Medewerking van de BSA is immers nog nodig.

Op 19 juli ontmoeten generaal Smith en generaal Mladic elkaar bij Sarajevo. Zij spreken onder meer over het vertrek van Dutchbat. Afgesproken wordt dat het ICRC uiterlijk 20 juli de mannen die zijn gescheiden voor ondervraging mag bezoeken (Het ICRC krijgt uiteindelijk slechts enkele gevangenen te zien) en Dutchbat de 21e de enclave verlaat. Mladic weigert de bewapening terug te geven. Overste Karremans ontvangt 's avonds een afschrift van de overeenkomst.

Op 21 juli verlaat Dutchbat rond het middaguur de enclave en arriveert de volgende dag in Zagreb waar zij feestelijk worden binnengehaald.

Hst. 2.4. De ontwikkelingen die volgde

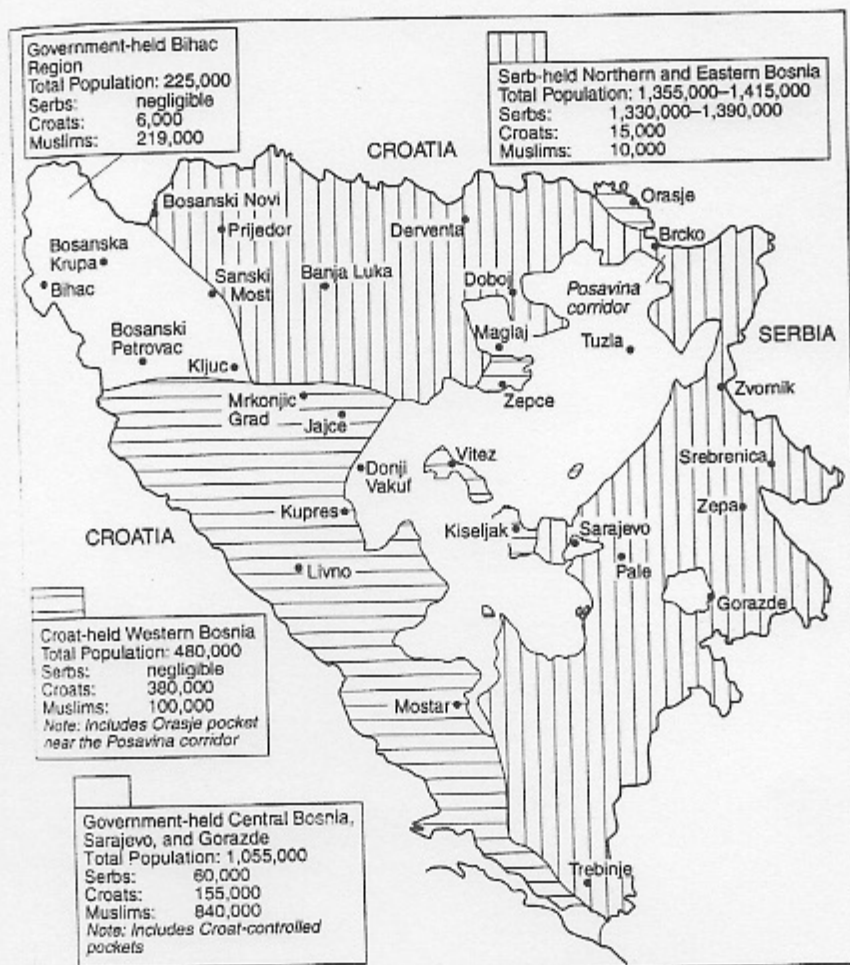
Na de inname verschijnen berichten over zeer ernstige schendingen van de mensenrechten in Srebrenica. Duizenden moslim-mannen zouden via massa-executies zijn vermoord door de BS. Na hun aanval op de enclave Srebrenica wordt op 14 juli de "safe area" Zepa aangevallen. De aanwezige Oekraïense Blauwhelmen worden ontwapend, veelal door het ABiH en op hun basis opgesloten. Op 25 juli valt de enclave in handen van het BSA. Ook hier worden de burgers geëvacueerd en de overgebleven "weerbare" mannen afgevoerd. Op de evacuatie wordt toegezien door de VN. Vooral Frankrijk reageert fel op de aanval op Srebrenica. De Franse President Chirac verwijt de VN "aangeboren impotentie" en toont zich bereid de enclave met militair geweld te heroveren door het Franse deel van de Snelle Reactiemacht. De meeste andere landen berusten echter in de inname. Op een bijeenkomst van hoge Franse, Britse en Amerikaanse militairen pleit Frankrijk voor het versterken van de VN-aanwezigheid in Gorazde. De Britten en Amerikanen wijzen dit af. Deze enclave lijkt het volgende doelwit van de BSA. In plaats daarvan worden op 20 juli de stellingen van de Bosnische regering bij de "safe area" Bihac door de BS, KS en opstandige moslims onder Abdic aangevallen.

In Londen vindt op 21 juli een internationale conferentie plaats van de Contactgroep en andere belangrijke landen over de te nemen maatregelen om de val van Gorazde en andere "safe areas" te voorkomen. Men roept op tot een "krachtig en afdoend antwoord" op een Servische aanval op Gorazde en wijzen op eventueel gebruik van luchtaanvallen (door pro-Servische houding Rusland enigszins afgezwakt). Op 22 juli tekenen de Kroatische en Bosnische presidenten een protocol voor militaire samenwerking. Op 26 juli gaat Boutros Ghali ermee akkoord, dat de "dubbele sleutel-politiek" ten aanzien van luchtaanvallen wordt opgeheven. De VN-vertegenwoordiger (Akashi) zal geen veto meer kunnen uitspreken. Dit recht wordt overgedragen aan de UNPF-generaal Janvier. Tijdens de NAVO-raad op 25/26 juli wordt dit besluit genomen en worden de BS en KS gedreigd met luchtaanvallen als zij de overgebleven "safe areas" aanvallen. Op 27 juli vallen duizenden Kroatische soldaten samen met de BK en BM Servische stellingen ten zuiden van Bihac aan. Zij snijden Servische bevoorradingslijnen af en veroveren veel terrein. De Snelle Reactiemacht wordt op 23/24 juli overgeplaatst van Midden-Bosnië naar de berg Igman bij Sarajevo. Eind juli stemt het Amerikaanse Congres voor het eenzijdig opheffen van het wapenembargo. Er is opnieuw verbijstering bij onder andere de NAVO over dit besluit. President Clinton spreekt op 11 augustus zijn veto over het wetsvoorstel uit. Op 30 juli trekken de KS zich terug uit de regio Bihac na dreigementen van Kroatië de Krajina aan te vallen. Op 4 augustus lanceren de Kroaten echter toch een grote "bliksem"-aanval op de Krajina en tegen 9 augustus hebben zij het hele gebied heroverd. De militaire situatie is hiermee drastisch veranderd. Alleen Oost-Slavonië is nog in Servische handen (Servië heeft er troepen naar gestuurd). Duizenden Kroatische Serviërs slaan op de vlucht richting Bosnië en Servië. Op 6 en 7 juli heroveren de Bosnisch federale troepen Bihac. Op 9 augustus lanceert de VS een nieuw vredesoffensief. Middels intensieve diplomatie wordt het voorstel door onderminister Holbrooke en veiligheidsadviseur Lake aan betrokken partijen gepresenteerd. Het voorstel

is gebaseerd op het Contactgroep-plan van 1994, zij het met territoriale veranderingen. Het plan ontvangt brede instemming. De vredes-inspanningen van EU-bemiddelaar Bildt stuiten op 17 augustus op een vernederende afwijzing als de Bosnische regering hem niet wil ontvangen.

Op 28 augustus ontploft een mortier-granaat op de Markale-markt in Sarajevo en dood 37 burgers. VN-onderzoek wijst de BS als daders aan. De BS ontkennen, en de BM roepen op tot een antwoord van de NAVO. Op 30 augustus start de NAVO met operatie "deliberate Force", een reeks grootschalige aanvallen op BS doelen in heel Bosnië, met het doel de aanval op Sarajevo te vergelden en de BS tot serieuze onderhandelingen te bewegen. Op 18 augustus hadden de VN al hun blauwhelmen uit de gebombardeerde gebieden en Gorazde teruggetrokken. Op 30 en 31 augustus worden meer dan 300 vluchten uitgevoerd en vuurt de Snelle Reactiemacht honderden granaten af op BS doelen rond Sarajevo. De BS halen een Franse gevechtsvliegtuig neer. Rusland hekelt de bombardementen. Op het diplomatieke vlak kondigen de BS aan voortaan deel uit te maken van een onderhandelingsteam onder leiding van de Servische president Milosevic. Op 1 september kondigt de NAVO een pauze aan. BS-bevelhebber Mladic komt maar deels tegemoet aan de door UNPROFOR-commandant Janvier overgebrachte NAVO-eisen. Hij weigert de zware wapens rond Sarajevo terug te trekken om de BS inwoners in de buitenwijken van Sarajevo niet in gevaar te brengen. Op 5 september hervat de NAVO zijn bombardementen. Op 8 september komen op initiatief van de VS de Contactgroep en vertegenwoordigers van de strijdende partijen in Genève bijeen en wordt een akkoord bereikt over de grondbeginselen voor een vredesakkoord. Op 13 september zijn zo'n 850 NAVO-aanvallen uitgevoerd. Na toezeggingen van de BS (na onderhandelingen in Belgrado met Milosevic en Holbrooke) worden de aanvallen op 14 augustus voor drie dagen opgeschort. Op 16 september beginnen de BS met de terugtrekking van hun zware wapens. Op 20 september verklaren de NAVO en VN geen noodzaak meer te zien voor verdere luchtaanvallen.

Op 26 september wordt op de Amerikaanse VN-ambassade in New York overeenstemming bereikt over verdere grondbeginselen voor een vredesakkoord. Onderminister Holbrooke noemt dit onderdeel van een "stapsgewijze groeimethode". Troepen van de Bosnische Regering, gesteund door de Kroaten, maken van situatie tijdens operatie "Deliberate Force" gebruik door vanaf 11 september een groot offensief in te zetten in Midden- en West-Bosnië. Daarbij wordt een groot gebied veroverd, waardoor het territoriale overwicht van de BS teniet wordt gedaan en de 51/49 territoriale verdeling wordt benaderd. Het offensief brengt nieuwe vluchtelingenstromen op gang. Van een aanval op het BS-Banja Luka en verdere offensieven wordt onder zware internationale druk afgezien. Ook worden Bosnisch Servische gevechtsvliegtuigen, die aanvallen uitvoeren op de BS en BM, "bewust" door de NAVO ongemoeid gelaten.²⁷ Na een door bemiddeling van de Amerikaanse gezant Holbrooke overeengekomen akkoord, kondigt president Clinton op 5 oktober een staakt-het-vuren van 60 dagen aan. De geloofwaardigheid van het akkoord wordt verhoogd door de bijeenkomst van de nieuw gevormde Overleggroep over voormalig Joegoslavië (12 landen) die op 6 oktober bijeen komt in Rome. Onderdeel van het akkoord is de vrije doorgang naar Sarajevo en Gorazde en het herstel van gas- en stroom-toevoer in

Map 14 The situation on 12 October 1995.
 (Population estimates, which take into account refugee flows until
 October 1995, are not necessarily authoritative.)

Sarajevo. Op 5 oktober start de VN met het hergroeperen van UNPROFOR, voorafgaande aan de inzet van de NAVO-vredesmacht. Duitsland zegt op 24 oktober toe 4000 militairen naar Bosnië te sturen. Eind oktober komt de val van Srebrenica weer volop in het nieuws. Er zijn aanwijzingen dat de enclave bewust is opgegeven. Ook verdedigt het Nederlandse Ministerie van Defensie Dutchbat tegen verwijten in de pers over laakbaar gedrag. De situatie in Bosnië blijft relatief rustig. Wel ontstaan eind oktober spanningen binnen de Bosnische Federatie. Op 1 november starten de vredesbesprekingen op de Amerikaanse luchtmachtbasis Wright Patterson bij Dayton, Ohio. Na drie weken intensief onderhandelen onder leiding van gezant Holbrooke paraferen de presidenten Tudjman (Kroatië), Izetbegovic (Bosnië) en Milosevic (Servië) op 21 november het Dayton-vredesakkoord, dat op 14 december officieel wordt ondertekend in Parijs. Op 10 november was een akkoord gesloten ter versterking van de Bosnische Federatie. Op 12 november volgde een akkoord over de toekomst van Oost-Slavonië in Kroatië. Op de 28e wordt in Brussel een overeenkomst bereikt over de Russische deelname aan de IFOR-implementatiemacht. De Russische troepen zullen onder Amerikaans/Russisch in plaats van onder NAVO-commando gaan opereren. Op 22 november stemt de Veiligheidsraad op initiatief van de VS in met het opschorten van de sancties tegen Klein-Joegoslavië. Ook wordt ingestemd met de geleidelijk opheffing van het wapenembargo. Op 30 november stemt de Veiligheidsraad in met het terugtrekken van de VN-protectiemacht (UNPROFOR). Op 20 december vindt de officiële overdracht van het gezag van UNPROFOR aan Ifor plaats en gaat operatie "Joint Endeavour" van start met de instroom van bijna 60000 militairen van de NAVO- en andere landen, die voorlopig (op Amerikaans verzoek) een jaar in Bosnië zullen blijven.

Hst. 3.1. Inleiding

In dit hoofdstuk worden een aantal militaire factoren behandeld die een rol hebben gespeeld bij de val van de enclave. Onder andere zal worden gekeken naar die factoren die vraagtekens hebben opgeroepen en waarover geen definitieve duidelijkheid bestaat. Het is geen zins de bedoeling volledig te zijn. Er zouden nog vele andere vragen kunnen worden gesteld.

Hst. 3.2. Vragen en antwoorden

In deze paragraaf zullen aan de hand van vragen en antwoorden een aantal militaire factoren worden besproken.

Was het de taak van de VN de enclave te verdedigen?

Op basis van de resoluties 819 en 836 werd verondersteld dat de VN de bevolking van de enclaves zou beschermen en aanvallen zou afschrikken. Wel was bewust gekozen voor een "safe-area"-concept en geen "safe haven"-concept omdat deze laatste al duidelijk gedefinieerd was en dus minder vrijheid liet voor verschillende interpretaties. Ook de "rules of engagement" van UNPROFOR spreken duidelijke taal. UNPROFOR-eenheden mogen alleen gericht vuren als zij of op de aan hun zorg toevertrouwde bevolking direct, gericht worden beschoten met het doel hen te doden of verwonden.²⁸ Volgens een andere bron mocht er ook worden geschoten als een veilig gebied zou worden aangevallen of inbreuk zou worden gedaan op het mandaat.²⁹ Ook was op 20 april 1994 tussen de NAVO en VN een akkoord bereikt waarbij luchtaanvallen zouden worden toegestaan ter verdediging van de VN-veiligheidszones, ook in geval VN-personeel niet direct zou worden bedreigd.³⁰ Na de gijzelingscrisis volgend op de NAVO-bombardementen in mei stelde UNPROFOR-generaal Smith in zijn directive 2/95 aan zijn ondercommandanten, dat het uitvoeren van de taak ondergeschikt was aan de veiligheid van VN-personeel en luchtaanvallen (CAS en air strikes) alleen als laatste redmiddel mochten worden ingezet. Op 2 juni bevestigde UNPF-generaal Janvier dit en gaf aan dat gebruik van geweld moest worden vermeden.³¹

Was de enclave verdedigbaar?

Dat de enclave totaal onverdedigbaar was is onjuist, ondanks de stellige uitspraken van militairen. Als er meer militairen (1200) waren gestationeerd, met zwaardere wapens, de samenwerking met het Bosnische regeringsleger (ABiH) beter was geweest, zij hun aanvallen op de Bosnische Serviërs (BS) hadden gestaakt, er betere verdedigingslinies waren aangelegd met mijnevelden en de aanvoer onder militaire druk was afgedwongen of via de lucht had plaatsgevonden, dan was de enclave niet gevallen. Natuurlijk had men een grote en langdurige aanval niet kunnen weerstaan, maar voor de BS was het te kostbaar geweest die te lanceren. In de praktijk was de internationale gemeenschap echter niet bereid deze inspanningen te leveren zodat de enclave inderdaad onverdedigbaar werd. De termen "Safe area" en "protection force"

bleken dus een valse indruk op te roepen. Er waren onvoldoende militairen, met te lichte bewapening (geen mijnen), te weinig schuilplaatsen voor de bevolking en een slechte samenwerking met de ABiH, dat de BS nog regelmatig aanviel. Omdat er ook geen bereidheid bestond harder op te treden tegen de blokkade-politiek van de BS en men bevoorradings via de lucht te riskant vond werd de situatie alleen maar slechter. In mei moest Dutchbat vaststellen dat het in feite niet meer operationeel was. vanaf 18 februari '95 was de toevoer van brandstof geblokkeerd als straf tegen het niet ontwapenen van de ABiH.³² In maart kwam er ook een voedselblokkade. Er was geen diesel meer, geen vers voedsel, nog maar 16% van de operationele behoefte aan munitie, geen reserve-onderdelen, onbetrouwbare anti-tankwapens en de 150 verlofgangers konden niet terugkeren. Door het wegvallen van de ABiH-commandant Oric was er sprake van interne verdeeldheid binnen de ABiH (tijdens de aanval werd er ook onderling gevochten). Volgens een Britse militaire waarnemer (in een vertrouwelijke analyse) hadden zij het anders op eigen kracht nog 3 tot 4 maanden kunnen uithouden.³³ Ook dit toont aan dat de enclave niet bij voorbaat onverdedigbaar was. Een kantekening is wel, dat de aanwezigheid van tienduizenden vluchtelingen de verdediging niet gemakkelijk hadden gemaakt. Ook is het zeer twijfelachtig of de Nederlandse regering en de VN bereid waren geweest de tientallen doden en gewonden onder de burgers en Dutchbat te incasseren die bij een langdurig gevecht zeker waren gevallen.

Kwam de aanval van de Bosnische Serviers geheel onverwachts?

Verschillende betrokkenen verwachtten geen aanval, zoals een UNMO-waarnemer³⁴, de VN en de leiding van Dutchbat. De aanval op een observatie-post op 3 juni werd uitgelegd als het alleen innemen van alleen stuk weg. De eerdere aanval op Gorazde in mei en inname van een deel van deze enclave leek te worden herhaald.³⁵ Volgens Overste Karremans beschikten de BSA bovendien niet over voldoende infanterie.³⁶ In de maand juni waren er volgens voormalig landmachtbevelhebber Couzy berichten (van wie?) dat maar weinig BSA-troepen waren samengetrokken rond enclave en zij een zeer lage kwaliteit hadden.³⁷ Het beeld was ook dat de BSA alleen het moraal van de VN en burgers verder wilden ondermijnen. De aanval op 6 juli deed Couzy toch twijfelen omdat de BS nooit iets deden zonder reden.³⁸ De betrokkenheid van Mladic was ook geen goed voorteken.³⁹ Volgens hem was alleen duidelijk dat de BS de druk op de enclave opvoerden.⁴⁰ Ook EU-onderhandelaar Bildt heeft ontkend dat de VN iets wist van de troepen-concentratie en plannen van de BSA. UNPROFOR beschikte niet over een eigen militair inlichtingensysteem en alle waarnemers waren na de gijzelingscrisis teruggetrokken uit BS-gebied. De NAVO had na het neerschieten van de Amerikaanse F-16 in juli geen verkenningsvluchten meer uitgevoerd bij Srebrenica. Landen die wel beschikken over inlichtingensystemen hadden ook niets ontdekt. De VS hebben minister Voorhoeve verzekerd geen informatie te hebben gekregen die op een aanval zou wijzen.⁴¹

Hoewel moeilijk te bewijzen, zijn er echter teveel aanwijzingen die deze conclusie niet aannemelijk maken. Ik zal ze puntsgewijs noemen:

- De VS beschikken over een uitgebreid inlichtingensysteem. Een groot aantal satellieten is op Europa gericht (erfenis Koude Oorlog). Het is weinig geloofwaardig dat alleen na de inval opnamen zijn gemaakt van mogelijke massagraven. Ook U-2 verkenningssvliegtuigen waren beschikbaar, die ook foto's van massagraven en gevangenen moslims hebben gemaakt. De CIA gebruikte op dat moment UAV-verkenningssvliegtuigjes⁴², die opnamen zouden hebben gemaakt van de BSA-troepenopbouw.⁴³ Ook zijn gesprekken vanaf 17 juni 1995 tussen BSA-generaal Mladic en de Servische opperbevelhebber Pericic opgenomen, waarbij zij de aanval op Srebrenica voorbereiden.⁴⁴ Generaal Pericic zou de aanval ook leiden, wat de betrokkenheid van Servië aantoonde. Deze opnamen werden gemaakt door zowel de inlichtingendienst van VS als die van Duitsland. Beide landen waren nauw met elkaar gaan samenwerken ten aanzien van het voormalig Joegoslavië, nadat de VS de banden met de Britten en Fransen had beperkt na beschuldigingen van beide landen dat de CIA inlichtingen verschaftte aan de Bosnische regering.⁴⁵ Ook werkt Duitsland nauw samen met de Oostenrijkse inlichtingendienst die over een uitgebreid af luisternetwerk in de zuidelijke alpen beschikt. Ook Frankrijk zou onafhankelijk de gesprekken hebben onderschept en volgens Franse bronnen is deze informatie doorgegeven aan generaal Janvier, zij het in zijn hoedanigheid als Franse generaal.⁴⁶ Het Internationaal Tribunaal voor Oorlogsmisdaden in Den Haag heeft eind oktober 1995 een brief naar deze landen gestuurd wegens het achterhouden van extra informatie. Een (waarschijnlijk Nederlandse) hoge communicatie-officier op het UNHQ-Zagreb zei over het achterhouden van informatie dat "the US has played a very dirty game".⁴⁷

- De Bosnische inlichtingendienst had ook gesprekken tussen de Serviërs onderschept en verkenners van de 28e divisie in Srebrenica hadden het transport van troepen en materiaal vanuit Servië richting Srebrenica waargenomen.⁴⁸ De Bosnische regering moet dus van de voorbereidingen voor een aanval op de hoogte zijn geweest. Volgens de Bosnische ambassadeur bij de VN, Sacirbey, wist minister Voorhoeve een maand voor de aanval ook al over deze troepen-aanvoer en vreesde hij een aanval (Voorhoeve ontkent dit!!). Volgens Sacirbey had iedereen informatie, dat er een aanval op komst was.⁴⁹ Minister Voorhoeve had overigens al eerder aan de Tweede Kamer gemeld, dat BSA-generaal Mladic ook een verband legde tussen het voortbestaan van de enclave en de Servische gebieden in Kroatië.⁵⁰ Begin mei werd West-Slavonië door de Kroaten heroverd en zij voerden de druk op de Krajina daarna sterk op. Het verband was dus te leggen.

- Dat de verkenningssvluchten boven Srebrenica door toenemend Servisch luchtafweer en het neerhalen van een Amerikaanse F-16 was gestaakt is onwaarschijnlijk. Om steeds beschikbaar te zijn voor luchtaanvallen (mogelijk op grote schaal!!) verzamelde de NAVO voortdurend inlichtingen over de situatie op de grond.⁵¹ Het is niet aanmerkelijk, dat zij dit totaal heeft gestaakt, al was de NAVO zelf ook afhankelijk van informatie van met name de VS. Minimaal zullen andere verkenningssystemen zijn gebruikt. Het is bovendien vreemd dat vlak na de val een U-2 Verkenningssvliegtuig wel foto's kon nemen (en niet tijdens of daarvoor).

- De BSA gebruikten voor de evacuatie 40 tot 60 bussen en vrachtwagens.⁵² Het is zeer onwaarschijnlijk dat deze voertuigen niet

zijn waargenomen door waarnemingssystemen (satellieten e.d.). Volgens inlichtingenmensen werd er vanuit gegaan dat ze werden gebruikt voor het vervoeren van militairen. Rond Srebrenica? en dat werd niet vreemd gevonden?

- Er waren meerdere berichten, dat de beruchte Servische Arkan-brigade was gesignaleerd in Brutanac bij Srebrenica.⁵³ Gezien de reputatie van deze brigade moest dan toch voor het ergste worden gevreesd. VN-stafchef generaal Nicolai heeft bevestigd dat halverwege juni UNHQ-Sarajevo wist van de aanwezigheid van Arkan in Oost-Bosnië.⁵⁴

- Er zat een maand tussen de eerste aanval op 6 juni en de grote aanval op 6 juli en enkele dagen tussen deze aanval en de uiteindelijke inname van de stad op 11 juli. Er is dus voldoende aanleiding en mogelijkheid geweest om verkenningen uit te voeren en de aard en omvang van de BSA-activiteiten vast te stellen. Op 7 juli hebben NAVO-vliegtuigen over de enclave gevlogen als afschrikking. Ook zij zijn in staat geweest verkenningen uit te voeren.

- De Bosnische Serviërs waren zeer kwaad over een nieuwe bloedige aanval van de ABiH vanuit de enclave in mei. Verwacht kon worden dat deze voortdurende aanvallen eens een reactie zouden uitlokken.

- De ontwikkelingen in Bosnië-Herzegovina gaven de BS steeds meer redenen om de Oostelijke enclaves in te nemen (zie reden aanval door BSA). Hier werd ook door een aantal betrokkenen op gewezen. Minister Voorhoeve zag dit ook (zie eerder). Een dergelijke situatie had nog niet eerder gespeeld. Het is bovendien onbegrijpelijk, dat de VN en Nederland (Dutchbat) niet hebben ingezien dat het BSA waarschijnlijk zou toeslaan vlak voor of tijdens de aflossing van Dutchbat door Oekraïense militairen. Dat was militair/strategisch gezien het beste moment voor een aanval.

- Nog enkele andere aanwijzingen. Nederlandse waarnemers meldde op 3 februari 15 helikoptervluchten vanuit Servië naar Srebrenica te hebben waargenomen.⁵⁵ Dutchbat-militairen meldden tussen 4 juni en 6 juli dat het aantal verplaatsingen van de BSA lijkt toe te nemen.⁵⁶ In september '95 vraagt kolonel De Jonge, adviseur van UNPF-generaal Janvier, zich af waarom de Amerikanen hen niet hebben gewaarschuwd.⁵⁷

Heeft Dutchbat voldoende gedaan om de enclave te verdedigen?

Gezien de slechte operationele toestand waarin het bovendien uitgedunde bataljon zich bevond wel. Onder deze omstandigheden was het instellen van een "blocking position" een gewaagde zet en kwam het enigzins in de buurt van het "robuuste optreden" zoals dat door minister van Defensie Ter Beek in 1993 was aangekondigd.⁵⁸ Het instellen van deze "blocking position", onderdeel van de tactiek van Dutchbat, was voorgesteld aan generaal Janvier door de kolonel De Jonge. De Nederlandse VN-stafchef generaal Nicolai gaf als plaatsvervanger van generaal Smith op 11 juli het bevel de luchtaanval uit te voeren ook al kon dat de dood van de 33 gevangen genomen Dutchbatters betekenen. Er werd dus wel degelijk risico gelopen (al kregen De Jonge en Nicolai juist daarom veel kritiek vanuit Dutchbat en daarbuiten). De vraag is echter of het acceptabel is dat "men" heeft toegestaan, dat de operationele status van het bataljon zo slecht werd. Er was slecht 16%(!) operationele munitie. Alle zware anti-tankwapens waren onbetrouwbaar.

Test-apparatuur had de enclave zelfs nooit bereikt. Waarom werd dit toegestaan? Men liet 150 man (meer dan 25% van het totaal) met verlof gaan terwijl er in mei al genoeg aanwijzingen waren dat zij zeer waarschijnlijk niet terug mochten keren. Behalve protesteren werd er niets gedaan om de brandstof en voedsel-blokkade te doorbreken. Bevoorrading via de lucht werd steeds uitgesteld en te riskant gevonden (terwijl er wel clandestien nachtelijke droppings werden uitgevoerd om ABiH te bevoorraden). Er werd geen gebruik gemaakt van eventuele bevoorrading via de door de ABiH gebruikte smokkelroutes. De Nederlandse regering was bovendien zeer actief zoekende naar aflossing voor Dutchbat vanaf juli. De indruk bestaat, dat er geen goed "worst case-scenario" was, behalve voor een evacuatie. Men hield zich bovendien zeer strikt aan de regels en het mandaat. Hoewel duidelijk was dat de aanvallen van de ABiH, die volgens het mandaat ontwapend had moeten worden, te zijner tijd een reactie zou uitlokken werd er niet hard ingegrepen omdat dat niet mocht volgens VN-regels. De eigen veiligheid had ook voor eind mei (order Smith) al de hoogste prioriteit.

Een belangrijk aspect ten aanzien van dit punt was de bewapening van Dutchbat. Voor de uitzending was er veel kritiek geweest vanuit militaire hoek, dat deze te licht was. Zo werd het 25mm boordkanon van de YPR-pantervoertuigen vervangen door zware .50 mitrailleurs en werden de zware 120mm mortieren thuis gelaten. Volgens voormalig landmachtbevelhebber Couzy pastte dit het best bij de taken die moesten worden uitgevoerd.⁵⁹ Het bataljon zou niet naar Bosnië gaan om te vechten, nog de bevolking te beschermen; voor de eigen bescherming waren de kanonnen niet nodig; het gebruik van de kanonnen vereist een zwaardere opleiding dan voor de mitrailleurs en er was te weinig tijd om genoeg mensen op te leiden, bovendien als er een aantal van hen met verlof zouden gaan zou het bataljon behoorlijk onthand zijn; de kanonnen zijn zeer onderhoudsgevoelig; er waren dus veel reserve-onderdelen en monteurs nodig; de mitrailleurs zijn robuuster en dus beter inzetbaar en er werd al vanuit gegaan dat de aanvoer van reservedelen kon worden geblokkeerd door de BS. De BS lieten ook geen wapens toe die zwaarder zouden zijn dan welke door het vertrekkende Canadeze bataljon werden gebruikt (.50 mitrailleur).⁶⁰ Andere landen, Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en Spanje kozen er echter wel voor zwaardere bewapening mee te nemen. Ook werd er door een militair terecht op gewezen, dat er zo een scheve balans zou ontstaan. Aanvallen van BSA zouden niet op gelijk niveau kunnen worden beantwoord. Men kon alleen luchtsteun aanvragen, wat een enorme stap is op de escalatieladder.⁶¹ Het toont opnieuw aan, dat Nederland strak aan de VN-taak heeft willen vasthouden en de verdediging van de enclave niet als taak werd gezien. Ook legde men zich bij voorbaat neer bij de mogelijke blokkade van de bevoorrading.

Waarom brak het ABiH al op 10 juli uit de enclave richting Tuzla?

In de avond van 10 juli verlieten duizenden mannen de enclave en probeerden uit te breken richting Tuzla. Die avond had Overste Karremans zware luchtaanvallen aangekondigd voor de volgende ochtend. Al eerder, op 8 juli, meldde een observatiepost de terugtrekking van ABiH-eenheden in noordelijke richting.⁶² Volgens overlevenden, waaronder een verkenningseenheid van de ABiH die de route naar Tuzla moest

verkennen, liet een BSA-commandant een opening in zijn linies maken zodat men kon vluchten. Ook generaal Mladic heeft tegenover generaal Smith verklaard, dat hij een corridor richting Tuzla heeft geopend om een deel van de ABiH-eenheden (circa 6000) door te laten.⁶³ Bij Konjevic Polje werd de colonne mannen echter genadeloos aangevallen en velen gedood en gevangen genomen om later te worden geëxecuteerd. De ABiH-militairen van de 28e divisie bereikten na een week Tuzla. Veel burgers deden er bijna een maand over.⁶⁴ Ondanks het bloedbad werd de uitbraak door de commandant van het ABiH, generaal Delic, een geslaagde militaire operatie genoemd.⁶⁵ Volgens de VN kostte het echter veel moeite de soldaten weer in het gareel te krijgen. Ze voelden zich door hun politici in de steek gelaten.

Maar waarom de uitbraak op de 10e?. Duidelijk is dat het ABiH wist dat zij, gezien de bloedige gevechten met de Serven in het verleden, niet op veel genade hoefden te rekenen van de BSA. Ook ontbrak hun commandant, Oric, die kort voor de aanval was teruggeroepen naar Sarajevo en niet meer mocht terugkeren. Dit zorgde voor verdeeldheid bij de achtergebleven commandanten en facties binnen het ABiH in Srebrenica. Waarschijnlijk is de de uitbraak al eerder gepland en was het geen paniek-reactie.⁶⁶ Men wist hoe slecht Dutchbat er voor stond en dat er weinig animo bij de Nederlanders bestond de enclave daadwerkelijk te verdedigen. Hoewel het ABiH kon twijfelen aan de hardheid van de toegezegde luchtaanvallen (de burgemeester geloofde er niet in), blijft het toch vreemd dat zij juist de 10e vertrokken. Ook de tijdelijke medewerking van de BSA roept vragtekens op. Het heeft er alle schijn van dat de Bosnische regering van plan was de ABiH in de enclave bij voorbaat terug te trekken; men bewust commandant Oric heeft teruggeroepen om dit plan niet in gevaar te brengen en al vroeg op de hoogte was van het beperkte animo bij de VN de enclave daadwerkelijk te verdedigen.⁶⁷ Ook zou men zo de VN hebben willen dwingen tot hardere acties tegen de BS.⁶⁸

Waarom was de BSA zo voorzichtig tegenover Dutchbat? Vielen er daarom zo weinig doden en gewonden bij Dutchbat? en waarom werd Dutchbat niet gegijzeld?

Het is zeer waarschijnlijk dat het BSA Dutchbat bewust heeft ontzien, uitspraken over de professionaliteit van Dutchbat en geluk als reden voor het lage aantal slachtoffers ten spijt. Bij de aanval werd één militair gedood door de ABiH en één militair licht verwond door de BSA. Dat terwijl vanuit de "Blocking Position" op de BSA werd gevuurd en er op 11 juli luchtaanvallen plaatsvonden. Zelfs al vuurden Dutchbat bewust over de hoofden heen en zouden er bij de luchtaanval geen doelen zijn getroffen⁶⁹, in tegenstelling tot de officiële lezing (anderhalve tank vernietigd), dan is het bijna onlogisch dat de BSA in reactie daarop niet een VN-positie of YPR-pantersvoertuig heeft beschoten. Of het moest de uitdrukkelijke orders hebben zeer terughoudend op te treden. Bekend is, dat SGSR Akashi vooraf aan de luchtaanvallen in een telefoongesprek met de Servische president Milosevic heeft aangegeven dat de inzet beperkt zou zijn. Milosevic waarschuwde Akashi daarbij, dat Mladic geen verschil zou maken tussen een speldeprik en een grootscheepse aanval en "VN-troepen het risico lopen het doelwit van de BSA te worden".⁷⁰ Toch gebeurt dat niet. Ook is be-

kend, dat de BSA een speciale tactiek toepaste tegen Dutchbat. Zo werden niet de gebouwen waarin Dutchbat zat beschoten maar alles eromheen. Bij de "Blocking Position" vuurden de BSA eerst honderd meter voor de blokkade en vervolgens vijftig meter, om Dutchbat zo te dwingen zich terug te trekken.⁷¹ Deze terughoudendheid en discipline kan mogelijk verklaard worden door het feit dat Servische eenheden, die veel gedisciplineerder waren, aan de aanval hebben deelgenomen en een Servische generaal (Perisic) de operatie heeft geleid. Dit verklaart ook mede waarom Dutchbat zo positief was over de BSA. Ook heeft men waarschijnlijk heel goed begrepen, dat alleen bij een aanval op Dutchbat luchtacties zouden volgen. Opvallend is ook, dat bemanningen van observatieposten meestal de keuze kregen om naar hun basis terug te keren. Ook stelde Mladic in eerste instantie, dat Dutchbat ook meteen kon vertrekken. Dat werd door Dutchbat zelf geweigerd. Enig teken, dat Dutchbat zou worden gegijzeld is er niet geweest. Of dit alles het gevolg is van een "heren-akkoord", zoals de pers heeft gemeld, is onbekend, maar het is zeker niet onmogelijk. Daarvoor zijn er teveel onwaarschijnlijke dingen gebeurd. De vraag is alleen op welk niveau en tussen wie zo'n akkoord is gesloten.

Waarom zijn de luchtaanvallen zo laat ingezet?

Het gaat te ver om hier het hele proces te beschrijven. Een groot deel staat al in de reconstructie. Ik wil hier daarom slechts een aantal punten noemen.

- Er is veel kritiek geleverd op de lange bevelslijn tussen de VN en de NAVO (de zogenaamde "Dubbele sleutel"). Dit zou mede de late inzet van het luchtwapen hebben veroorzaakt. Niet vermeldt wordt, dat commandant Janvier na de luchtaanvallen in mei, die de gijzelingscrisis tot gevolg had, commandant Smith het recht heeft ontnomen om eigenmachtig luchtaanvallen aan te vragen. Smith had de BS een ultimatum gesteld en luchtaanvallen verordend. De VS werden later algemeen beschouwd als de drijvende kracht achter deze aanpak.⁷² In een "directive" van 30 mei bepaalde Janvier dat Smith voortaan eerst toestemming moest vragen van UNHQ-Zagreb en/of New York.⁷³ Gezien de dramatische gevolgen van de aanvallen was dit geen onbegrijpelijke stap. Het tekent ook de interne verdeeldheid binnen de VN over de te varen koers.

- Het verhaal rond de onderbezetting van het UNHQ-NE roept vragen op. Zo wordt er niet vermeldt welk land onevenredig veel militairen op verlof liet gaan tegen de regels in. Waarom is deze onderbezetting in de crisis-situatie niet meteen aangevuld of heeft men het HQ uit de bevelslijn gehaald? Het beveiligde Fax-apparaat haperde (NL is verantwoordelijk voor communicatie!). Dat had toch meteen moeten worden vervangen.⁷⁴

- Volgens het Debriefingsrapport was het team militairen, dat de gevechtsvliegtuigen op de doelen aanstuurt (De FAC's) niet compleet (de commandant was met verlof) en bleek men niet bestand tegen de spanning. Commando-eenheden namen de taak over.⁷⁵ Er zijn echter ook berichten dat Britse FAC's in enclave aanwezig waren.⁷⁶

- De verklaringen rond de doelenlijsten blijven vragen oproepen. Er zouden algemene en specifieke doelenlijsten zijn⁷⁷ en Dutchbat gaf in de verwarring alleen een algemene doelenlijst. De

vraag is waarom een andere doelenlijst nodig is als gevechtsvliegtuigen bij CAS-missies door FAC's worden binnengepraat en op hun doelen geleid.

- Volgens berichten zouden slechts 8 toestellen beschikbaar zijn geweest voor CAS-aanvallen en vielen niet meer dan twee toestellen tegelijk aan. Ook zijn er berichten dat de Nederlandse F-16's in tegenstelling tot de officiële lezing hun doelen hebben gemist.⁷⁸ Het blijft ook merkwaardig, dat de twee Amerikaanse F-16's hun doelen niet konden vinden, wetende dat zij met beduidend modernere apparatuur zijn uitgerust dan de Nederlandse F-16's.

Waarom hebben de Bosnische Serviërs Srebrenica aangevallen en waarom hebben waarschijnlijk Serviërs de aanval geleid?

Al eerder is gesteld, dat begin 1995 er steeds meer argumenten kwamen voor de BS om de enclaves in Oost-Bosnië in te nemen.⁷⁹ De belangrijkste reden was, dat het tekort aan manschappen de BSA echt parten begon te spelen. Het ABiH had al een overwicht aan infanterie en slaagde er steeds beter in die effectief in te zetten. Haar gebrek aan zware wapens wist zij ook te verkleinen. Ook de Kroaten hadden zich in de afgelopen jaren beter bewapend en veroverden begin mei zonder veel problemen West-Slavonië op de Kroatische Serviërs. Zij voerden vervolgens de druk op de Krajina op en dreigde ook deze aan te vallen. Door de enclaves in te nemen konden de BS duizenden manschappen vrij maken, die tot dan toe nodig waren om de uitvallen van ABiH-eenheden te voorkomen. De inname was bovendien eenvoudig omdat door de blokkades zowel de lokale ABiH-eenheden als UNPROFOR-eenheden sterk verzwakt waren. Zo wist de BSA precies hoe Dutchbat er voor stond omdat ze exact wist wat er in en uit de enclave ging. Ook was duidelijk geworden dat de VN-lidstaten niet bereid waren te vechten voor het behoud van de enclaves. Ook stond de aflossing van Dutchbat door Oekraïense blauwhelmen op het programma.

Een tweede reden was de komst van de Snelle Reactiemacht. Als antwoord op de gijzeling van honderden VN-ers besloot het VK, gevolgd door Frankrijk en Nederland, een reactiemacht van bijna 10 duizend man naar Bosnië te sturen, om UNPROFOR te versterken. Onderdeel van hun taak was het steunen van belegerde enclaves in Oost-Bosnië en belegerde vredestroepen te bevoorraden.⁸⁰ Op 5 juli gaf de Franse bevelhebber aan, dat de RRF in het weekend van de 8/9 juli operationeel inzetbaar was.⁸¹ Hoewel de daadkracht later werd afgezwakt hebben de BS de operationele inzet niet afgewacht.

Een derde reden was, dat de enclaves al lange tijd een doorn in het oog waren van de BS. Ze vormden hinderlijke barrières in het door de BS nagestreefde aaneengesloten "groot Servië". Tijdens vredesonderhandelingen waren de BS steeds fel tegen het voortbestaan van de enclaves geweest. Volgens berichten was de aanval op Srebrenica al een week eerder uitgevoerd als men toen al voldoende bussen en vrachtwagens voor de evacuatie van de burgers had gehad.⁸²

Waarom bleef Gorazde wel gespaard en trok de VN/NAVO daar de rode lijn?

Algemeen wordt aangenomen, dat de BSA Gorazde niet heeft aangevallen omdat dit een minder eenvoudige operatie zou zijn en de situatie in Kroatië het noodzakelijk maakte de aanval te verleggen naar de Bihac-regio. Ook zou de internationale aandacht voor Gorazde en de dreiging met luchtaanvallen de BS hebben afgeschrikt. Gorazde lag bovendien verder van de belangrijke corridor in Noord-Bosnië en dichterbij Sarajevo, waardoor een eventuele inzet van de Snelle Reactiemacht eenvoudiger zou zijn geweest. Hoewel de stad al eerder was aangevallen en bijna was veroverd, was het beter te verdedigen dan Srebrenica en Zepa en waren de ABiH-eenheden beter georganiseerd. De ABiH was echter zo overtuigd van een BSA-aanval, dat zij wapens van de Oekraïense en Britse blauwhelmen probeerden af te pakken (de Britten gebruikten geweld om dat te voorkomen). De aanwezigheid van 360 Britse troepen (en tweehonderd Oekraïense blauwhelmen) in de enclave zal ook een grotere afschrikkende werking hebben gehad dan de Nederlandse en Oekraïense eenheden in Srebrenica en Zepa. Of vormde het behoud van Gorazde ook onderdeel van een "herenakkoord"?

Hst. 4.1. Inleiding

In dit hoofdstuk worden een aantal politieke factoren behandeld die een rol hebben gespeeld bij de val van de enclave. Met name zal worden gekeken naar die factoren die vraagtekens hebben opgeroepen en waarover geen definitieve duidelijkheid bestaat. Het is geenzins de bedoeling volledig te zijn. Er zouden nog vele andere vragen kunnen worden gesteld.

Hst. 4.2. Vragen en antwoorden

In deze paragraaf zullen aan de hand van vragen en de antwoorden een aantal politieke factoren worden besproken.

Was de moord op duizenden Bosnische mannen uit Srebrenica te voorzien?

Zowel de VN-autoriteiten als de Nederlandse regering hebben de indruk proberen te wekken, dat zij niet hebben geweten dat duizenden mannen zouden worden afgeslacht. Wel dat mannen in de weerbare leeftijd zouden worden afgescheiden van de andere vluchtelingen, opgepakt en verhoord. SCRS Akashi heeft vergeefs geprobeerd met de BSA overeenstemming te bereiken over de evacuatie van vluchtelingen uit Srebrenica inclusief de mannen.⁵³ Toch waren er voldoende aanwijzingen dat er een slachting zou gaan plaatsvinden. Ten eerste was dit in het verleden al eerder gebeurd (o.a. Vukovar⁵⁴). Ook hadden de BS bij meerdere gelegenheden aangegeven dat de weerbare mannen zouden worden vastgehouden voor ondervraging en niet mochten worden geëvacueerd (o.a. Konjevic Polje⁵⁵). Ook was er een bloedige geschiedenis in de regio. In het voorjaar van 1992 hadden de Bosnische Serven Bratunac ingenomen en "gezuiverd" van Moslims, die onder andere naar Srebrenica waren gevlucht. Ook Srebrenica werd tijdelijk bezet. De lokale moslim-militie, onder leiding van Naser Oric, wist de BS echter te verdrijven en flinke stukken gebied te veroveren. Daarbij werd op bloedige wijze wraak genomen en kwamen honderden BS om. Begin 1993 wilden de BSA definitief met Srebrenica afrekenen, maar greep VN-generaal Morillon op eigen gezag in en verklaarde Srebrenica tot een veilige zone. Van de beoogde ontwapening van de ABiH kwam vervolgens niets terecht en zij bleven de BS sporadisch aanvallen. Er was dus een grote haat tussen beide partijen waardoor, ook gezien de traditie en cultuur, een bloedige afrekening (bloedwraak) kon worden verwacht. Ook het grote tekort aan infanterie bij de BSA (zie reden aanval) ten opzichte van de ABiH werd begin '95 een steeds groter probleem voor Mladic (de extra "vrijwilligers" uit Servië waren niet voldoende om dit op te vangen). Dat Mladic dus zoveel mogelijk ABiH-militairen wilde uitschakelen was dus eveneens voorspelbaar. De bloedwraak en het bekende wrede karakter van Mladic leidden tot een "definitieve" oplossing (het bewaken van krijgsgevangenen kostte Mladic teveel soldaten!). Ook de aanwezigheid van de Arkan-brigade voorspelde niet veel goeds. Een aanwijzing tijdens de evacuatie, dat het slecht zou aflopen was het verzamelen en verbranden van de persoonlijke eigendommen van de afgescheiden mannen voordat zij werden afgevoerd. Die waren blijkbaar niet meer nodig.⁵⁶

Werden de UNPROFOR-commandanten geïnstrueerd door hun thuisland? Werd UNPF-generaal Janvier door president Chirac opgedragen de luchtaanvallen een dag uit te stellen?

Deze vragen houden de internationale pers nog steeds bezig. Ook heeft de Nederlandse regering hier een geheim en na publikaties in de media, een openbaar onderzoek naar gedaan. Zij kwam tot de conclusie, dat er van een bewust uitstellen van de luchtaanvallen, de opdracht daartoe van de Franse president Chirac en het bestaan van een "herenakkoord" tussen Janvier en de Servische generaals Mladic en Perisic geen sprake is geweest.⁸⁷ De toezegging van Chirac aan Milosevic, dat er geen luchtaanvallen zouden volgen zonder diens toestemming (met goedkeuring van de Amerikaanse president) zou volgens de Nederlandse regering alleen slaan op de periode dat er nog een groot aantal gijzelaars vast zaten. Ook Nederlandse officieren die op de UNPROFOR-hoofdkwartieren hebben gewerkt kunnen zich niet voorstellen dat generaal Janvier en de VN betrokken waren bij een vooropgezet plan. Zij wijzen op de uiterst complexe en moeilijke omstandigheden waarin Janvier moest opereren en beslissen. Daarbij speelden meer factoren mee dan alleen de aanval op Srebrenica.⁸⁸ Er zijn ook militairen die toch twijfels hebben. De hoeveelheid "bewijzen" die onder andere door het NRC in mei '96 zijn gepubliceerd zijn echter te omvangrijk en kunnen niet helemaal worden weerlegd.⁸⁹ Duidelijk is, dat er directe lijnen bestonden tussen de hoogste VN-commandanten en hun thuisland (Frankrijk en het VK) en er politieke aanwijzingen werden gegeven.⁹⁰ Nederland had als klein land beperkte mogelijkheden al had zij een aantal militairen op hoge posities zitten binnen het VN-commando. Duidelijk is ook dat het uitvoeren van "air strikes" in juli taboe, maar "close air support" nog steeds mogelijk was. Het is echter de vraag of "air strikes" de enclave hadden kunnen redden en de enclave ook zonder uitstel niet was gevallen (maar dan met meer doden en gewonden).

Welke rol heeft de Europese Unie en met name het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en Duitsland gespeeld?

De EU (was EG) heeft een zeer actieve rol gespeeld bij de pogingen en het conflict in het voormalig Joegoslavië te beëindigen. Hierbij werkte zij nauw samen met de VN, wat tot uitdrukking kwam in de intensieve samenwerking tussen de EU-onderhandelaar Owen en VN-onderhandelaar Vance en later Stoltenberg. Hoewel de eerste activiteiten moeizaam verliepen (Carrington) en de vroege erkenning van Kroatië algemeen werd bekritiseerd kwam in maart 1993 een vredesregeling voor Bosnië op basis van het Vance/Owen-plan in zicht. Dit plan kreeg de steun van zowel de EU als Rusland, de Bosnische Kroaten en uiteindelijk de Bosnische regering. De regering Clinton was er echter geen voorstander van en wenste niet mee te doen aan het onder druk zetten van de Bosnische Serviërs, die het plan hadden afgewezen. De EU en Rusland hadden niet de structuur en wil om het vervolgens zelf af te dwingen. Het in mei 1993 gelanceerde "Joint Action Plan" riep veel verzet op omdat het zonder overleg binnen de EU was opgesteld door een aantal grote Europese landen en Rusland en de VS. Frankrijk en het VK hadden meegedaan om de verslechterde Atlantische relatie te verbeteren. Verdeeldheid in de EU was het gevolg.⁹¹ Zowel dit plan als het

daaropvolgende Contactgroep-plan en EU-actieplan liepen stuk op de afkeuring door de Bosnische regering, welke zich daarbij gesteund voelde door de VS. De VS slaagde er via de pers echter steeds in de schuld van de mislukkingen bij de EU te leggen.⁹² De EU-landen zagen eind 1994 geen reden meer tot nieuwe initiatieven zolang de VS zich niet aan een plan commiteerde. Pas eind 1995 ging de VS hiertoe over en kwam uiteindelijk het Dayton-akkoord tot stand.

Het Verenigd Koninkrijk heeft lange tijd elke vorm van militair ingrijpen of het op grotere schaal gebruik maken van het luchtwapen (waar de VS op hamerde) geblokkeerd. Daardoor kwam het in zware botsing met de Amerikanen. Die verdacht het VK ervan pro-Servische te zijn.⁹³ Pas na de gijzelingscrisis in mei '95 veranderde het VK van strategie en nam het initiatief tot de Snelle Reactiemacht. Frankrijk wilde al langer harder optreden in Bosnië maar vond daarvoor weinig steun. Zij dreigde meermalen haar troepen terug te trekken uit protest tegen de onsamenvangende aanpak van het conflict en de moord op Franse VN-soldaten. Zij bekritiseerde ook het beleid van de VS, dat wel luchtaanvallen propageerde, maar zelf geen grondtroepen wilde leveren. Zij speelde een actieve rol bij het opzetten van de Snelle Reactiemacht en speelde een "onduidelijke" rol bij de val van Srebrenica. Opvallend is verder, dat zij actief deelnam aan de luchtaanvallen op 25 mei maar die vervolgens bekritiseerde. Ook verleende zij steun aan het Amerikaanse vredesinitiatief (en is later ook weer gaat deelnemen aan de militaire structuur van de NAVO). Duitsland heeft een "controversiële" rol gespeeld bij de erkenning van Kroatië, wat volgens veel waarnemers de oorlog heeft doen escaleren. Haar pro-Kroatische houding werd in de loop van de tijd steeds sterker, al steunde zij het Vance/Owen-plan uiteindelijk volledig. Deze houding maakte het voor de EU en VN moeilijk Kroatië te straffen voor haar steun aan de Bosnische Kroaten. Doordat ook de VS een in toenemende mate pro-Kroatisch beleid ging voeren ontstond er in de loop van 1994 een nauwe samenwerking tussen Duitsland en de VS.⁹⁴

Welke rol heeft de Verenigde Naties gespeeld?

Het algemene beeld, dat op dit moment over de rol van de VN in Bosnië bestaat is uiterst negatief. De VN zou een halfzacht beleid hebben gevoerd en nagelaten hebben krachtiger op te treden tegen met name de Bosnische Serviërs. Sommige beschuldigen de VN zelfs van een "pro-Servische" houding. De Secretaris-Generaal Boutros Ghali, zijn voormalige vertegenwoordiger in Bosnië Akashi en voormalig UNFP-commandant generaal Janvier krijgen daarnaast van velen de schuld van het drama rond Srebrenica. Dit beeld is echter volkomen onterecht en houdt geen enkele rekening met de werkelijke machtsverhoudingen binnen de VN. De VN is de optelsom van haar lidstaten en de werkelijke macht ligt bij de VN-Veiligheidsraad (UNSC). Binnen de UNSC zijn het vooral de permanente leden die het het beleid via resoluties bepalen. De Secretaris-Generaal en zijn medewerkers dienen deze resoluties van de uit te voeren, of die nu slecht zijn of niet. Zelfs de kwaliteiten van de Secretaris-Generaal en zijn medewerkers wordt bepaald door de lidstaten, die hen immers benoemen. Algemeen is bekend, dat de permanente leden en met name de VS geen SG wensen die teveel initiatief neemt en kritiek levert op besluiten van de UNSC. De VS wil vooral daarom een

tweede ambtstermijn van Boutros-Ghali met haar veto voorkomen. Ook de zo bekritiseerde bureaucratie is voor een groot deel het gevolg van besluitvorming door de lidstaten. Elk land wenst vertegenwoordigers in de VN-organisatie en deelkantoren van de VN in zijn land. Dat leidt tot inefficiëntie en bureaucratie. In tegenstelling tot het beeld heeft Boutros Ghali in de afgelopen jaren al veel verbeteringen aangebracht. Daarbij komt dat de financiële situatie van de VN erbarmelijk is doordat een aantal landen hun contributie-achterstand niet wegwerken. Zo is de VS met 1,2 miljard achterstalige contributie de grootste schuldenaar!

Het centrale probleem bij de VN-operatie in Bosnië was, dat het was opgezet als een "peace-keeping"-operatie. Men zou humanitaire hulp verlenen en mogelijke bestanden tussen de strijdende partijen controleren. In de loop van de tijd werden door de UNSC nieuwe onderdelen aan deze taak toegevoegd (o.a. "safe area"-concept) welke meer in de richting van "peace-enforcement" gingen. Ook werd er door met name de VS regelmatig aangedrongen op het uitvoeren van luchtaanvallen (air strikes), zonder dat er maatregelen werden genomen de troepen op de grond beter te beschermen. Zowel de UNPROFOR-commandanten als Boutros Ghali en zijn afgezant Akashi hebben in de Veiligheidsraad aangegeven welke maatregelen noodzakelijk waren om deze extra taken naar behoren te kunnen uitvoeren. De UNSC, of beter, een aantal van zijn leden, is echter nooit bereid geweest deze middelen te leveren. De UNSC is regelmatig gewaarschuwd dat dit de uitvoering van de taken onmogelijk maakte. Zo heeft Boutros Ghali steeds onderstreept dat de keuze van de veiligheidsraad voor de "lichte optie", 7600 extra militairen in plaats van de gevraagde 15000 (UNPROFOR vroeg zelfs om 34000 man), totaal ontoereikend was voor de beveiliging van de "safe areas" (uiteindelijk zouden slechts 3700 extra militairen in Bosnië arriveren).⁹⁵ De beoogde "deterrence through strength" werd slechts een "deterrence through presence". Akashi heeft ook regelmatig maar vaak tevergeefs aangedrongen op extra militairen. Ook Nederland heeft hier ervaring mee. Geen land was bereid tot aflossing, versterking, internationalisering, terugtrekking of evacuatie van de VN-vredesmacht in Srebrenica (uiteindelijk de Oekraïne). Ook heeft Boutros Ghali er bijvoorbeeld herhaaldelijk in rapporten aan de UNSC op gewezen, dat de aanvallen van de ABiH-militairen vanuit de "safe areas" negatieve gevolgen had voor het "safe area"-concept.⁹⁶ Ook hier werd niets mee gedaan.

Ondertussen werd getracht de tegenstrijdige taken uit te voeren.

Een beperkende factor daarbij was dat de troepenleverende staten bovendien eisten dat hun militairen geen onacceptabele risico's liepen, maar tegelijk wel in het openbaar aandrongen op hardere acties. De VN-top heeft daarom steeds voor een terughoudende aanpak gekozen, maar onder grote druk van bepaalde landen en gebeurtenissen in Bosnië soms harde acties toegestaan. Na de gijzelingscrisis in mei, welke het falen van de VN-politiek genadeloos bloot legde, koos de politieke VN-leiding en generaal Janvier voor een nog terughoudende en meer op "peace-keeping" gerichte aanpak. De Veiligheidsraad moest eerst maar eens aangeven wat het nu eigenlijk wilde. Waarschijnlijk heeft generaal Janvier in dat kader op 24 mei de Veiligheidsraad toegesproken en duidelijk gemaakt dat de "safe areas" in Oost-Bosnië onmogelijk

behouden konden blijven als men het bestaande beleid zou voortzetten (luchtaanvallen zonder extra maatregelen). In deze impasse zagen de Serviërs hun kans schoon Srebrenica en Zepa in te nemen. Dat Akashi en Janvier deze beleidslijn op eigen gezag hebben bepaald is uitgesloten. Akashi deed niets zonder overleg met Boutros Ghali en met belangrijke lidstaten.

De schuld leggen bij de VN-leiding is dus onterecht. Wat hen wel kan worden verweten is, dat zij het beleid ondanks hun twijfels hebben uitgevoerd en niet zoals de eerste twee UNPROFOR-commandanten en de VN-vertegenwoordiger voor de mensenrechten, Mazowiecki, uit protest hun functie hebben neergelegd. Daarmee werden zij medeplichtig en naar het nu lijkt gemakkelijke zondebokken voor het onverantwoordelijke en passieve beleid van de grote lidstaten en, naar zal blijken, met name de VS. Ook hebben uitspraken van Akashi en Janvier alsmede het rapport van Boutros Ghali (op 1 juni) de Serviërs duidelijk gemaakt, dat van de VN geen verzet meer hoefde te worden verwacht.

Welke rol heeft Nederland gespeeld?

Nederland was sterk betrokken bij het conflict in Bosnië. De Nederlandse regering nam echter een sterk idealistische en normatieve houding aan. Zo moest Bosnië-Herzegovina een soevereine staat blijven en mochten etnische zuiveringen niet worden beloond. Volgens voormalig EU-onderhandelaar Owen, was Nederland zeer kritisch en van de EU-landen het minst gecommiteerd aan het Vance/Owen-plan (gevolgd door Duitsland).⁹⁷ Ook latere plannen waren volgens Nederland niet acceptabel. Zo zag de regering: "met toenemende zorg dat de feitelijke machtsverhoudingen en de wens, hoe dan ook, tot een overeenkomst te komen, duidelijk zwaarder gingen wegen dan de elementaire beginselen die onder meer op de Europese Raad in Kopenhagen waren vastgelegd".⁹⁸ Nederland zag voor zichzelf een belangrijke rol weggelegd binnen het vredesproces. Naast binnenlands-politieke redenen werd de zending van een extra bataljon naar Bosnië gemotiveerd met: "de wens door een sterke Nederlandse presentie op de grond beter in staat te zijn invloed uit te oefenen op de internationale beleidsvorming met betrekking tot het voormalig Joegoslavië...".⁹⁹ Ook meende het een "katalyserende rol" te moeten vervullen, in het bijzonder ten opzichten van het "safe area"-concept, dat door Nederland al geruime tijd werd gesteund en ten aanzien van het leveren van grondtroepen.¹⁰⁰ Ondanks sterke bezwaren van vooraanstaande militairen (al wilden sommigen met de uitzending het nut van de luchtmobiele brigade bewijzen) besloot de regering en het parlement tot de stationering van Dutchbat in Srebrenica. In tegenstelling tot wat in de debatten naar aanleiding van het drama is gesuggereerd, waren de vooruitzichten voor een vredesregeling op dat moment zeer slecht. Zo was het Kroatisch/ Servische vredesplan (door pers Owen/Stoltenberg-plan genoemd) eind 1994 door de Bosnische Serven verworpen. Ook was de Nederlandse regering zich zeer bewust van de beperkte mogelijkheden die het bataljon had om de enclave daadwerkelijk te verdedigen. Toch deed zij mee aan de beeldvorming, dat de bevolking nu veilig was. Een tweede kritiekpunt is, dat de regering zich steeds fel verzette tegen een eventuele vroegtijdige terugtrekking van de VN uit de enclave,¹⁰¹ maar begin juli wel krachtige signalen begon te geven, dat Dutchbat in juli moest worden

afgelost. Blijkbaar geloofde de regering zelf ook niet meer in het "safe area"-concept.

Welke rol heeft de Verenigde Staten gespeeld?

Wat zo opvallend is bij de discussie rond de val van Srebrenica, is dat de rol van de VS nergens echt wordt besproken. Dat is hoogst merkwaardig, want de VS heeft een dominante invloed gehad op de VN-operaties in Bosnië, zonder zelf overigens daar op de grond aanwezig te zijn. Hoewel dat na het Dayton-akkoord en de Amerikaanse inzet in Bosnië niet meer gepast lijkt, kan deze invloed of rol vanaf de regering Clinton als niet bepaald positief worden omschreven.¹⁰² Over deze invloed en rol kunnen de volgende opmerkingen worden gemaakt.

- De Amerikanen hebben voortdurend aangedrongen op de eenzijdige opheffing van het wapenembargo in het voordeel van de Bosnische regering (en dus ook Kroaten, omdat de wapens via Kroatië worden getransporteerd)¹⁰³ Met name het Congres heeft daar regelmatig op aangedrongen. Op 11 november '94 maakte de Amerikaanse regering zelfs bekend, dat zij geen controle meer zou uitvoeren op de naleving van het wapenembargo en trok haar schepen voor de kust weg.¹⁰⁴ Dit beleid heeft de vredesonderhandelingen ernstig bemoeilijkt. Dat de Amerikanen uiteindelijk niet overgingen tot het opheffen van het embargo (en de Bosnische Regering er onder Amerikaanse druk ook niet meer op aandrong) kwam, omdat het pleiten ervoor slechts propaganda-doeleinden had. De kans was namelijk zeer groot, dat na het opheffen van het embargo en het vertrek van UNPROFOR de Serven over zouden gaan tot massale aanvallen. Waarschijnlijk zouden luchtaanvallen geen voldoende antwoord hier op bieden en zou de kans levensgroot worden, dat onder druk van de publieke opinie Amerikaanse militairen naar Bosnië zouden moeten worden gestuurd om de Bosnische moslims te helpen in hun strijd tegen de Serven. Dat was wel het laatste van de Amerikaanse regering wilde.¹⁰⁵

- Ook pleitte de VS voortdurend en krachtig voor algehele luchtaanvallen op de Bosnische-Serviërs (zie hst.2). De VS werd gezien als de drijvende kracht achter de luchtaanvallen op 25 mei '95, die leidde tot de gijzelingscrisis. Ook wilde zij van de "dual-key" tussen de VN en NAVO af.¹⁰⁶ Ook het onderscheid tussen "air strikes" en "close air support" vond de VS maar niks.¹⁰⁷ Met dit beleid ondergroef de VS de VN-missie in Bosnië, omdat enerzijds de Moslims steeds hoop hielden op een grootschalig militair ingrijpen vanuit de lucht en niet met de strijd wilden stoppen en anderzijds UNPROFOR veel te kwetsbaar was (en bleef!!) voor wraakacties van de Bosnische Serviërs op deze aanvallen.

- Om haar onpartijdig te handhaven moest UNPROFOR ook luchtaanvallen aanvragen als zij zou worden aangevallen door de Moslims en Kroaten (daar heeft generaal Rose één keer mee gedreigd). De Amerikaanse commandanten binnen de NAVO hadden echter opdracht gekregen in dat geval eerst met Washington overleg te voeren.

- De regering onder Bill Clinton heeft de meeste vredesplannen nooit ondersteund en daarmee de kans op hun succes teniet gedaan. Zo sprak de regering zich uit tegen het Vance/Owen-plan. Volgens EU-onderhandelaar Owen bleek de nieuwe regering zeer gebrekkig geïnformeerd te zijn over het plan en bestond er interne verdeeldheid. Ook

werd er veel onzin in de Amerikaanse pers geschreven. De Amerikanen vonden dat Serven werden beloond, maar stelden later dat ze tekort gebied kregen. Men dacht aan het opheven van het wapenembargo. Het vredesplan moest bovendien worden aanvaard door alle partijen en mocht niet worden opgelegd. Dat terwijl de EU en Rusland alsmede Tudjman en Milosevic met het plan hadden ingestemd en men de Bosnische Serviërs en Bosnische regering onder druk wilde zetten ook akkoord te gaan. Ook leek de VS wel "obsessed by getting Milosevic". Uiteindelijk werd plan door de VS om zeep geholpen.¹⁰⁸ Na gepleit te hebben voor een "lift and strike"-optie, welke werd opgegeven toen President Clinton bekend werd met de Balkan-geschiedenis, ging de VS over op een "containment"-beleid.¹⁰⁹ (Het gaat te ver om alle plannen hier langs te lopen, daarvoor verwijs ik naar het boek van David Owen). Pas toen het zelf het initiatief nam wilde de VS zich committeren.

- De regering Clinton heeft volgens Owen voordurend de EU en de VN als zondebok gebruikt ter camouflage van haar eigen falen, de interne tegenstellingen en het gebrek aan vasthoudendheid. Ook maken ze de taak van UNPROFOR haast onmogelijk. Zo melden de VS regelmatig grensoverschreidingen tussen Servië en Bosnië zonder de "Monitor"-groep daar gegevens over te verstrekken.¹¹⁰

- Begin april 1994 beschoten de BS Gorazde. De Amerikaanse minister van Defensie, Perry, liet op 3 april weten dat er geen geweld zou worden gebruikt om de Servische aanval op Gorazde tot staan te brengen. President Clinton verklaarde op 4 april daarop nadrukkelijk, dat dit "geen groen licht was" voor een Servische opmars.

- Eind juni 1992 pleitte de Amerikaanse regering ervoor partij te kiezen voor de Bosnische regering en iedereen die voor een multi-etnische staat was. Duitsland steunde dit plan. Het plan was echter onrealistisch en niemand was bereid het uit te voeren.¹¹¹

- De Bosnische regering heeft een zeer effectief lobby-apparaat opgezet in de VS. De toenmalige vice-president Ejup Ganic had de leiding over de Bosnische propaganda en had maar één doel: De Amerikanen betrekken bij de strijd tegen de Serviërs, die volgens hem alleen maar gevoelig zijn voor macht. Het doel heiligde daarbij de middelen (zo is meerdere keren o.a. mortieraanval op marktplaats op 5 februari '94¹¹² vastgesteld dat de ABiH de eigen bevolking beschoot om een VN-reactie uit te lokken). Omdat hij in de VS had gewerkt wist Ganic dat lobbyen en TV-optredens belangrijk waren. De mediagenieke VN-vertegenwoordiger Sacirbey en premier Silajdzic steunden hem bij dit beleid.¹¹³ De Bosnische regering richtten zich in de loop van het conflict in toenemende mate op de VS. Ook werden de Amerikanen steeds meer pro-Bosnische regering, wat zijn gevolgen had op de houding richting de VN en de vredesplannen.

- Hoewel het loslaten van de Oostelijke enclaves een tragische stap voor de Bosnische regering zou betekenen werd het toch een aantal keer aan hen voorgesteld als onderdeel van een vredesplan, gezien de uitzichtloze situatie en de beperkingen die het de VN gaf om harder op te treden. Hoewel de VS dit ook vond was zij niet bereid de Bosnische regering onder druk te zetten.¹¹⁴ Dit werd steeds maar minder, waardoor de Bosnische regering op een gegeven moment vredesplannen afwees omdat zij wisten dat de VS hen niet onder druk zou zetten. Pas toen de VS zelf met een plan kwam, werd dat serieus genomen.

Pas toen de VS zelf met een plan kwam, werd dat serieus genomen.

- Volgens Owen hebben met name de VS en Duitsland nagelaten om in de maanden voor de val van Srebrenica en Zepa nieuwe onderhandelingen te starten, welke hadden kunnen leiden tot de ruil van de enclaves voor gebied rond Sarajevo. In plaats daarvan isoleerden zij de Serven. Wel werden er door de Amerikaanse afgezant Frasier onderhandelingen gevoerd met Milosevic, over het opheven van de sancties in ruil voor hernieuwde druk van Milosevic op de Bosnische Serven. Op 18 mei 1995 bereikte Frasier een akkoord met Milosevic wat echter werd afgewezen door de VS omdat het niet accepteerde dat een mogelijke herinvoering van de sancties afhankelijk zou zijn van de VN-Secretaris Generaal. De VS wilde dat zelf bepalen, wat voor Milosevic echter volkomen onacceptabel was. De VS gaf Milosevic vervolgens de schuld. Volgens Stoltenberg en Owen was deze mislukte overeenkomst een ramp en had het grote consequenties voor de situatie in Kroatië en Bosnië.¹¹⁵ De Serven waren volgens Owen bezig plannen te maken om veranderingen op de landkaart nu met militair geweld te bewerkstelligen. Ook vreesde hij dat de aanvallen van het ABiH een tegen-offensief van de BSA zou uitlokken.¹¹⁶

- Op 31 maart spraken de VS in verband met de kosten (30% voor rekening van VS) hun veto uit over 8500 extra VN-soldaten (het Congres kon er niet mee instemmen). Als compromis kwam men tot 3500 militairen.

- Er zijn vele bronnen die melden dat de VS inlichtingen van hun satellieten hebben doorgespeeld aan de Bosnische regeringen en de Kroaten, die daardoor de Servische troepenbewegingen (door een gebrek aan infanterie moesten de BS een mobiele verdediging voeren) konden volgen en hun aanvallen beter konden plannen.¹¹⁷

- De VS was voor een belangrijk deel verantwoordelijk voor de tegenstelling die binnen de VN onstond. Terwijl UNPROFOR onpartijdig probeerde te zijn werd de Veiligheidsraad steeds partijdiger. Zo werden acties van Kroatië en de Bosnische regering onder druk van de Amerikanen steeds minder zwaar veroordeeld.

- Er zijn duidelijke aanwijzingen, dat de VS Kroatië het groene licht heeft gegeven voor de aanval op de Krajina. De Amerikaanse ambassadeur Galbraight, die zijn steun voor Kroatië niet onder stoelen of banken steekt, veroordeelde de plannen, maar dusdanig, dat Tudjman begreep dat de VS akkoord ging.¹¹⁸ Al eerder was de verovering van West-Slavonië zonder strafmaatregelen geaccepteerd. Ook ontkende de VS-ambassadeur dat er etnische zuiveringen plaatsvonden in het door Kroaten heroverde gebied.¹¹⁹ De aanval bleek al voorbereid te zijn vanaf begin juli.

- De VS heeft openlijk toegegeven de aanvoer van wapens uit Iran en andere landen naar de Bosnische regering (en dus ook naar Kroatië) oogluikend te hebben toegelaten. Er zijn ook aanwijzingen, dat de VS zelf wapens en materiaal hebben geleverd. Zo zijn er volgens Franse bronnen tijdens de voedseldroppingen boven Oostelijk Bosnië ook wapens en militair materiaal afgeworpen. Het was echter onmogelijk dit te controleren omdat de toestellen volledig onder Amerikaans bevel stonden.¹²⁰ Een lid van Dutchbat heeft een aantal keer vreemde vliegtuigen boven de enclave waargenomen en dit aan zijn commandant gemeld (en hoorde er nooit meer iets van). Wel viel hem op dat de ABiH-soldaten korte tijd later in nieuwe uniformen en helmen ~~aankwamen~~ *kwamen* rond liepen.¹²¹

Welke belangen had de VS ten aanzien van Bosnie?

Een apart vraagstuk is welke beweegredenen de VS heeft gehad om zo op te treden. Daar zijn wel een aantal verklaringen voor:

- Binnen de regering Clinton, die op 1 februari 1993 aantrad, en tussen haar en het congres heerste lange tijd verdeeldheid over de politieke koers ten opzichte van het voormalig Joegoslavië. Deels uit onervarenheid en deels uit onwetenschap. Jonge stafmedewerkers, de Amerikaanse ambassadeur in Kroatië Galbraith, en VN-ambassadrice Albright waren een groot voorstander van "Air strikes" tegen de Bosnische-Serviërs en het opheffen van het wapenembargo. Veiligheidsadviseur Lake en minister van Buitenlandse Zaken Christopher waren veel terughoudender. Enkele pro-Bosnische medewerkers namen uit protest tegen dit afhoudende beleid van de VS in Bosnië hun ontslag. Op 29 april '94 noemde Akashi de politiek van de VS "angstig, timide en aarzelend". Een felle reactie van de VS volgde. Volgens bronnen¹²² slaagt de groep rond Albright er uiteindelijk in de overhand te krijgen. Eerst wordt bewerkstelligd dat UNPROFOR uit Bosnisch-Servische gebieden vertrekt (de val van Sebrenica en Zepa komen in dat kader goed uit), vervolgens wordt de Britse tegenwerking ondermijnd door Franse steun te vergaren en de medewerking van Generaal Smith, vervolgens wordt President Clinton overtuigd van het actie-plan dat is opgesteld en ten slotte wordt afgezant Richard Holbrooke in stelling gebracht. Na de zware bombardementen op de Bosnische-Serviërs zouden zijn diplomatieke activiteiten uiteindelijk leiden tot het Dayton-akkoord.
- Wat waarschijnlijk ook heeft meegespeeld is, dat de VS het niet kon uitstaan, dat haar beleid niet door de EU en Rusland werden gesteund.¹²³ De VS is gewend het beleid te bepalen, maar was daar nu door interne verdeeldheid niet toe in staat. Zij wilde echter niet dat andere een hoofdrol zouden spelen en ondermijnde hun pogingen.
- Het is zeer waarschijnlijk dat achter het beleid van de VS ook een strategisch belang heeft gezeten namelijk het torpederen van al te grote Europese samenwerking op veiligheids- en buitenlands terrein? De Amerikaanse houding naar Europa was en is tweeslachtig. Enerzijds steunt zij de Europese éénwoording, maar anderzijds kan zij moeilijk omgaan met het feit dat de EU steeds meer een eigen koers volgt.¹²⁴ Deze Europese ontwikkeling vormt een bedreiging voor de leidersrol van de VS op veiligheidsgebied in Europa. Deze rol wil de VS graag behouden, mede omdat Europa op economisch gebied al een concurrent is. Ook had ze moeite met de goede samenwerking tussen de EU en de VN en de EU en Rusland (Vance/Owen-plan). Daarom ondermijnde zij de vredesplannen door onder andere bilaterale consultatie met de Europese landen te beginnen. Deze "verdeel en heers"-politiek werkte namelijk goed binnen de NAVO. Als dit een doel is geweest van de VS, dan is ze er uitstekend in geslaagd. De verdeeldheid binnen de EU is weer groot, met name op het gebied van buitenlands- en defensiebeleid.
- Waarschijnlijk heeft de Amerikaanse regering ook voor ogen gehad de VN te verzwakken en de rol van de NAVO juist te versterken. Het is algemeen bekend dat de Amerikaanse regering en met name het Amerikaanse Congres niet bijster enthousiast zijn over de VN. De VS

maakt het werken van de VN haast onmogelijk door een grote contributie-achterstand te handhaven. Ook is zij tegen plannen de VN militair effectiever te maken. Door de NAVO in te zetten in Bosnië (IFOR) is bovendien een antwoord gevonden op de vraag welke rol de NAVO na de Koude Oorlog zal spelen. Niet uitgesloten kan worden dat de NAVO in de toekomst ook wereldwijd zal gaan opereren onder Amerikaans leiderschap (Perzische Golf??) en VN-autorisatie. Heeft de VS binnen de VN te maken met de andere permanente leden en vooral een in toenemende mate eigenzinnig Rusland, binnen de NAVO is de VS nog steeds onbetwist leider en zijn de meeste lidstaten volgzame bondgenoten. Opvallend is dat ook andere landen deze lijn nu lijken te volgen. Zo ziet minister Voorhoeve niets in Nederlandse deelname aan een vredesoperatie onder VN-bevel in Burundi en wordt de NAVO algemeen geprezen.

- Een praktische reden is geweest, dat de VS liever troepen inzet in door haar gecontroleerde en geconditioneerde omstandigheden dan bij de vorig jaar verwachtte chaotische evacuatie van UNPROFOR-troepen. Al was het alleen maar om het aantal doden aan eigen kant te beperken.
- Ook belangrijk is, dat de VS is gaan inzien dat het hebben van invloed op de Balkan voor haar van groot strategisch eigenbelang is.¹²⁵ Niet alleen om een nieuwe Balkan-oorlog te voorkomen, en economische en militaire afzetgebieden, maar ook om bondgenoten te krijgen mocht er in Rusland weer een communistische en/of nationalistische revival optreden.
- Een ander punt is dat de VS op deze wijze overduidelijk heeft willen demonstreren dat zij de enige supermacht in de wereld is en dat niemand om de Amerikaanse belangen heen kan, ook de Europeanen niet. Na analyse van de internationale situatie heeft de Amerikaanse regering waarschijnlijk ingezien dat dit beleid het best haar eigen belangen dient.
- En als laatste hebben de Amerikanen een zwak voor "underdogs", is de Bosnische regeringslobby zeer effectief georganiseerd en geeft de steun van de Amerikanen aan de Bosnische Moslims hen extra krediet binnen de Arabische wereld (denk hierbij aan legering Amerikaanse militairen in de Golf-regio).

Hst. 5.1. Inleiding

In dit hoofdstuk zal een scenario worden beschreven welke de ontwikkelingen rond de val zouden kunnen verklaren. Daarin zijn een aantal conclusies verwerkt, die voortkomen uit de gepresenteerde gegevens in de vorige hoofdstukken. Er blijven echter vraagtekens bestaan.

Hst. 5.2. Conclusies

Alvorens de reconstructie/conclusies te beschrijven wil ik duidelijk stellen, om enig misverstand te voorkomen, dat de val van Srebrenica in de eerste plaats het gevolg is geweest van een geweldadige aanval van de (Bosnische) Servische strijdkrachten op een door de VN ingestelde "safe area". Daarbij zijn duizenden mannen op beestachtige wijze om het leven gebracht. Hiermee vervolgde de Serviërs hun geweldadige pogingen hun nationalistische ideaal, een "groot-Servië" te bereiken. De bewijzen zijn langzamerhand overweldigend, dat Servië direct betrokken is bij de activiteiten van de Bosnische-Serviërs en ook de aanval op Srebrenica. Ook is gebleken dat de geweldadige acties van de BS in het begin van de oorlog slechts deels voortkwamen uit lijfsbehoud en grotendeels georkestreerd werden vanuit Belgrado. Ook de rol van Kroatië moet hier worden genoemd. Het is langzamerhand duidelijk, dat de slachtofferrol enigszins misplaatst is. Met name de politiek die wordt gevoerd in Bosnië getuigt van weinig tolerantie en samenwerking.

Het gaat in dit werkstuk echter met name om de vraag of ook andere landen verantwoordelijk zijn geweest voor de val van Srebrenica (en Zepa). Ik heb getracht de ontwikkelingen rond de val van de enclave in een scenario te plaatsen. Hierbij is voor de Verenigde Staten een belangrijke rol weggelegd.

Na twee jaar van interne verdeeldheid komt er binnen de Amerikaanse regering van Bill Clinton eindelijk een duidelijke lijn in het Bosnië-beleid. Een groep jonge medewerkers onder leiding van VN-ambassadrice Madeleine Albright krijgt de overhand binnen het State Department. Centraal in hun beleidsplan staat het creëren van een goede uitgangssituatie om zowel de inzet van Amerikaanse militairen als de NAVO mogelijk te maken (zie beweegredenen). Ook moet het Amerikaanse aanzien en de leidersrol in Europa worden hersteld. Dat vraagt dus eerst om het tactvol torpederen van zowel de inspanningen van de EU als de VN. Tijdens de periode van verdeeldheid was al gekozen EU/VN-activiteiten tegen te werken. Hoewel er grote sympathie voor de Kroaten en Bosnische Moslims bestaat accepteert men achter de schermen al vrij snel de definitieve deling van Bosnië.

De volgende stap is het creëren van een machtsevenwicht tussen de strijdende partijen. Oogluikend wordt toegelaten, dat de Bosnische moslims en Kroaten in het geheim worden bewapend door onder andere Iran. Ook worden af toe door de CIA wapens boven de enclaves gedropt. Omdat het conflict tussen de Kroaten en Bosnische regering

dit streven in de weg staat grijpt de VS in. Door middel van economische en militaire steun bindt zij de partijen aan zich. Het militaire overwicht van de Serven moet ook worden aangepakt. Hun bereidheid mee te werken aan een vredesregeling is door hun sterke positie gering. De economische boycot van Servië maakt bovendien president Milosevic bereid tot het doen van concessies. De Amerikanen willen via algehele luchtaanvallen (air strikes) dit Servische overwicht reduceren (goede ervaringen in Tweede Golfoorlog). In Europa krijgt de VS vooral steun van Duitsland. De oostelijke enclaves en kwetsbare UNPROFOR-militairen vormen echter een belemmering. Binnen de contactgroep ondervindt de VS tot begin '95 grote tegenstand voor haar plannen van met name het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk. Frankrijk maakt zich zorgen over het grote aantal kwetsbare Franse VN-militairen en wil bovendien haar eigen diplomatieke inspanningen nog niet opgeven. Het Verenigd Koninkrijk heeft ook veel militairen op de grond en wenst zeer terughoudend te zijn met het gebruik van geweld. Frankrijk wordt begin '95 benaderd door de Amerikanen (Holbrooke) om nu samen met de Amerikanen en Duitsers de crisis aan te pakken. De nieuwe Franse president Chirac stemt daar mee in. Omdat de Britten door deze Frans-Amerikaans samenwerking niet buitengesloten willen worden, worden ze meegaander. Het andere lid van de contactgroep, Rusland, wordt slechts oppervlakkig geïnformeerd.

Omdat UNPROFOR-generaal Smith een groot aanhanger is van de harde Amerikaanse lijn tegenover de Serven, kunnen de Amerikanen hem eenvoudig aanzetten opdracht te geven tot de luchtaanvallen op 25 mei '95 op Servische wapendepots. Frankrijk steunt dit door Franse gevechtsvliegtuigen aan de aanvallen te laten deelnemen. De VN-top is er tegen, maar wordt gepasseerd. De gijzeling van de VN-militairen komt zeker niet als een verrassing. Het creëert de uitgangssituatie voor een hardere aanpak door de NAVO, het VN-beleid gaat nu helemaal onderuit, en geeft een excuus om de UNPROFOR-militairen weg te halen uit de onveilige gebieden rond Sarajevo. De wapenvrije-zone wordt daarbij opgeheven. Milosevic is bereid zware druk op de BS uit te oefenen om de gijzelaars vrij te laten. Hij wil af van de economische boycot. Het VK en Frankrijk willen luchtaanvallen voorlopig uitstellen maar nemen wel het initiatief door begin juni een Snelle Reactiemacht op te zetten, waaraan ook Nederland deelneemt. De VS had liever meer luchtaanvallen uitgevoerd, maar stemt in met de nieuwe aanpak. Het stationeert zelf 2000 mariniers voor de kust van Bosnië en stelt transportvliegtuigen beschikbaar om de reactiemacht over te vliegen. Duitsland besluit gevechtsvliegtuigen beschikbaar te stellen.

De Oostelijke enclaves vormen nu het probleem. Alleen daar zitten nog kwetsbare UNPROFOR-eenheden. Ze verdedigen is al lange tijd geen optie meer, ze gewoon opgeven is onacceptabel (publieke opinie) en wordt ~~fel~~ door Nederland fel afgekeurd. Alleen een BS-aanval is een verdedigbaar excuus om te vertrekken. Voor de Bosnische regering is het opgeven van de enclaves zonder slag of stoot in eerste instantie ook onacceptabel. De contactgroep (zonder Rusland) doet echter toezeggingen meer wapens en financiële steun te geven en geeft de garantie, dat de enclaves Bihac en Gorazde in Bosnische handen zullen blijven en Sarajevo zal worden ontzet. De politieke VN-top, Boutros Ghali en Akashi voorop, hebben grote moeite met deze plannen omdat er van de

VN-geloofwaardigheid zo helemaal niets overblijft. Onder grote politieke druk, bang voor de eigen positie, maar toch vooral uitvoerders van de wensen van de Veiligheidsraad, gaan zij toch akkoord. De Serviërs moeten nu worden "uitgelokt" tot de aanval op de enclaves. De luchtaanvallen en komst van de Snelle Reactiemacht hebben daar al toe bijgedragen alsmede de verovering van West-Slavonië door Kroatië begin mei (met toestemming van de Contactgroep). Mogelijk worden er via gespreken met Milosevic signalen gegeven dat de VN niets zal doen tegen een aanval, zolang de VN-militairen ongemoeid worden gelaten. Milosevic begrijpt deze boodschap heel goed. Om de VN-militairen te ontzien laat hij de aanval daarom door zijn eigen troepen onder leiding van opperbevelhebber Perisic uitvoeren.

De inlichtingendiensten van de VS en andere landen nemen de voorbereidingen voor de aanval op Srebrenica waar. Akashi en Janvier krijgen ook signalen door, maar hebben toegezegd daar niets mee te doen. Ook de Bosnische regering krijgt informatie over de aanval en weet dat ook uit eigen inlichtingen. Nederland wordt bewust niet ingelicht (ook de officieren op de UNHQ's niet) omdat men bang is dat het zich tegen de opgave van Srebrenica zal verzetten en alles zal openbaren. Nederland heeft een zeer principiële en moralistische reputatie opgebouwd. De aanval op Srebrenica volgt uiteindelijk op 6 juli. Eerder zijn er door de Serven kleine aanvallen uitgevoerd om na te gaan of er geen sprake is van een "valstrik" en om de reactie van Dutchbat te testen. De plaatselijke Bosnische commandant, die fel tegen opgave van de enclave is, is naar Tulza ontboden en mag niet meer terug. De minder radicale plaatsvervanger krijgt opdracht zich met zoveel mogelijk mannen naar Tuzla terug te trekken. Slechts kleine groepje wensen te vechten en proberen de terugtocht te verhinderen (gevechten onderling). Met de Serven is afgesproken (door Frankrijk of VS), dat zij een corridor zullen openen richting Tuzla.

Zware luchtaanvallen blijven uit. Ze zijn niet gewenst en worden steeds afgelast. Milosevic heeft de garantie gehad dat ze zullen uitblijven (heren-akkoord). De spraakverwarring over het soort aanvallen, de doelenlijsten en de onderbezetting van UNHQ-NE zijn bewust zo gepland om argumenten voor het uitstel te leveren. Omdat er toch enig verzet moet worden geboden door UNPROFOR op de aanval wordt het voorstel van een Nederlandse VN-officier door Janvier goedgekeurd en wordt de "blocking position" ingesteld (was onderdeel Dutchbat-strategie). Janvier wil het daar bij laten. Nederlandse VN-officieren alsmede minister Voorhoeve dringen op de 11e juli echter zeer sterk aan op luchtaanvallen en tonen zich bereid Dutchbat-militairen op te offeren. (zodat Janvier daar niet verantwoordelijk meer voor is). Na overleg met de Franse generale staf (die de "operatie" leidt in overleg met de VS en het VK) en overleg met Akashi stemt Janvier in met een aanval. Akashi belt Milosevic op om dit mee te delen en door te geven dat het niet meer dan een symbolische aanval is. De NAVO-commandant beperkt het aantal toestellen en de Amerikaanse F-16's krijgen opdracht geen aanval uit te voeren. De Serven zijn over de aanval ingelicht. Door hun beperkte apparatuur en eenvoudige bommen missen de Nederlandse F-16's hun doel. De dreigementen van de Serven die hierop volgen zijn voor de Nederlanders voldoende om verder niet meer aan te dringen. Ook begrijpt minister Voorhoeve nu, dat er geen serieuze poging wordt on-

dernomen de enclave te redden en speelt hij op safe. Meer aanvallen waren overigens ook niet voorzien. De enclave valt. Ondanks de "afsprake" met de Serven worden toch duizenden moslimmannen opgepakt en vermoord. Waarschijnlijk is opperbevelhebber Perisic niet in staat de wraakgevoelens van Mladic en zijn eenheden in toom te houden of is de lugubere uitspraak van Mladic dat hij slecht 6000 man laat ontsnappen toch waar of hebben de Serven zich gewoon niet aan hun beloften gehouden. Zowel de grote landen als de Bosnische regering wisten dat dit kon gebeuren maar hebben zich daar bij neegelegd.

Na de val van Srebrenica volgt Zepa zonder enige tegenstand of luchtacties. Gorazde dreigt te volgen al hebben de Bosnische moslims hier na de bijna-inname door de Serven een jaar eerder een sterkere verdedigingsmacht opgebouwd waarbij wapens van VN-militairen zijn gestolen. De Contactgroep heeft de Bosnische regering toegezegd de enclave te behouden. Ook de publieke verontwaardiging over de val van Srebrenica draagt aan dit besluit bij alsmede de aanwezigheid van 360 Britse VN-militairen (het VK speelt een belangrijke rol in de groep). Ook is het behoud van Gorazde een voorwaarde voor een vrije aftocht van de Britse en Oekraïense militairen. Daarom waarschuwt de NAVO de BSA niet verder te gaan. Dat blijken de BS ook niet van plan te zijn. Hun aandacht verschuift naar de Bihac-regio. Ook daar dreigt de NAVO met luchtaanvallen.

Door de val van de enclaves heeft men de handen vrij. Op 4 augustus geeft de Amerikaanse ambassadeur Kroatië het groene licht voor de aanval op de Krajina. Door inlichtingen, training en wapens van de VS en Duitsland verloopt de aanval snel en binnen 5 dagen is de Krajina veroverd, wat de machtsbalans drastisch verandert. Op 6 augustus wordt Bihac definitief ontzet. Milosevic reageert niet op de aanval, behalve met het zenden van troepen naar de grens met Oost-Slavonië om daar een aanval af te schrikken. Hij vindt dat de Kroatische Serviërs het aan zichzelf te wijten hebben, hij erkent de ongunstige situatie voor een tegenactie en heeft bovendien met Tudjman afspraken gemaakt. De VS lanceert vlak na de Kroatische aanval op 9 augustus haar vredesplan. Frankrijk, Duitsland en het VK begroeten het met brede instemming. Ook Rusland is positief.

De contactgroep (exl. Rusland) wil nu ook het machtsoverwicht van de BS aanpakken. Men weet dat Milosevic zelfs hier mee kan instemmen, omdat hij voorgoed een einde wil maken aan het opstandige gedrag van Karadzic (en Mladic) en een vredesovereenkomst wil sluiten om zo snel mogelijk van de sancties af te komen. Omdat het ongeloofwaardig is als men naar aanleiding van de val van de enclaves nu opeens wel zware luchtaanvallen gaat uitvoeren is een andere aanleiding nodig. De "anonieme" mortiergranaat op dezelfde markt in Sarajevo op 28 augustus blijkt opnieuw bruikbaar (Volgens David Owen werd de granaat die er een jaar eerder onplofte door de Bosniërs zelf afgevuurd). De BS worden door de VN als schuldigen aangewezen (wat evengoed mogelijk is) en Bosnisch-Servische munitiedepots, luchtafweer en communicatieapparatuur worden vernietigd.

De uitgangssituatie voor een vredesakkoord is nu bereikt. Kroatië is tevreden met de herovering van de Krajina en zet de Bosnische Kroaten nu onder serieuze druk mee te werken. De Moslims hebben Bihac behouden, Sarajevo is door de Snelle Reactiemacht ontzet en zij hebben

tijd nodig om zich te herstellen en alle vluchtelingen onder te brengen. De BS zijn danig verzwakt door de NAVO-bombardementen en de boycot door Servië en hebben nu ook te kampen met grote vluchtelingenstromen uit Kroatië. En Servië wil af van de boycot en werkt dus ook mee. Na enkele weken onderhandelen komt het Dayton-akkoord tot stand en na vier jaar oorlog zenden nu ook de Amerikanen troepen naar Bosnië in het kader van de IFOR-macht.

Tot zover mijn reconstructie. In antwoord op de probleemstelling kan gesteld worden, dat met name de VS, maar uiteindelijk ook Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk, Duitsland en de Bosnische Regering actief heeft bijgedragen aan het creëren van de omstandigheden waarin de aanval op Srebrenica heeft kunnen plaatsvinden. Ook het bestaan van een "heren-akkoord" lijkt aannemelijk. Dit verklaart mede waarom het zeer onwaarschijnlijk is dat de Servische president Milosevic en andere hoge personen voor het Oorlogtribunaal in Den Haag zullen komen, laat staan worden aangeklaagd. Hoewel evengoed een scenario kan worden geschreven waarbij alles op toeval en een samenloop van omstandigheden berust zijn er teveel aanwijzingen die dat onwaarschijnlijk maken. Het is gewoon onmogelijk alle in de pers verschenen berichten te falsificeren. Bovendien heeft het verleden aangetoond, dat de schone onschuld vaak schijn is.

Dat roept natuurlijk de vraag op of Nederland echt niets wist of dat het het spel heeft meegespeeld. Enkele punten roepen namelijk vraagtekens op.

- Zo blijft het onbegrijpelijk, dat Nederland Dutchbat tot zo'n laag operationeel niveau heeft laten zakken, zich steeds verschuilend achter de onwillendheid van de andere lidstaten en de VN. Nederland had weinig mogelijkheden er wat aan te doen, maar lijkt niet alles te hebben geprobeerd. Ook werde 150 verlofgangers weggezonden, terwijl men kon weten dat de BS hun terugtocht zou blokkeren. Was Nederland plichtsgetrouw en naïef of wist het/had het vermoedens van de aanvalsplannen van de BSA en de passieve reactie van de VN en probeerde het vanaf begin '95 de schade al te beperken. Een uitgedund en niet operationeel bataljon kon de enclave nu éénmaal onmogelijk verdedigen!

- De indruk bestaat, dat men een schromelijk mislukte poging heeft gedaan de moordpartijen in de enclave te verdoezelen (ontkenningen, mislukken filmpjes, vernietigen videobanden, spreekverbod). Het kan zijn, dat men er oprecht vanuit ging, dat de BS de moslimmannen alleen krijgsgevangen zou nemen (en misschien die belofte ook had gekregen) en in paniek raakte en daar naar handelde toen er aanwijzingen waren dat ze werden vermoord. Het stond immers niet bepaald fraai voor een land dat het sterkst hamert op het eerbiedigen en beschermen van de mensenrechten. Als Nederland pas zeer laat bekend werd met het plan de enclaves bewust op te geven kan dit natuurlijk ook een verklaring zijn voor de gehaaste en paniekerige wijze van handelen.

- De wederom haast naïeve reactie waarmee werd gereageerd op het nieuws uit de Kenmerk documentaire en berichten in het NRC en de navraag bij de VN en Frankrijk om opheldering te vragen over de berichten dat zij de aanvallen zouden hebben tegen gehouden. Als dit niet een puur voor publieke consumptie bedoelde reactie is lijkt het

er sterk op dat Nederland gewoon van de domme is gehouden en dat niet eens heeft gemerkt.

Als het waar is dat Nederland niets wist terwijl in lijn met de reconstructie andere landen het "safe area"-concept bewust opgaven, dan zijn vragen over het wel of niet voldoende optreden van Dutchbat III (onder de beschreven omstandigheden viel niet meer te doen) volstrekt irrelevant. Dan moet de aandacht vooral gericht worden op de wijze waarop het internationale en veiligheidsbeleid ~~beleid~~ wordt geanalyseerd. Want daar schort dan wel het één en ander aan. Ook de houding die de Nederlandse regering en politiek ten opzichte van vredesoperaties inneemt en de rol die zij zichzelf daar bij toebedeeld, is dan aan een grondige revisie toe. Dat de Nederlandse politiek de uitzending van Dutchbat naar Srebrenica vooral op basis van idealistische en moralistische argumenten goedkeurde en zich niet wenste af te laten schrikken door de negatieve en bikkelharte realiteit (die wel tot uitdrukking kwam in een "realistisch" bewapenings-niveau) geeft daarbij te denken. Het is zeer treurig dat er vervolgens pogingen zijn ondernomen om Dutchbat tot zondebok te maken ter camouflage van het eigen falen. Al blijken ook andere regeringen die methode veelvuldig te hebben gehanteerd.

1 T.K., 1995-1996, Bijl. 22181, nr. 149, pg. 9
 2 Van de beoogde beveiliging en ontwapening komt weinig terecht. Dit had een les moeten zijn voor de "safe areas" in Bosnië.
 3 T.K., 1995-1996, Bijl. 22181, nr.134, antwoord op vraag 148 pg.4
 4 EU-onderhandelaar sir David Owen ontkent in zijn boek "Balkan Odyssey" herhaaldelijk dat het niet hun plan was.
 5 Zie "Balkan Odyssey", David Owen, 1995, pg. 260/1
 6 Rapport gebaseerd op de Debriefing, okt. 1995, pg.15
 7 David Owen, Balkan Odysseys, 1995, pg.322
 8 Directive 2/95, o.a. in Debriefingsrapport, pag.16
 9 VK 10/7/96
 10 T.K., 1995-1996, Bijl. 22181, nr.134 blz.34; zie ook Couzy (1996), blz.157
 11 NRC 29/5/96 pg.7
 12 Debriefingsrapport, pg.25
 13 T.K., 1995-1996, Bijl. 134, pg.34
 14 Debriefingsrapport, pg.27
 15 daarvoor zijn specifieke doelenlijsten nodig
 16 Zie T.K., 1995-1996, Bijl. 22181, nr.134, blz. 34
 17 NRC 29/5/96
 18 T.K., 1995-1996, Bijl. 22181, nr.134, pg.37, vr. 92
 19
 20 VK 5/7/96
 21 T.K. 1995-1996, Bijl. 22181, nr. 134 pg.27
 22 Debriefingsrapport pg. 34
 23 T.K., 1995-1996, Bijl. 22181, nr.134, blz 34/35
 24 Dat werd gemeld tijdens de IKON Kerkerk uitzending van 30 mei 1996
 25 T.K., 1995-1996, Bijl. 22181, nr.134, pg.35
 26 T.K. 1995-1996, Bijl. 22181, nr.128 pg.17
 27 Balkan Odysseys, pg. 337
 28 T.K., 1995-1996, Bijl. 22181, nr. 134, pg.36
 29 Keesings Historisch Archief mei 1995, pg.307
 30 Keesings Historisch Archief, okt 1994, pg.683
 31 o.a. Debriefingsrapport, pg.16/17
 32 Couzy, 1996, pg.149
 33 VK 13/7/96
 34 NRC 29/5/96
 35 T.K., 1995-1996, Bijl. 22181, nr. 138, vraag 15 pg.7
 36 Debriefingsrapport pg.25
 37 Couzy, 1996, "Mijn jaren als bevelhebber", pg. 156
 38 Couzy, 1996, pg.157
 39 Couzy, 1996, pg. 160/1
 40 T.K., 1995-1996, Bijl. 22181, nr.134, pg. 39
 41 T.K., 1995-1996, Bijl.22181, nr.134, pg.39
 42 Jane's Defence Weekly 8 July 1995, alsmede 26 augustus 1995
 43 O.a. Basic Report 16 oktober 1995
 44 Basic Report, 16 oktober 1995, Basic report heeft de afschriften van onderdelen van deze gesprekken ingerien. Later zijn deze gegevens gepubliceerd in de Washington Post en New York Newsway en door anonieme overheidsfunctionarissen bevestigd.
 45 Basic Report 20 nov 1995
 46 Basic report 20 november 1995 pg.2
 47 o.a. basic report, 20 november 1995
 48 NRC 29/5/96
 49 VK 11/7/96
 50 VK 2/5/95
 51 Militaire spectator, 3/96 pg. 111
 52 Debriefingsrapport 1995, pg.60
 53 o.a. een UNMO-waarnemer meldt dit zie NRC 29/5/96
 54 VK 11/7/96
 55 Keesings Historisch Archief, mei 1995 pg. 307
 56 Debriefingsrapport pg.18
 57 NRC 11/11/95

58 T.K. 1995-1996, Bijl. 22181, nr.149 pg. 13 en 22181, nr.70

59 Couzy, 1996, pg.139

60 T.K., 1995-1996, Bijl. 22181, nr. 134, vraag 120, pg. 46

61 NRC 30/5/95

62 Debriefingsrapport pg.26

63 Debriefingsrapport pg. 34

64 VK 6/7/96

65 T.K. 1995-1996, Bijl. 22181, nr. 134 vraag 61

66 VK 13/7/96

67 zie ook uitspraken Koalin-leider "Sarajevo liet enclave bewust vallen" in VK 15/7/96 en uitspraken Sacirbey in VK 11/7/96

68 VK 15/7/96

69 Ikon Kenmerk documentaire van 30 mei 1996

70 NRC 29/5/96, pg.7

71 Parool 6/7/96

72 Keatings Historisch Archief sept.1995 pg.597

73 NRC 29/5/96

74 T.K., 1995-1996, Bijl. 22181, nr.138 vraag 17

75 Debriefingsrapport pg.36

76 NRC 14/10/95

77 T.K., 1995-1996, Bijl. 22181, nr. 138, vraag 9

78 Ikon Kenmerk documentaire van 30 mei 1996

79 NRC 13/7/95

80 Keatings Historisch Archief sept.1995, pg.601

81 International Peacekeeping June-July 1995 pg. 86

82 Debriefingsrapport pg.69

83 o.a. Debriefingsrapport pg.58

84 Er werden Kroatische gewonden uit het ziekenhuis verzoord

85 Keatings Historisch Archief mei 1993 pg.315

86 Debriefingsrapport pg.60

87 T.K., 1995-1996, Bijl. 22181, nr. 159

88 o.a. Kolonel De Jonge, VK 6/6/96

89 NRC 29/5/96 en NRC 11/11/95

90 Couzy, 1996, pg. 154

91 David Owen, "Balkan Odyssee" 1995, pg.

92 zie o.a. boek David Owen

93 The Guardian 21/5/96

94 zie o.a. boek David Owen

95 o.a. T.K. 1995-1996, Bijl.22181, nr. 134 vraag 148

96 T.K., 1995-1996, Bijl. 22181, nr. 134 vraag 104

97 Owen, Balkan Odyssee, pg. 123, zie ook kamerstuk 22181, nr.149

98 T.K., 1995-1996, Bijl. 22181, nr.149, pg. 10/11

99 T.K., 1995-1996, Bijl. 22181, nr. 149, pg.5

100 T.K., 1995-1996, Bijl. 22181, nr.149 pg.12

101 T.K., 1995-1996, Bijl.22181, nr.149, pg.15

102 David Owen is er van overtuigd, dat als Bush was herkozen het Vance/Owen-plan was uitgevoerd

103 zie Keatings Archief sept '93 pg. 606, sept '93 pg. 614, jun '94 pg. 29, febr '94 pg. 93 en 95, jun '94 pg.384, sept '93 pg. 605

104 Keatings Historisch Archief, mei '95 pg.303

105 Balkan Odyssee, pg.290

106 Balkan Odyssee, pg 207

107 Balkan Odyssee, pg.246/247

108 Owen, Balkan Odyssee, 90 t/121

109 Balkan Odyssee, pg. 142 en 162

110 Balkan Odyssee pg.309

111 Owen, Balkan Odyssee, pg.49

112 Balkan Odyssee, pg.260

113 Owen, Balkan Odyssee, pg.84

114 Balkan Odyssee, pg.311

115 Balkan Odyssee, pg. 322/323

- 116 Balkan Odyssees, pg.316
117 o.a. Balkan Odyssees, pg. 316
118 dit kwam heel duidelijk naar voren in de laatste aflevering van de Britse serie "Death of Yugoslavia" op de BBC op 6 juni '95
119 Balkan Odyssees, pg.329
120 Balkan Odyssees, pg. 253
121 Perceel 6/7/96
122 Artikel in The Guardian 21/5/96 pg.6
123 Balkan Odyssees, pg.163
124 Balkan Odyssees pg. 162 en 174
125 VK 30/5/96

AFKORTINGEN

ABiH	= Armija Bosna i Hercegovina (Bosnische regeringsstrijd-krachten)
AS	= Air strikes (algehele luchtaanvallen)
ATGW	= anti-tank-geleide-wapensysteem
AT-4	= anti-tank raket korte dracht
BH	= Bosnië-Herzegowina
BK	= Bosnische-Kroaten
BM	= Bosnische-Moslims
BOFE	= Bosnische Federatie
BSA	= Bosnian Serb Army (Bosnisch-Servische strijdkrachten)
BS	= Bosnische-Serviers
CAS	= Close air support (luchtaanvallen in nabijheid frontlijn)
CINCSOUTH	= Commander-in-Chief Southern Europe (NAVO)
Dragon	= anti-tank korte dracht
DCBC	= Defensie Crisis Beheersingscentrum
FAC	= Forward Air Controller (leidt vliegtuigen naar hun doel)
ICRC	= Internationaal Comité van het Rode Kruis
KS	= Kroatische-Serviers
OP	= Observatie post
RRF	= Rapid Reaction Force (Snelle reactiemacht)
SRSG	= Special Representative of Secretary General (VN)
SSP	= Swedisch Shelter Project
TOW	= anti-tankraket lange dracht
UAV	= Unmanned aerial vehicles
UNHCR	= United Nations High Commissioner for Refugees
UNMO	= United Nations Military Observer (waarnemer)
UNPF	= United Nations Peace Force
UNPROFOR	= United Nations Protection Force (I en II)
UNHQ-NE	= United Nations Headquarter North East
UNHQ-S	= United Nations Headquarter Sarajevo
UNHQ-Z	= United Nations Headquarter Zagreb
UNSG	= United Nations Secretary General
WCP	= Weapon Collection Point
YPR	= YPR-765 - Nederlands Pantserwagensvoertuig

LITERATUURLIJST

- Attendering Vaste Commissie van Defensie, nr. 59,60,61,62.
- Basic Reports, 20 july 1995, 16 oktober 1995, 20 nov 1995
- Beekman, J.W., De perceptie van de waarheid (II), in Militaire Spectator, nr. 8/96
- Couzy, H.A., Mijn jaren als bevelhebber, L.J. Veen Amsterdam, 1996
- Defensiekrant met debriefingsrapport 6 nov. 1995
- Dijk, W.A.M. van, Nogmaals: Karremans en Dutchbat, in Carré, november 1995
- Eikelboom, J.L.H., De rol van airpower in het voormalig Joegoslavië, in Militaire Spectator, mrt. 1996
- Everts, P.L.E.M., Ervaringen van een bataljonscommandant.., in Armex, juli/augustus 1995
- Glenny, M., The fall of Yugoslavia, Clays ltd, 1992
- Handelingen Tweede Kamer 19 december 1995 403155-403189
- Hoop, S. de, VN onder vuur en defensie buiten schot?, in Internationale Spectator, juli/augustus 1996
- International Peace Journal june-july 1995
- Kamerstukken Bijl.22181 o.a. nr. 70,128,134,138,149,157,159
- Keesings Historisch Archief, alles over Bosnië Herzegowina van januari 1993 t/m mei 1996
- Leurdijk, D.A., The United Nations and NATO in Former Yugoslavia, Tulp Bv, Zwolle, 1994
- Owen, D., Balkan Odysseys, Victor Gollancz, London, 1995
- Silver, L., Little, A., The death of Yugoslavia, Calys ltd, 1995
- Voorhoeve, J., Gebrek aan politieke eensgezindheid gaf moordenaars Srebrenica vrij spel, in Staatscourant, 12/7/96
- Wind, M. vd., Rapport gebaseerd op de debriefing Srebrenica, Assen, oktober 1995

Plus een grote hoeveelheid krantenartikelen uit de NRC (de bekende artikelen), Volkskrant, The Guardian e.d. ten aanzien van de val van Srebrenica

Hoofdstuk 2 - Achtergronden en chronologie

Inleiding

2.17. In dit hoofdstuk zal worden ingegaan op de militair-politieke situatie, zoals die bestond voor de val van de enclave Srebrenica. Verder zullen de achtergronden worden belicht tegen welke Dutchbat in deze periode moest functioneren.

2.18. Vervolgens worden in een chronologisch overzicht de ontwikkelingen beschreven die voor een goed begrip van de gebeurtenissen vanaf 6 juli 1995 noodzakelijk zijn.

Achtergronden

Samenvatting

2.19. Dutchbat functioneerde binnen het VN-concept van de *Safe area*. Op basis daarvan zette Dutchbat zich in Srebrenica in om voldoende stabiele omstandigheden te helpen creëren (ondermeer door het ontwapenen van de ABiH) zodat humanitaire hulp kon worden verleend, gewonden konden worden geëvacueerd en de leefomstandigheden van de bevolking konden worden verbeterd. Daartoe werden observatieposten ingericht, werd gepatrouilleerd langs en binnen de grenzen van de *Safe area*, medische hulp verleend, infrastructuur verbeterd en contact gelegd met de civiele en militaire autoriteiten van de verschillende partijen in de regio. Op deze wijze werd getracht de ergste humanitaire nood te lenigen en voor zover mogelijk vijandelijkheden te voorkomen door bevordering van contacten met en tussen de partijen. Door de wijze waarop het concept van de *Safe area* uiteindelijk door de VN werd uitgevoerd, kon dit concept door UNPROFOR, en dus ook door Dutchbat, niet met militair geweld worden afgedwongen. Het dreigement van de VN eventueel het NAVO-luchtwapen in te zetten, vormde feitelijk het enige afschrikkingsmiddel. Vanwege een totale blokkade door de BSA (Bosnisch-Servische strijdkrachten) kreeg Dutchbat met grote tekorten te kampen en was daardoor uiteindelijk nauwelijks als operationeel inzetbaar te beschouwen.

Mandaat

2.20. In april 1993, toen de enclave Srebrenica door de BSA veroverd dreigde te worden, is door persoonlijk ingrijpen van de toenmalige VN-commandant in Bosnië-Herzegovina, generaal Morillon, een overeenkomst gesloten, waarbij de bevelhebbers van de strijdende partijen, generaal Mladic (BSA) en generaal Halilovic (ABiH - Bosnische regeringsstrijdkrachten), betrokken waren. Belang-

DEBRIEFING 'SREBRENICA'

rijkste punt in deze overeenkomst vormde de demilitarisering van de enclaves Srebrenica en Zepa. Daarbij was het de bedoeling dat alle militaire of paramilitaire eenheden zich of zouden terugtrekken uit de gedemilitariseerde zone of hun wapens en alle munitie, mijnen en explosieven zouden overhandigen aan UNPROFOR. Ook zou UNPROFOR de bevoegdheid hebben wapens en munitie in het bezit van burgers in beslag te nemen. Verder zou UNPROFOR volledige bewegingsvrijheid krijgen naar en van de enclave. De, vanwege de aanwezigheid van generaal Morillon overeengekomen, tijdelijke wapenstilstand voor Srebrenica werd stilzwijgend min of meer gehandhaafd.

2.21. Deze crisis rond Srebrenica leidde vrijwel gelijktijdig tot besluitvorming binnen de VN-Veiligheidsraad. Op 16 april 1993 nam de VN-Veiligheidsraad resolutie 819 aan, waarin Srebrenica werd aangewezen als *Safe area*. Op 6 mei 1993 wees de VN-Veiligheidsraad met resolutie 824 nog eens vijf gebieden aan als *Safe area*: Sarajevo, Tuzla, Bihac, Gorazde en Zepa werden toegevoegd aan Srebrenica. Op 4 juni 1993 volgde resolutie 836, waarin onder verwijzing naar Hoofdstuk 7 van het VN-Handvest (*Peace-enforcing*), werd aangegeven dat voor de *Safe areas* het mandaat van de VN-troepen wordt verruimd. De letterlijke tekst van betreffende passage luidt:

"The UN ... authorizes UNPROFOR to take the necessary measures, including the use of force, in self-defence, in reply to bombardments or armed incursions into the safe areas ..."

2.22. UNPROFOR gaf na analyse aan dat voor het afdwingen van de *Safe area* een aanvullende troepenmacht van circa 34.000 man benodigd was. Een dergelijke troepenmacht was echter niet beschikbaar. Er werd dan ook een minimum-optie ontwikkeld waarvoor de benodigde sterkte 7600 man bedroeg. Hierbij was voor de *Safe area* Srebrenica een bataljon voorzien. De secretaris-generaal van de VN gaf bij de minimum optie aan dat :

"... this option cannot ... completely guarantee the defence of the safe areas, it relies on the threat of air action ..." en "... it assumes the consent and cooperation of the parties ..."

In de loop van 1994 ontving UNPROFOR inderdaad versterkingen voor het uitvoeren van de minimum optie.

2.23. De aan Dutchbat opgedragen taken bestonden, voortkomend uit de hiervoor genoemde wapenstilstand en resoluties, uit:

- a. het toezien op de naleving van de wapenstilstand,
- b. het ontwapenen van de ABiH,
- c. het ondersteunen van humanitaire hulp.

Luchtsteunprocedure

2.24. Ter ondersteuning van het VN-optreden in Bosnië-Herzegovina kon NAVO- luchtsteun, op verzoek van de VN, om een van de volgende drie redenen worden ingezet :

- a. voor direct bedreigde VN-militairen,
 - b. bij een aanval op een *Safe area*,
 - c. voor het afdwingen van een *Exclusion Zone* (EZ).
- De EZ (een gebied waarbinnen geen zware wapens aanwezig mogen zijn) is alleen van toepassing in Sarajevo en Gorazde.

In het eerste geval kon *Close Air Support* (CAS) worden toegepast, in beide andere gevallen kon worden overgegaan tot *Air strikes*. UNPROFOR gebruikte aanvankelijk alleen CAS. Eind mei 1995 werd bij Sarajevo voor het eerst een *Air strike* uitgevoerd.

2.25. De inzet van luchtsteun in Bosnië-Herzegovina was gebaseerd op het zogenaamde *Dual key* principe. Inzet was uitsluitend mogelijk indien de VN en de NAVO beiden toestemming gaven. Binnen de VN werd de bevoegdheid gedelegeerd aan de speciale afgezant van de secretaris-generaal (SRSG) de heer Akashi en binnen de NAVO aan Cincsouth.

2.26. Een verzoek om luchtsteun kon door Dutchbat worden gedaan aan *Sector North East* te Tuzla. In voorkomend geval zou *Sector North East* het verzoek beoordelen en na instemming dit doorgeven aan UNPROFOR te Sarajevo. Ook UNPROFOR moest instemmen en leidde in dat geval het verzoek door aan UNPF te Zagreb. Indien ook de commandant van UNPF instemde, werd het verzoek neergelegd bij de SRSG, de heer Akashi. Indien de heer Akashi toestemming gaf, werd dit doorgegeven aan UNPF, waarop de NAVO werd geïnformeerd, die de inmiddels voorbereide luchtoperatie startte. Wanneer de vliegtuigen zich boven het gebied bevonden namen zij, in geval van CAS, contact op met Dutchbat. Vervolgens vielen de vliegtuigen aan, als tenminste de weersomstandigheden en de situatie op de grond dit toelieten. De totale procedure nam in het algemeen enkele uren in beslag. De hiervoor beschreven procedure is na de val van Srebrenica tijdens de zogeheten Londen-conferentie minder complex gemaakt.

2.27. Bij een aanvraag van luchtsteun moest Dutchbat doelinformatie doorgeven aan het hoofdkwartier van UNPROFOR te Sarajevo. Hier werd de aanvraag aan een aantal voorwaarden getoetst, alvorens het doel geaccepteerd werd. De belangrijkste voorwaarde was dat een luchtaanval geen aanvullende schade mocht veroorzaken onder de bevolking. Terwijl de toestemmingsprocedure richting UNPF liep, werd de doelinformatie doorgegeven aan de NAVO luchtmacht in Italië. Hier werd de luchtaanval verder uitgewerkt en voorbe-

reid. Vanaf dit moment moest worden gewacht op toestemming tot inzet. Om specifieke doelinformatie op een juiste wijze door te geven aan de vliegers waren bij Dutchbat *Forward Air Controllers* (FAC'ers) ingedeeld. Deze beschikten over beveiligde communicatie-apparatuur. De FAC'er begaf zich naar een positie waar hij zicht had op het doel en leidde de vliegtuigen daar mondeling naar toe.

Bevelslijnen

2.28. Dutchbat-3 had intern een bevelslijn naar vier compagnieën: de A-, B- en C-compagnie, alsmede de staf, staf- en verzorgingscompagnie. De B-compagnie was gelegerd te Srebrenica, met als operatiegebied het zuidelijk deel van de enclave. De C-Compagnie lag te Potocari, met als operatiegebied het noordelijk deel van de enclave. De staf, staf- en verzorgingscompagnie was eveneens gelegerd te Potocari. De A-compagnie lag niet in de enclave maar te Simin Han, met als operatiegebied de zogeheten Sapna-duim. Deze compagnie speelde bij de gebeurtenissen in Srebrenica geen rol en zal verder niet in beschouwing worden genomen. De plaatsvervangend bataljonscommandant van Dutchbat verbleef namens de bataljonscommandant in verband met de dislocatie permanent bij de A-compagnie te Simin Han. In de enclave functioneerde de S4, de logistieke stafofficier, als plaatsvervangend bataljonscommandant. Hij zal verder ook als zodanig worden aangeduid. Aan deze functionaris werd de interne coördinatie opgedragen. De bataljonscommandant onderhield zelf de contacten in de VN- en de nationale lijn en naar de lokale civiele en militaire autoriteiten. De bataljonscommandant voerde dagelijks overleg met zijn plaatsvervanger en met zijn ondercommandanten.

2.29. Het bataljon werd in operationele zin aangestuurd door de VN. In de VN-lijn onderhield de bataljonscommandant (BC) direct contact met zowel *Sector North East*, formeel het naasthogere niveau, als ook met UNPROFOR te Sarajevo, formeel het niveau boven *Sector North East*. UNPROFOR nam daartoe zelf regelmatig het initiatief. Daarnaast had het bataljon een nationale, administratieve (personeel en logistiek) lijn met de KL-Crisisstaf. Ook werden regelmatig gegevens uitgewisseld (ondermeer situatierapporten) met zowel het DCBC als de KL-Crisisstaf.

Opdracht aan Dutchbat-3

2.30. De militaire taak kwam neer op het handhaven van de status quo: de BSA moest door VN-aanwezigheid worden ontmoedigd een aanval op de enclave te lanceren, de ABiH diende de gedemilitariseerde status van de enclave te respecteren. Enige zware wapens en een groot aantal handvuurwapens, die door

de ABiH-militairen zijn ingeleverd, bevinden zich in het *Weapon Collection Point* (WCP) dat door Dutchbat wordt beheerd en zich bevindt op de compound te Srebrenica. Dutchbat gaf invulling aan de militaire taak door het inrichten van observatieposten (OP's) nabij de grens van de enclave, door het lopen van patrouilles tussen de OP's en in het binnengebied en door overleg met de strijdende partijen. Voor de uitvoering van zijn taken was Dutchbat in de enclave ontplooid op twee grote lokaties (de compounds te Srebrenica en Potocari) en op in totaal twaalf observatieposten. Deze laatste waren gepositioneerd langs de ongeveer vijftig kilometer lange grens van de enclave. De posten hadden met name tot taak het observeren van de strijdende partijen in het grensgebied van de enclave. Overigens was de grenslijn op zich omstreden: VN, ABiH en BSA hielden er verschillende visies op na. De BSA stelde bijvoorbeeld dat de zuid-oosthoek van de enclave geen deel van de *Safe-area* uitmaakte.

2.31. De humanitaire taak omvatte onder meer het verbeteren van de leefomstandigheden van de inwoners van de enclave alsmede steun aan UNHCR en de non-gouvernementele organisaties (NGO's). In overleg met de civiele autoriteiten werden wegen hersteld, water- en elektriciteitsvoorziening verbeterd en werden scholen met materieel en personeel gesteund. Er werden medische hulpposten ingericht die spreekuur hielden voor de bevolking en het lokale ziekenhuis werd bijgestaan.

2.32. Om voornoemde taken uit te voeren had Dutchbat binnen de enclave de beschikking over de B- en de C-compagnie. Deze compagnieën droegen zorg voor het bemannen van de observatieposten en het lopen van de patrouilles. Daarnaast beschikte het bataljon over een verkenningspeloton, met personeel van de commandotroepen, twee beveiligingspelotons, een geniepeloton, een detachement van de Explosieven Opruimings Dienst (EOD), een detachement Koninklijke marechaussee en twee FAC-teams. Het verkenningspeloton was eveneens in staat de FAC-taak uit te voeren. De staf, staf- en verzorgingscompagnie droeg zorg voor de algehele ondersteuning. Hieraan was toegevoegd een verbandplaats met chirurgische capaciteit. Voor een deel kwam dit personeel uit de Krijgsmacht Hospitaal Organisatie (KHO).

Bevolking en partijen

2.33. De bevolking in de enclave had begin juli een totale omvang van circa 40.000 personen, waarvan het grootste deel (80%) uit vluchtelingen bestond. Deze vluchtelingen bevonden zich voornamelijk in de twee grotere plaatsen in de enclave, Srebrenica en Potocari. De overbevolking van deze twee plaatsen zorgde voor een bestuurlijk zeer problematische situatie. De overbelasting van de aanwezige infrastructuur, die slechts berekend was op het oorspronkelijke inwonertal, maakte dat de bevolking onder minimale leefomstandigheden moest

verkeren. Het bestuur was georganiseerd in een presidentiële raad en een uitvoerende raad met een groot aantal afdelingen, met name op het gebied van bescherming en hulpverlening. Het belangrijkste medium was de radio. Kranten verschenen onregelmatig en werden door de autoriteiten voornamelijk gebruikt voor propaganda-doeleinden en het verspreiden van militaire informatie.

2.34. De ABiH-strijdkrachten in de enclave waren georganiseerd in vier brigades met een gezamenlijke sterkte van 3000-4000 man. De bewapening bestond bijna uitsluitend uit lichte wapens, aangevuld met ondermeer een beperkt aantal zware mitrailleurs, anti-tankwapens en mortieren. Ondanks het feit dat Dutchbat conform de opdracht er alles aan deed de ABiH te ontwapenen, lukte dit slechts ten dele. De reguliere ABiH-eenheden konden worden aangevuld met plaatselijke milities. Het optreden was betrekkelijk onvoorspelbaar, omdat de eenheden nauwelijks getraind en weinig gedisciplineerd waren. De ABiH-strijdkrachten voerden stelselmatig acties uit vanuit de enclave. Vervolgens werd dan teruggetrokken in het door de VN beschermde gebied.

2.35. De BSA had tot en met juni drie tot vier bataljons behorend tot drie brigades van het Drina Korps rond de enclave gepositioneerd. Deze bataljons hadden een gemiddelde sterkte van 250 man. De eenheden waren goed uitgerust en beschikten over tanks, pantserrupsvoertuigen, artillerie en mortieren. De bezetting van de eenheden bestond voornamelijk uit Bosnisch-Servische vluchtelingen die eerder in de enclave woonden. Niet moet worden uitgesloten dat de reguliere eenheden van de BSA waren aangevuld met (radicale) milities. Het gebied langs de zuidelijke enclavegrens was niet bezet door de BSA, maar werd bewaakt door middel van patrouillegang. De doorgaande wegen in dat gebied waren afgesloten met mijnen. Door een structureel tekort aan infanterie voerde de BSA meestal geen omvangrijke aanvallen te voet uit. De kracht van de BSA lag in het gebruik van zware wapens. Het optreden van de BSA-troepen rond de enclave was gericht op het handhaven van de status-quo en het beschermen van de Bosnisch-Servische bevolking rond de enclave tegen aanvallen door de ABiH vanuit de enclave.

2.36. Het terrein in de enclave is sterk geaccidenteerd en bebost, waardoor het onoverzichtelijk is. Buiten de wegen en paden is het gebruik van voertuigen vrijwel onmogelijk. Voor de verdediging van een dergelijk gebied zou moeten worden beschikt over veel infanterie, artillerie en luchtsteun om met enige kans op succes te kunnen standhouden.

2.37. Binnen de enclave waren vier humanitaire hulporganisaties werkzaam: de UNHCR, MSF (Artsen zonder Grenzen), ICRC (het Internationale Comité van het Rode Kruis) en het *Swedish Shelter Project* (SSP, een door de Zweedse regering ondersteund project om vluchtelingen te kunnen huisvesten). Daarnaast ondersteunde UNCIVPOL de plaatselijke politie.

"The members of the Council request the Commission of Experts established pursuant to resolution 780 (1992) to carry out an investigation of these abominable practices and to make a report."

In a letter dated 9 April 1993,²³ addressed to the President of the Security Council, the Secretary-General referred to Council resolution 816 (1993) of 31 March 1993 and informed the President that pursuant to its paragraph 5, Member States concerned, acting nationally as well as through the regional arrangement of the North Atlantic Treaty Organization (NATO), had been closely coordinating with him and the United Nations Protection Force (UNPROFOR) the measures they were taking to ensure compliance with the ban on all flights in the airspace of Bosnia and Herzegovina. The Secretary-General stated that in a letter dated 8 April 1993, the Secretary-General of NATO, Mr. Manfred Wörner, had informed him that the North Atlantic Council had adopted the necessary arrangements. The Secretary-General also stated that the rules of engagement established by the Member States concerned were in conformity with the requirements set out in paragraph 4 of resolution 816 (1993). The Secretary-General stated that, as requested in paragraph 2 of the resolution, UNPROFOR had modified the mechanism referred to in paragraph 3 of Council resolution 781 (1992) of 9 October 1992. The revised guidelines for the authorization of non-UNPROFOR and non-UNHCR flights in the airspace of Bosnia and Herzegovina were attached as an annex to the letter. The Secretary-General indicated that in his letter, Mr. Wörner had informed him that his military authorities were prepared to begin the operation at noon GMT on Monday, 12 April 1993.

In a letter dated 10 April 1993,²⁴ the President of the Security Council informed the Secretary-General as follows:

"Your letter dated 9 April 1993²³ has been brought to the attention of the Security Council.

"The Council takes note that the operations authorized by its resolution 816 (1993) will start on Monday, 12 April 1993 at 1200 GMT, in accordance with the modalities described in the annex to your above-mentioned letter."

At its 3199th meeting, on 16 April 1993, the Council decided to invite the representative of Bosnia and Herzegovina to participate, without vote, in the discussion of the item entitled "The situation in the Republic of Bosnia and Herzegovina".

Resolution 819 (1993)
of 16 April 1993

The Security Council,

Reaffirming its resolution 713 (1991) of 25 September 1991 and all its subsequent relevant resolutions,

Noting that the International Court of Justice in its Order of 8 April 1993 in the case concerning application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and

Herzegovina v. Yugoslavia (Serbia and Montenegro))²⁵ unanimously indicated as a provisional measure that the Government of the Federal Republic of Yugoslavia (Serbia and Montenegro) should immediately, in pursuance of its undertaking in the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide of 9 December 1948,²⁶ take all measures within its power to prevent the commission of the crime of genocide,

Reaffirming the sovereignty, territorial integrity and political independence of the Republic of Bosnia and Herzegovina,

Reaffirming also its call on the parties and others concerned to observe immediately the cease-fire throughout Bosnia and Herzegovina,

Reaffirming further its condemnation of all violations of international humanitarian law, including, in particular, the practice of "ethnic cleansing",

Concerned by the pattern of hostilities by Bosnian Serb paramilitary units against towns and villages in eastern Bosnia, and in this regard reaffirming that any taking or acquisition of territory by the threat or use of force, including through the practice of "ethnic cleansing", is unlawful and unacceptable,

Deeply alarmed at the information provided by the Secretary-General to the Security Council on 16 April 1993 on the rapid deterioration of the situation in Srebrenica and its surrounding areas, as a result of the continued deliberate armed attacks and shelling of the innocent civilian population by Bosnian Serb paramilitary units,

Strongly condemning the deliberate interdiction by Bosnian Serb paramilitary units of humanitarian assistance convoys,

Also strongly condemning the actions taken by Bosnian Serb paramilitary units against the United Nations Protection Force, in particular, their refusal to guarantee the safety and freedom of movement of Force personnel,

Aware that a tragic humanitarian emergency has already developed in Srebrenica and its surrounding areas as a direct consequence of the brutal actions of Bosnian Serb paramilitary units, forcing the large-scale displacement of civilians, in particular women, children and the elderly,

Recalling the provisions of resolution 815 (1993) of 30 March 1993 on the mandate of the Force, and in that context acting under Chapter VII of the Charter of the United Nations,

1. Demands that all parties and others concerned treat Srebrenica and its surroundings as a safe area which should be free from any armed attack or any other hostile act;

2. Demands also to that effect the immediate cessation of armed attacks by Bosnian Serb paramilitary units against Srebrenica and their immediate withdrawal from the areas surrounding Srebrenica;

3. Demands further that the Federal Republic of Yugoslavia (Serbia and Montenegro) immediately cease the supply of military arms, equipment and services to the Bosnian Serb paramilitary units in the Republic of Bosnia and Herzegovina;

²⁵ Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide. Provisional Measures. Order of 8 April 1993, I.C.J. Reports 1993, p. 3.

²⁶ General Assembly resolution 260 A (III), annex.

²³ S/25567.

²⁴ S/25568.

4. *Requests* the Secretary-General, with a view to monitoring the humanitarian situation in the safe area, to take immediate steps to increase the presence of the United Nations Protection Force in Srebrenica and its surroundings, demands that all parties and others concerned cooperate fully and promptly with the Force towards that end, and requests the Secretary-General to report urgently thereon to the Security Council;

5. *Reaffirms* that any taking or acquisition of territory by the threat or use of force, including through the practice of "ethnic cleansing", is unlawful and unacceptable;

6. *Condemns and rejects* the deliberate actions of the Bosnian Serb party to force the evacuation of the civilian population from Srebrenica and its surrounding areas as well as from other parts of Bosnia and Herzegovina as part of its overall abhorrent campaign of "ethnic cleansing";

7. *Reaffirms its condemnation* of all violations of international humanitarian law, in particular the practice of "ethnic cleansing", and reaffirms that those who commit or order the commission of such acts shall be held individually responsible in respect of such acts;

8. *Demands* the unimpeded delivery of humanitarian assistance to parts of Bosnia and Herzegovina, in particular to the civilian population of Srebrenica and its surrounding areas, and recalls that such impediments to the delivery of humanitarian assistance constitute a serious violation of international humanitarian law;

9. *Urges* the Secretary-General and the United Nations High Commissioner for Refugees to use all the resources at their disposal within the scope of the relevant resolutions of the Council to reinforce the existing humanitarian operations in Bosnia and Herzegovina, in particular Srebrenica and its surroundings;

10. *Also demands* that all parties guarantee the safety and full freedom of movement of the United Nations Protection Force and of all other United Nations personnel as well as members of humanitarian organizations;

11. *Requests* the Secretary-General, in consultation with the High Commissioner and the Force, to arrange for the safe transfer of the wounded and ill civilians from Srebrenica and its surrounding areas and urgently to report thereon to the Council;

12. *Decides* to send, as soon as possible, a mission of members of the Council²⁷ to Bosnia and Herzegovina to ascertain the situation and report thereon to the Council;

13. *Decides* to remain actively seized of the matter and to consider further steps to achieve a solution in conformity with its relevant resolutions.

Adopted unanimously at the 3199th meeting.

Decisions

At its 3200th meeting, on 17 April 1993, the Council decided to invite the representative of Bosnia and Herzegovina to participate, without vote, in the discussion of the item entitled:

"The situation in the Republic of Bosnia and Herzegovina:

²⁷ For the membership of the mission see document S/25645 on p. 10 below.

"Letter dated 17 April 1993 from the Permanent Representative of France to the United Nations addressed to the President of the Security Council (S/25622);"

"Letter dated 17 April 1993 from the Permanent Representatives of Cape Verde, Djibouti, Morocco, Pakistan and Venezuela to the United Nations addressed to the President of the Security Council (S/25623)".¹⁷

At the same meeting, the Council decided to extend an invitation to Ambassador Dragomir Djokic, at his request, to take a place at the Council table.

At the same meeting, the Council also decided, in accordance with the understanding reached in its prior consultations, to extend an invitation to Mr. Cyrus Vance, Co-Chairman of the Steering Committee of the International Conference on the Former Yugoslavia, under rule 39 of its provisional rules of procedure.

Resolution 820 (1993) of 17 April 1993

The Security Council,

Reaffirming all its earlier relevant resolutions,

Having considered the reports of the Secretary-General of 2nd and 8th February and 12th and 26th March 1993 on the peace talks held by the Co-Chairmen of the Steering Committee of the International Conference on the Former Yugoslavia,

Reaffirming the need for a lasting peace settlement to be signed by all of the Bosnian parties,

Reaffirming also the sovereignty, territorial integrity and political independence of the Republic of Bosnia and Herzegovina,

Reaffirming once again that any taking of territory by force or any practice of "ethnic cleansing" is unlawful and totally unacceptable, and insisting that all displaced persons be enabled to return in peace to their former homes,

Reaffirming in this regard its resolution 808 (1993) of 22 February 1993 in which it decided that an international tribunal shall be established for the prosecution of persons responsible for serious violations of international humanitarian law committed in the territory of the former Yugoslavia since 1991 and requested the Secretary-General to submit a report at the earliest possible date,

Deeply alarmed and concerned about the magnitude of the plight of innocent victims of the conflict in Bosnia and Herzegovina,

Expressing its condemnation of all the activities carried out in violation of resolutions 757 (1992) of 30 May 1992 and 787 (1992) of

²⁸ *Official Records of the Security Council, Forty-eighth Year, Supplement for January, February and March 1993, document S/25221.*

²⁹ *Ibid.*, document S/25248.

³⁰ *Ibid.*, document S/25403.

³¹ *Ibid.*, document S/25479.

In a letter dated 21 April 1993,³⁶ the President of the Security Council informed the Secretary-General as follows:

"I have the honour to inform you that your letter dated 16 April 1993³⁷ has been brought to the attention of the Security Council. The Council takes note of the information contained therein."

In a letter dated 30 April 1993,³⁸ addressed to the President of the Security Council, the Secretary-General referred to Council resolution 816 (1993) of 31 March 1993 and stated that he had been informed by the Secretary-General of the North Atlantic Treaty Organization that the operations to implement resolution 816 (1993) in the airspace of Bosnia and Herzegovina from 3 May 1993 onwards would take place in the full format indicated in his letter dated 16 April 1993.³⁹

In a letter dated 30 April 1993,³⁸ the President of the Security Council informed the Secretary-General as follows:

"I thank you for your letter of 30 April 1993.³⁷ Following several questions which were raised during bilateral consultations, the Security Council takes note of this letter."

At its 3208th meeting, on 6 May 1993, the Council decided to invite the representative of Bosnia and Herzegovina to participate, without vote, in the discussion of the item entitled "The situation in the Republic of Bosnia and Herzegovina: report of the Security Council Mission established pursuant to resolution 819 (1993) (S/25700)".⁴⁰

Resolution 824 (1993)
of 6 May 1993

The Security Council,

Reaffirming all its earlier relevant resolutions,

Reaffirming also the sovereignty, territorial integrity and political independence of the Republic of Bosnia and Herzegovina,

Having considered the report of the Security Council mission to the Republic of Bosnia and Herzegovina³⁹ authorized by resolution 819 (1993) of 16 April 1993, and in particular its recommendations that the concept of safe areas be extended to other towns in need of safety,

Reaffirming again its condemnation of all violations of international humanitarian law, in particular "ethnic cleansing" and all practices conducive thereto, as well as the denial or the obstruction of access of civilians to humanitarian aid and services such as medical assistance and basic utilities,

Taking into consideration the urgent security and humanitarian needs faced by several towns in Bosnia and Herzegovina as exacerbated by the constant influx of large numbers of displaced persons including, in particular, the sick and wounded,

³⁶ S/25649.

³⁷ S/25705.

³⁸ S/25706.

³⁹ *Official Records of the Security Council, Forty-eighth Year, Supplement for April, May and June 1993, document S/25700.*

Taking also into consideration the formal request submitted by Bosnia and Herzegovina,⁴⁰

Deeply concerned at the continuing armed hostilities by Bosnian Serb paramilitary units against several towns in Bosnia and Herzegovina, and determined to ensure peace and stability throughout the country, most immediately in the towns of Sarajevo, Tuzla, Zepa, Gorazde and Bihac, as well as Srebrenica,

Convinced that the threatened towns and their surroundings should be treated as safe areas, free from armed attacks and from any other hostile acts which endanger the well-being and the safety of their inhabitants,

Aware in this context of the unique character of the city of Sarajevo, as a multicultural, multi-ethnic and pluri-religious centre which exemplifies the viability of coexistence and interrelations between all the communities of Bosnia and Herzegovina, and of the need to preserve it and avoid its further destruction,

Affirming that nothing in the present resolution should be construed as contradicting or in any way departing from the spirit or the letter of the peace plan for the Republic of Bosnia and Herzegovina,

Convinced that treating the towns referred to above as safe areas will contribute to the early implementation of the peace plan,

Convinced also that further steps must be taken as necessary to achieve the security of all such safe areas,

Recalling the provisions of resolution 815 (1993) of 30 March 1993 on the mandate of the United Nations Protection Force, and in that context acting under Chapter VII of the Charter of the United Nations,

1. *Welcomes* the report of the Security Council mission established pursuant to resolution 819 (1993), and in particular its recommendations concerning safe areas,

2. *Demands* that any taking of territory by force cease immediately,

3. *Declares* that the capital city of the Republic of Bosnia and Herzegovina, Sarajevo, and other such threatened areas, in particular the towns of Tuzla, Zepa, Gorazde and Bihac, as well as Srebrenica, and their surroundings should be treated as safe areas by all the parties concerned and should be free from armed attacks and from any other hostile act;

4. *Also declares* that in these safe areas the following should be observed:

(a) The immediate cessation of armed attacks or any hostile act against these safe areas, and the withdrawal of all Bosnian Serb military or paramilitary units from these towns to a distance wherefrom they cease to constitute a menace to their security and that of their inhabitants, to be monitored by United Nations military observers;

(b) Full respect by all parties of the rights of the United Nations Protection Force and the international humanitarian agencies to free and unimpeded access to all safe areas in Bosnia and Herzegovina and full respect for the safety of the personnel engaged in these operations;

5. *Demands* to that end that all parties and others concerned cooperate fully with the Force and take any necessary measures to respect these safe areas;

⁴⁰ *Ibid.*, document S/25718.

6. Requests the Secretary-General to take appropriate measures with a view to monitoring the humanitarian situation in the safe areas, authorizes to that end the strengthening of the Force by an additional fifty United Nations military observers, together with related equipment and logistical support, and in this connection also demands that all parties and all others concerned cooperate fully and promptly with the Force;

7. Declares its readiness, in the event of the failure by any party to comply with the present resolution, to consider immediately the adoption of any additional measures necessary with a view to its full implementation, including to ensure respect for the safety of United Nations personnel;

8. Declares that arrangements pursuant to the present resolution shall remain in force until the provisions for the cessation of hostilities, separation of forces and supervision of heavy weaponry as envisaged in the peace plan for the Republic of Bosnia and Herzegovina are implemented;

9. Decides to remain seized of the matter.

Adopted unanimously at the 3208th meeting.

Decisions

At its 3210th meeting, on 10 May 1993, the Council decided to invite the representative of Bosnia and Herzegovina to participate, without vote, in the discussion of the item entitled "The situation in the Republic of Bosnia and Herzegovina".

At the same meeting, following consultations held earlier with the members of the Security Council, the President made the following statement on behalf of the Council:⁴¹

"The Security Council, recalling its statement of 21 April 1993 concerning the atrocities and killings in areas north and west of Sarajevo," expresses its grave concern at the major new military offensive launched by Bosnian Croat paramilitary units in the areas of Mostar, Jablanica and Dreznica.

"The Council strongly condemns this major military offensive launched by Bosnian Croat paramilitary units, which is totally inconsistent with the signature of the peace plan for the Republic of Bosnia and Herzegovina by the Bosnian Croat party. The Council demands that the attacks against the areas of Mostar, Jablanica and Dreznica cease forthwith, that Bosnian Croat paramilitary units withdraw immediately from the area and that all the parties strictly comply with their previous commitments as well as with the cease-fire agreed to today between the Government of the Republic of Bosnia and Herzegovina and the Bosnian Croat party.

"The Council also expresses its deep concern that the battalion of the United Nations Protection Force (UNPROFOR) in the area has been forced under fire to redeploy as a result of this latest offensive and condemns the refusal of Bosnian Croat paramilitary units to allow the presence of United Nations military observers, in particular in the city of Mostar.

"The Council once again reiterates its demand that UNPROFOR personnel be allowed unimpeded access throughout Bosnia and Herzegovina, and in this particular case demands that the Bosnian Croat paramilitary units ensure the safety and security of UNPROFOR as well as all United Nations personnel in the areas of

Mostar, Jablanica and Dreznica. In this connection, the Council expresses its deep concern at the increasing hostile attitude of Bosnian Croat paramilitary units towards UNPROFOR personnel.

"The Council calls upon the Republic of Croatia, in accordance with the commitments under the Zagreb agreement of 25 April 1993," to exert all its influence on the Bosnian Croat leadership and paramilitary units with a view to ceasing immediately their attacks particularly in the areas of Mostar, Jablanica and Dreznica. It further calls on Croatia to adhere strictly to its obligations under Council resolution 752 (1992) of 15 May 1992, including putting an end to all forms of interference and respecting the territorial integrity of Bosnia and Herzegovina.

"The Council once again reaffirms the sovereignty, territorial integrity and independence of the Republic of Bosnia and Herzegovina and the unacceptability of the acquisition of territory by force and the practice of 'ethnic cleansing'.

"The Council remains seized of the matter and is ready to consider further measures to ensure that all parties and others concerned abide by their commitments and fully respect relevant Council decisions."

In a letter dated 14 May 1993,⁴² addressed to the President of the Security Council for the attention of the members of the Council, the Secretary-General informed the President and the members that he had decided to appoint Mr. Thorvald Stoltenberg (Norway) to succeed Mr. Cyrus Vance as Co-Chairman of the Steering Committee of the International Conference on the Former Yugoslavia. The Secretary-General also stated that he had decided to appoint Mr. Stoltenberg additionally as his Special Representative for the former Yugoslavia, with immediate effect. In that capacity Mr. Stoltenberg would assume responsibility for supervising and coordinating all United Nations activities in the former Yugoslavia, including, in due course, implementation of the Vance-Owen plan for Bosnia and Herzegovina.

In a letter dated 19 May 1993,⁴³ the President of the Security Council informed the Secretary-General as follows:

"I have the honour to inform you that your letter dated 14 May 1993 concerning the appointment of Mr. Thorvald Stoltenberg as Co-Chairman of the Steering Committee of the International Conference on Yugoslavia and additionally as your Special Representative for the Former Yugoslavia⁴⁴ has been brought to the attention of the Council members. They welcome your decisions."

In a letter dated 14 May 1993,⁴⁵ addressed to the President of the Security Council, the Secretary-General referred to recent developments in Bosnia and Herzegovina and attached the text of the agreement on the cessation of hostilities concluded between General Sefer Halilovic and General Milivoj Petkovic on 12 May 1993 in Mostar in the presence of General Morillon of the United Nations Protection Force (UNPROFOR) and Ambassador Jean-Pierre Thebault of the European Community Monitoring Mission. In that context, the Secretary-General recalled that Mostar was located at one of the major supply routes for

⁴² *Official Records of the Security Council, Forty-eighth Year, Supplement for April, May and June 1993, document S/25659.*

⁴³ S/25806.

⁴⁴ S/25807.

⁴⁵ S/25824.

⁴¹ S/25746.

the humanitarian relief convoys. Apart from general humanitarian concerns, UNPROFOR had lent its good offices to help arrange a cease-fire in Mostar, in keeping with the Secretary-General's overall responsibilities in the pacific settlement of disputes. In terms of its mandate under Security Council resolution 776 (1992) of 14 September 1992, UNPROFOR had found that the fighting in Mostar was extremely disruptive for the delivery of humanitarian relief aid; the Force, therefore, had no choice but to intervene if its original mandate was to be implemented. The Secretary-General recalled that Council resolution 824 (1993) of 6 May 1993, in which the Council had declared a number of safe areas, in addition to Sarajevo, Tuzla, Zepa, Gorazde, Bihac and Srebrenica, referred to "other such threatened areas". The situation in Mostar obviously qualified the town as a "threatened area", a consideration which had helped to set the terms of UNPROFOR's active involvement in witnessing the agreement concluded on 12 May 1993 between Generals Halilovic and Petkovic and in, *inter alia*, deploying a company of the Spanish Battalion in an interposition role. The presence of UNPROFOR was an integral part of the cease-fire agreement and had without doubt helped to defuse the tension and stabilize the situation. None the less, some concern had been expressed in the Security Council about the formal mandate of UNPROFOR in that regard. That concern also applied to the involvement of civilian police officers provided for in the agreement between the Bosnian Croat and Bosnian Muslim sides of 12 May 1993, for which no authorization from the Security Council existed. In order to clarify the mandate, the Secretary-General requested confirmation as to whether the above interpretation of the mandate of UNPROFOR was acceptable to the Security Council.

In a letter dated 22 May 1993,⁴⁶ the President of the Security Council informed the Secretary-General as follows:

"I have the honour to inform you that your letter dated 14 May 1993 concerning the United Nations Protection Force (UNPROFOR)⁴⁷ has been brought to the attention of the members of the Council. Regarding the situation in the area of Mostar, they agree with the interpretation of the mandate of UNPROFOR contained in your letter."

At its 3228th meeting, on 4 June 1993, the Council decided to invite the representatives of Bosnia and Herzegovina and Turkey to participate, without vote, in the discussion of the item entitled "The situation in the Republic of Bosnia and Herzegovina".

Resolution 836 (1993)
of 4 June 1993

The Security Council,

Reaffirming its resolution 713 (1991) of 25 September 1991 and all subsequent relevant resolutions,

Reaffirming in particular its resolutions 819 (1993) of 16 April 1993 and 824 (1993) of 6 May 1993, in which it demanded that certain towns and their surrounding areas in the Republic of Bosnia and Herzegovina should be treated as safe areas,

Reaffirming the sovereignty, territorial integrity and political independence of Bosnia and Herzegovina and the responsibility of the Security Council in this regard,

⁴⁶ S/25825.

Condemning military attacks, and actions that do not respect the sovereignty, territorial integrity and political independence of Bosnia and Herzegovina, which, as a State Member of the United Nations, enjoys the rights provided for in the Charter of the United Nations,

Reiterating its alarm at the grave and intolerable situation in Bosnia and Herzegovina arising from serious violations of international humanitarian law,

Reaffirming once again that any taking of territory by force or any practice of "ethnic cleansing" is unlawful and totally unacceptable,

Commending the Government of the Republic of Bosnia and Herzegovina and the Bosnian Croat party for having signed the Vance-Owen plan,

Gravely concerned at the persistent refusal of the Bosnian Serb party to accept the Vance-Owen plan, and calling upon that party to accept the peace plan for the Republic of Bosnia and Herzegovina in full,

Deeply concerned by the continuing armed hostilities in the territory of Bosnia and Herzegovina which run totally counter to the peace plan,

Alarmed by the resulting plight of the civilian population in the territory of Bosnia and Herzegovina, in particular in Sarajevo, Bihac, Srebrenica, Gorazde, Tuzla and Zepa,

Condemning the obstruction, primarily by the Bosnian Serb party, of the delivery of humanitarian assistance,

Determined to ensure the protection of the civilian population in safe areas and to promote a lasting political solution,

Confirming the ban on military flights in the airspace of Bosnia and Herzegovina, established by resolutions 781 (1992) of 9 October 1992, 786 (1992) of 10 November 1992 and 816 (1993) of 31 March 1993,

Affirming that the concept of safe areas in Bosnia and Herzegovina as contained in resolutions 819 (1993) and 824 (1993) was adopted to respond to an emergency situation, and noting that the concept proposed by France in document S/25800 and by others could make a valuable contribution and should not in any way be taken as an end in itself, but as a part of the Vance-Owen process and as a first step towards a just and lasting political solution,

Convinced that treating the towns and surrounding areas referred to above as safe areas will contribute to the early implementation of that objective,

Stressing that the lasting solution to the conflict in Bosnia and Herzegovina must be based on the following principles: immediate and complete cessation of hostilities, withdrawal from territories seized by the use of force and "ethnic cleansing", reversal of the consequences of "ethnic cleansing" and recognition of the right of all refugees to return to their homes, and respect for the sovereignty, territorial integrity and political independence of Bosnia and Herzegovina,

Noting the crucial work being done throughout Bosnia and Herzegovina by the United Nations Protection Force and the importance of such work continuing,

Determining that the situation in Bosnia and Herzegovina continues to be a threat to international peace and security,

Acting under Chapter VII of the Charter,

1. *Calls* for the full and immediate implementation of all its relevant resolutions;

2. *Commends* the peace plan for the Republic of Bosnia and Herzegovina as contained in document S/25479;

3. *Reaffirms* the unacceptability of the acquisition of territory by the use of force and the need to restore the full sovereignty, territorial integrity and political independence of Bosnia and Herzegovina;

4. *Decides* to ensure full respect for the safe areas referred to in resolution 824 (1993);

5. *Also decides* to extend to that end the mandate of the United Nations Protection Force in order to enable it, in the safe areas referred to in resolution 824 (1993), to deter attacks against the safe areas, to monitor the cease-fire, to promote the withdrawal of military or paramilitary units other than those of the Government of the Republic of Bosnia and Herzegovina and to occupy some key points on the ground, in addition to participating in the delivery of humanitarian relief to the population as provided for in resolution 776 (1992) of 14 September 1992;

6. *Affirms* that these safe areas are a temporary measure and that the primary objective remains to reverse the consequences of the use of force and to allow all persons displaced from their homes in Bosnia and Herzegovina to return to their homes in peace, beginning, *inter alia*, with the prompt implementation of the provisions of the Vance-Owen plan in areas where those have been agreed by the parties directly concerned;

7. *Requests* the Secretary-General, in consultation, *inter alia*, with the Governments of the Member States contributing forces to the Force:

(a) To make the adjustments or reinforcement of the Force which might be required by the implementation of the present resolution, and to consider assigning elements of the Force in support of the elements entrusted with protection of safe areas, with the agreement of the Governments contributing forces;

(b) To direct the Force Commander to redeploy to the extent possible the forces under his command in Bosnia and Herzegovina;

8. *Calls upon* Member States to contribute forces, including logistic support, to facilitate the implementation of the provisions regarding the safe areas, expresses its gratitude to Member States already providing forces for that purpose, and invites the Secretary-General to seek additional contingents from other Member States;

9. *Authorizes* the Force, in addition to the mandate defined in resolutions 770 (1992) of 13 August 1992 and 776 (1992), in carrying out the mandate defined in paragraph 5 above, acting in self-defence, to take the necessary measures, including the use of force, in reply to bombardments against the safe areas by any of the parties or to armed incursion into them or in the event of any deliberate obstruction in or around those areas to the freedom of movement of the Force or of protected humanitarian convoys;

10. *Decides* that, notwithstanding paragraph 1 of resolution 816 (1993), Member States, acting nationally or through regional organizations or arrangements, may take, under the authority of the Security Council and subject to close coordination with the Secretary-General and the Force, all necessary measures, through the use of air power, in and around the safe areas in Bosnia and Herzegovina, to support the Force in the performance of its mandate set out in paragraphs 5 and 9 above;

11. *Requests* the Member States concerned, the Secretary-General and the Force to coordinate closely on the measures they are

taking to implement paragraph 10 above and to report to the Council through the Secretary-General;

12. *Invites* the Secretary-General to report to the Council, for decision, if possible within seven days of the adoption of the present resolution, on the modalities of its implementation, including its financial implications;

13. *Also invites* the Secretary-General to submit to the Council, not later than two months after the adoption of the present resolution, a report on the implementation of and compliance with the present resolution;

14. *Emphasizes* that it will keep open other options for new and tougher measures, none of which is prejudged or excluded from consideration;

15. *Decides* to remain actively seized of the matter, and undertakes to take prompt action, as required.

Adopted at the 3228th meeting by 13 vote to none, with 2 abstentions (Pakistan and Venezuela).

Decisions

At its 3234th meeting, on 10 June 1993, the Council decided to invite the representative of Bosnia and Herzegovina to participate, without vote, in the discussion of the item entitled "The situation in the Republic of Bosnia and Herzegovina".

Resolution 838 (1993) of 10 June 1993

The Security Council,

Reaffirming its resolution 713 (1991) of 25 September 1991 and all subsequent relevant resolutions,

Reaffirming also the sovereignty, territorial integrity and political independence of the Republic of Bosnia and Herzegovina and the responsibility of the Security Council in this regard,

Reiterating the demands in its resolution 752 (1992) of 15 May 1992 and subsequent relevant resolutions that all forms of interference from outside Bosnia and Herzegovina cease immediately and that its neighbours take swift action to end all interference and respect its territorial integrity,

Recalling the demand in its resolution 819 (1993) of 16 April 1993 that the Federal Republic of Yugoslavia (Serbia and Montenegro) immediately cease the supply of military arms, equipment and services to Bosnian Serb paramilitary units,

Taking into account the report of the Secretary-General of 21 December 1992 on the possible deployment of observers on the borders of the Republic of Bosnia and Herzegovina,⁴⁷

Expressing its condemnation of all activities carried out in violation of resolutions 757 (1992) of 30 May 1992, 787 (1992) of 16 November 1992 and 820 (1993) of 17 April 1993 between the territory of the

⁴⁷ *Official Records of the Security Council, Forty-seventh Year, Supplement for October, November and December 1992, document S/25000.*